

POLISENS OPERATIVA HANDBOK FÖR INGRIPANDE I OCH FÖREBYGGANDE AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

10.3.2022

Minna Liimatainen & Satu Rantaeskola

SAMMANFATTNING

HANDBOKENS NAMN	Polisens operativa handbok för ingripande i och förebyggande av våld i nära relationer
FÖRFATTARE	Överkommissarie Minna Liimatainen, Polisstyrelsen och Överlärare Satu Rantaeskola, Polisyrkeshögskolan
UTGIVNINGSDAG	10.3.2022
NYCKELORD	Polisen, våld i nära relationer, våld mot kvinnor
GRAD AV OFFENTLIGHET	Offentlig

Enligt offerundersökningar kommer endast cirka tio procent av våld i nära relationer till myndigheters kännedom, vilket innebär att en våldsgärning som polisen fått veta om sällan är den första eller sista. Våldet upphör sällan av sig självt, utan tvärtom tenderar det att fortsätta och förvärras. Polisen ska i enlighet med sina skyldigheter ingripa i våld som den får kännedom om.

Våld i nära relationer är mycket mer än fysiskt våld. Det går inte att ge en modell för att identifiera och ingripa i olika våldssituationer som lämpar sig för alla situationer. Tvärtom förutsätts poliser som möter olika händelser och människor känna till olika former av våld i nära relationer, ha förmåga att möta och tala med människor i olika situationer och framför allt ha mod att ingripa i situationer där allt, baserat på polisens observationer, inte verkar stå rätt till. Situationen är särskilt utmanande när de inblandade ger motstridiga versioner av det inträffade eller inte verkar för sakens riktiga belysning. Ibland kan våldet också vara ömsesidigt och/eller konstellationerna mellan utövare och offer vara komplexa. Polisen ska dock alltid förhålla sig till situationer utan förhandsantaganden.

I konkreta situationer kan det vara svårt för polisen att bedöma när och hur den ska ingripa, om det inte förekommer fysiskt våld. Denna handbok riktar sig till alla som arbetar vid polisen, och dess syfte är att öka medvetenheten om mångfalden av våld i nära relationer och om vilka möjligheter polisen vid sidan av straffrättsliga förfaranden har att bistå med multiprofessionella medel.

Vid sidan av den enskilda händelsen är det viktigt att polisen alltid tar ett helhetsgrepp om situationen. Samtidigt ska polisen bedöma med vilka åtgärder polisens egna och andra aktörers – man kan stoppa våldsspiralen eller hotet om våld. Polisen är skyldig att hänvisa brottsoffret till stödtjänster genast från den akuta situationen, men det är lika viktigt att hänvisa också den brottsmisstänkte till hjälptjänster som tar sig an de bakomliggande orsakerna till problemen.

Det är viktigt att polisen känner till skyldigheterna och möjligheterna i bekämpningen av våld i nära relationer. Det viktigaste vid identifiering av och ingripande i våld i nära relationer är dock mötet med människan. Även om polisens arbete ofta präglas av brådska, är det viktigt att stanna upp och lyssna och fråga rätt saker. Målet för varje möte ska vara att stoppa våldet, i bästa fall redan före det första slaget.

I handbokens första del beskrivs olika former av våld i nära relationer och varje avsnitt innehåller en *sammanfattning med tanke på polisens verksamhet*. Den andra delen tar upp polisens skyldigheter, tillgängliga medel, riskbedömning och multiprofessionellt samarbete. I den tredje delen beskrivs de olika polisfunktionernas roller och uppgifter i bekämpningen av våld i nära relationer. De skapar en kontinuitet där ett lyckat slutresultat uppstår genom att varje aktör kompletterar varandra.

SIDOR	108
--------------	-----

INNEHÅLL

SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	6
1. VAD ÄR VÅLD I NÄRA RELATIONER?	7
1.1. Definition av våld i nära relationer	7
1.2. Våld i nära relationer och kön	8
1.2.1. Våld mot kvinnor i nära relationer	8
1.2.2. Våld mot män i nära relationer	10
1.3. Olika uttrycksformer för våld i nära relationer	11
1.3.1. Fysiskt våld	11
1.3.2. Psykiskt våld	12
1.3.3. Sexuellt våld	15
1.3.4. Ekonomiskt våld	16
1.3.5. Religiöst våld	17
1.3.6. Hedersrelaterat våld	18
1.3.7. Förföljelse	19
1.3.8. Digitalt våld	20
1.4. Personer som berörs av våld i nära relationer	22
1.4.1. Våldsoffrets synvinkel	22
1.4.2. Våldsutövarens synvinkel	22
1.4.3. Våldsvittnets synvinkel	23
1.5. Våld i nära relationer och särskilt utsatta offer	25
1.5.1. Våld mot barn i nära relationer	25
1.5.2. Våld i nära relationer mot äldre	26
1.5.3. Våld i nära relationer mot personer med funktionshinder	27
2. POLISENS SKYLDIGHETER, METODER, RISKBEDÖMNING OCH MULTIPROFESSIONELLT SAMARBETE VID BEKÄMPNING AV VÅLD I NÄRA RELATIONER	29
2.1. Polisens skyldighet att ingripa i våld i nära relationer	29
2.2. Polisens metoder för att ingripa i våld i nära relationer	30
2.2.1. Anskaffning av bevis för och emot	31
2.2.2. Skydd mot närståendeinkriminering och skydd mot självinkriminering	34
2.2.3. Tvångsmedel som riktar sig mot en persons frihet	38
2.2.4. Besöksförbud	39
2.2.5. Olika slag av genomsökning	42
2.2.6. Beslag och kopiering	43
2.2.7. Medling	43
2.2.8. Polisens underrättelsesystem (POTI)	44
2.2.9. Förebyggande åtgärder och analys	45
2.3. Bedömning av hot och risker i anslutning till våld i nära relationer	46
2.3.1. Våld i nära relationer i Finland och allmänt om riskbedömning	46
2.3.2. Identifiering av hot om grovt våld	46
2.3.3. Multiprofessionell riskbedömning (MARAK)	49
2.3.4. Riskbedömning i övervaknings- och alarmverksamhet	51

2.3.5.	Riskbedömning vid utredning av misstänkt brott	51
2.3.6.	MARAK-mötets funktion och syfte	52
2.3.7.	Person som ger anledning till oro (HAH)	53
2.3.8.	Partsoffentlighet och begränsning av den vid behandling och bekämpning av hot	55
2.4.	Multiprofessionellt samarbete och hänvisning till tjänster	56
2.4.1.	Polisens skyldighet att hänvisa till tjänster och polisens anmälningsskyldighet	56
2.4.2.	Polisens samarbete med social- och hälsovårdsväsendet	57
2.4.3.	Anmälningsskyldigheter och anmälningsrättigheter	58
2.4.4.	Samarbete med organisationer	62
2.4.5.	Att motivera parterna till hjälptjänster	63
2.4.6.	Exempel på multiprofessionellt samarbete	65
3.	POLISENS ROLL I BEKÄMPNINGEN AV VÅLD I NÄRA RELATIONER	68
3.1.	Övervaknings- och larmverksamhet	68
3.1.1.	Polisens agerande vid våld i nära relationer	68
3.1.2.	Hänvisning till Brottsofferjouren och andra hjälptjänster	68
3.1.3.	Säkerställande av bevisanskaffningen och den första patrullens agerande	70
3.1.4.	Fältmemorandum – Våld i nära relationer	71
3.1.5.	Våld i nära relationer och handräckning av polisen	73
3.1.6.	Trafiksektorns roll i bekämpningen av våld i nära relationer	73
3.2.	Brottsbekämpning	74
3.2.1.	Koncentrering av utredningen och framhävande av kompetensen ..	74
3.2.2.	Brottsutredning	74
3.2.3.	Mottagande av brottsanmälan	75
3.2.4.	Kort minneslista om undersökning av våldsbrott i nära relationer ...	78
3.2.5.	Bedömning av målsägandens skyddsbehov	78
3.2.6.	Särdragen hos förhör av målsäganden i fall av våld i nära relationer .	81
3.2.7.	Särdragen hos förhör av den misstänkte i fall av våld i nära relationer..	85
3.2.8.	Biträdets roll i förundersökningen	85
3.2.9.	Telefonförhör	86
3.2.10.	Inspelning av förhör	87
3.2.11.	Barn som brottsoffer i fall inom familjen	87
3.2.12.	Beslut gällande förundersökning	88
3.2.13.	Offentlighetsärenden i samband med våldsbrott i nära relationer ...	92
3.3.	Förebyggande åtgärder och analys	94
3.4.	Tillståndsförvaltningen	95
SAMMANFATTNING	96	
KÄLLOR	97	
Litteratur	97	
Officiella källor	100	
Andra källor och webbplatser	102	
BILDER	105	
BILAGOR	106	

FÖRORD

Den operativa handboken för ingripande i och förebyggande av våld i nära relationer har fått sin början i arbetet med att utveckla polisförvaltningens verksamhet i frågor som gäller våld i nära relationer. Inom polisförvaltningen kan det finnas en uppfattning om att situationer med våld i nära relationer i regel sköts väl. Även om så kan vara fallet finns det också mycket att utveckla, vilket man kan konstatera utifrån avgöranden om laglighetskontroll inom området.

Särskilt biträdande justitiekanslerns avgörande *12.4.2021 Dnr OKV/1325/1/2018* gällde ett fall av våld i nära relationer där parterna var ett berusat par som var bekant för polisen och vars ”gräl” polisen hade ”löst” flera gånger tidigare. Efter händelsen sökte kvinnan sig till ett skyddshem, och en läkare konstaterade att hon hade olika skador. Polisens agerande klandrades för att ingen brottsanmälan hade registrerats i fallet och att målsäganden inte informerats om stödtjänster eller andra rättigheter och att man inte hade övervägt att meddela ett temporärt besöksförbud. Ett 6-årigt barn var närvarande, men ingen barnskyddsanmälan gjordes i ärendet. Hörandet av målsäganden per telefon uppfyllde inte den kvalitet som krävs för förundersökningsåtgärder för att ärendet skulle ha kunnat utredas. Uppmärksamhet bör ägnas åt att få bevis genast i början, bl.a. genom att dokumentera skador. Polisen har en skyldighet att bedöma risken för våld, men det hade man inte gjort i det aktuella fallet.

Biträdande justitiekanslern konstaterade i sitt avgörande att i brottsofferdirektivet, förundersökningslagen och Istanbulkonventionen betonas myndigheternas ansvar för att ingripa i våld i ett så tidigt skede som möjligt. Målet är förutom att reagera på våld som redan har förekommit också att förebygga framtida våld. Upprepade våldshandlingar utgör inte någon grund för att inte registrera en brottsanmälan – tvärtom är de snarare ett tecken på en ökad risk för grovt våld, vilket förutsätter en riskbedömning.¹

I och med handboken och Polisyrkeshögskolans utbildning om våld i nära relationer som omfattar hela polisförvaltningen kan man kräva att alla tjänstemän ska ha kompetens i att hantera situationer med våld i nära relationer på det sätt som respektive tjänstemans uppgifter förutsätter.

Handboken syftar till att ge exempel på praktiska åtgärder när polisen möter en situation med våld i relationerna. Arbetet med handboken syftade till att samla ett informationspaket ”mellan två pärmar” som gör det lätt att få mer information om ämnet.

Det är inte möjligt att skriva en handbok utan multiprofessionellt samarbete. Vi författare har en annan utbildningsbakgrund, vilket bidrar till att fördjupa handbokens innehåll. Vi är också tacksamma för de kommentarer och tillägg som har gjorts i handboken i slutskedet. Ett varmt tack till Louna Hakkarainen, Pekka Heikkinen, Joonas Kekkonen, Jaana Koivukangas, Mari Koskelainen, Miia Lehtinen, Tuomo Lepola, Tiina Muukko, Martta October, Santeri Sivonen, Visa Weckström och Leena-Kaisa Åberg.

Om det i det praktiska arbetet framkommer behov av att uppdatera handboken, kan man kontakta utöver handbokens författare även den person som ansvarar för ämnet våld i nära relationer vid Polisstyrelsen.

Helsingfors och Tammerfors den 10 mars 2022

Minna Liimatainen

överkommissarie Polisstyrelsen

Satu Rantaeskola

Docent, JD, Överlärare Polisyrkeshögskolan

¹ Biträdande justitiekanslerns avgörande finns i sin helhet på: https://www.okv.fi/media/filer_public/85/e3/85e3b9d3-7e89-43ef-9d27-f75478da9e9d/okv_1325_1_2018.pdf (på finska).

1. VAD ÄR VÅLD I NÄRA RELATIONER?

1.1. DEFINITION AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

Det finns många definitioner av våld i nära relationer. Definitionen av begreppet beror på det sammanhang där begreppet används. I denna handbok redogörs för de former av våld som är relaterade till våld i nära relationer ur polisarbetets synvinkel. I handboken utnyttjas dessutom multiprofessionellt andra myndigheters synpunkter på våld i nära relationer när det är motiverat.

I strafflagen (39/1889, SL) definieras inte begreppet våld i nära relationer, men från och med 2011 har också lindrig misshandel i en persons nära relation varit ett brott som är föremål för allmänt åtal (SL 21:16, 441/2011). I bestämmelsen om åtalsrätt definieras närstående på följande sätt: *när gärningen har riktat sig mot: gärningsmannens make eller tidigare make, syskon, släkting i rakt upp- eller nedstigande led eller den som har eller har haft gemensamt hushåll med utövaren, eller mot någon annan person som annars är eller har varit närstående till gärningsmannen på grund av ett med dessa jämförbart personligt förhållande.*

Enligt lagens förarbeten har det inte varit möjligt att upprätta en fullständigt uttömmande förteckning över sådana personliga relationer på grund av vilka en person kan stå någon annan nära. En nära relation är i typiska fall förenad med känslomässigt engagemang för en annan person. Också sällskapande partner som bor separat kan omfattas av paragrafens tillämpningsområde. Som nära relationer ska dock inte anses vanliga vänskaps- och kamratrelationer i samband med skolgång, studier eller fritid och i princip inte heller de inbördes relationerna mellan kollegerna på en arbetsplats eller mellan studerande som bor tillsammans i en studentbostad.²

Med våld i nära relationer avses våld vars utövare och mål är eller har varit i en nära relation till varandra. Våld i nära relationer kan riktas mot en persons nuvarande eller tidigare partner, barn, nära släktingar eller andra närstående.³ Definitionen av våld i nära relationer är alltså bred och innebär allt våld i nära relationer.

Ofta talas det också om *våld i hemmet (familjevåld)*, vilket syftar på våld som en familjemedlem riktar mot en annan familjemedlem. Våld mot en enda familjemedlem i samband med våld i hemmet utsätter alltid alla som hör till familjen för våld och dess följder⁴.

Våld i parrelationen i sin tur innebär våld som förekommer i ett nära parförhållande. Det hänvisar till våld i nära relationer som riktas mot en persons partner eller nuvarande eller tidigare make⁵.

Ett viktigt begrepp är dessutom *våld under sällskapande*, med vilket avses våld i unga parrelationer. Våld under sällskapande skiljer sig från våld i parrelationen mellan vuxna, eftersom en ung persons emotionella och kognitiva färdigheter ännu inte är fullt utvecklade. Då fattar den unga personen inte nödvändigtvis vad som är önskvärt och tillåtet i ett förhållande.⁶ Våld under sällskapande har en annan karaktär än våld i en parrelation mellan vuxna fast de delar på vissa drag. En särskild skillnad är att ungas emotionella och kognitiva färdigheter ännu inte är fullt utvecklade. Unga uppfattar nödvändigtvis inte vad som är önskvärt och tillåtet i ett förhållande, eftersom de ännu inte har samma färdigheter i sociala relationer som vuxna.⁷

2 RP 78/2010 rd, s. 25.

3 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 7.

4 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 7.

5 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 7.

6 THL:s webbplats: Våld i nära relationer.

7 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 7.

I denna handbok överlappar familjevåld och våld i parrelationen samt våld under sällskapande och våld i nära relationer varandra. Dessutom behandlas *aga*, dvs. våld mot barn i nära relationer – med uppfostrande motiv – som en form av våld i nära relationer.

Våldet är mångfasetterat och därför behöver vi olika termer för att beskriva våldets många nivåer samt begreppens innehåll och relationerna mellan begreppen. De allmänt använda begreppen som beskriver våld kan ses ur olika synvinklar, t.ex. utifrån mänskliga relationer (våld i hemmet, våld i parrelationen eller våld i nära relationer), kön (våld mot kvinnor) och befolkningsgrupper (personer med funktionsnedsättning) samt plats (gatuvald) och uttryck (t.ex. fysiskt eller psykiskt våld).⁸ I denna handbok redogörs för våldets former inom olika befolkningsgrupper och i nära relationer.

Det är viktigt att notera att utöver uttryckligt våld ingår olika former av försummelse och underlåtenhet att göra något i begreppet våldsamt gärning. Det är fråga om illabehandling eller vanvård när personer i en svagare ställning i ett ansvars-, förtroende- eller maktförhållande, till exempel barn eller äldre, utsätts för våld.⁹

Förutom mänskligt lidande orsakar våld i nära relationer betydande kostnader för samhället. De direkta kostnaderna för våld i nära relationer i Finland har uppskattats till över 90 miljoner euro på årsbasis år 2001.¹⁰

Våld i nära relationer kan förklaras på många sätt. Bakgrunden till förklaringarna kan vara olika syn på värderingar, dvs. vad som anses viktigt i samhället och hurdana attityder (stereotypier) och praktiker som gäller i samhället. Det är fråga om hur och på vilken nivå skyddet för en annan persons personliga integritet värderas. Även i Finland förekommer fortfarande uppfattningar om att brott mot någon annans personliga integritet – olika former av våld – kan berättigas på vissa grunder. Ännu i början av 1990-talet var till exempel våldtäkt i äktenskap inget brott, och kroppslig *aga* mot barn ansågs inte vara straffbart före ett förhandsavgörande från högsta domstolen. Skyddet av en annan individs, särskilt kvinnors och barns, personliga integritet har således getts ett större värde relativt sent. Förändrade attityder förutsätter långsiktigt arbete. En verklig förändring förutsätter att varje tjänsteman själv bedömer om hen besitter sådana attityder som kan hindra en person som utsätts för våld i nära relationer att få det skydd hen behöver. Att vara medveten om sådana attityder är det första steget mot en förändring.

1.2. VÅLD I NÄRA RELATIONER OCH KÖN

1.2.1. Våld mot kvinnor i nära relationer

Våld i nära relationer är könsrelaterat våld som skiljer sig åt i fråga om form, frekvens eller konsekvenser beroende på kön.¹¹ Med våld mot kvinnor avses våld som riktas mot kvinnor på grund av deras kön. Våld mot kvinnor tar sig ofta uttryck i våld i nära relationer, sexuellt våld och trakasserier på grund av kön. Detta våld mot kvinnor kan också ta sig uttryck t.ex. i kvinnohandel, tvång till prostitution och/eller könsstympning av kvinnor, hot, misshandel och mord baserade på familjens heder samt massvåldtäkter som ett krigsmedel.¹²

8 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 3.

9 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 5.

10 SHM:s utredningar 2002:6, s. 3. Utredningen har gällt en fallstudie som genomförts av Heiskanen och Piispa i Tavastehus och en generalisering av undersökningsresultaten till hela landet.

11 THL:s webbplats: Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys (på finska). Enligt webbplatsen är könsrelaterat våld förutom våld i nära relationer också till exempel sexuellt våld, våld mot sexuella minoriteter och en del former av samhälleligt våld. Se också webbplatsens källmaterial.

12 THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020, s. 7.

Våld mot kvinnor är ett betydande och internationellt identifierat människorättsproblem i Finland. Enligt en undersökning som publicerades 2014 av Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter upplever finländska kvinnor våld betydligt oftare än kvinnor i andra EU-länder.¹³ Av de vuxna offer för våld i hemmet och våld i nära relationer som kom till polisens kännedom 2019 var ca 77 procent kvinnor, enligt statistikcentralen.¹⁴ I synnerhet vid upprepade fall av våld i parrelationer är offret synnerligen ofta kvinnor, när samma förövare har riktat våld mot samma personer flera gånger under ett kalenderår. År 2019 blev 1 500 vuxna offer för sådant upprepat våld. Av dessa var över 90 procent kvinnor.¹⁵

Men det är att beakta att våld i nära relationer inte riktas enbart mot kvinnor. Våld i nära relationer begås och upplevs oberoende av kön, och förmodade våldsförövare eller offer får inte styra polisens åtgärder. Även om det finns skillnader i hur ofta och i vilka former och hur allvarliga de olika könen upplever våld, kan våld i nära relationen inte behandlas enbart som våld mot kvinnor. Enligt en undersökning som genomfördes redan 2010 fanns det knappt någon skillnad mellan könen när det gäller antalet personer som utsatts för våld i parrelationen.¹⁶ Enligt en brottsofferundersökning som genomfördes 2019 hade ca 5 procent av kvinnorna och ca 3 procent av männen rapporterat att de utsatts för våld i nära relationer under det föregående året.¹⁷ Dessutom bör man beakta att inte alla situationer kommer upp i dagen, på grund av s.k. dold brottslighet.

Våld i nära relationer kan ibland också vara ömsesidigt och ta sig uttryck i olika former av våld. Våld i nära relationer är i hög grad dold brottslighet. Enligt offerundersökningar anmäls cirka tio procent av våldet mot kvinnor och tre procent av våldet mot män i parrelationer till polisen.¹⁸ Följande avsnitt syftar till att klargöra vad den stora andelen dold brottslighet beror på.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om könsrelaterat våld: På THL:s webbplats: Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys (på finska). Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys>

Läs mer om våld mot kvinnor: Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020: 15. Programmet för bekämpning av våld mot kvinnor 2020–2023. Tillgängligt på: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162499/OM_2020_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Läs mer om kvinnlighet och våld i parrelationer: Riitta Hannus – Sirkku Mehtola – Luru Natunen – Auli Ojuri (red.). Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Ensi- ja turvakotien liitto, 2011. Tillgängligt: <https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/veitsen-ter-ll-naiseus-ja-parisuhd>

13 Violence against women: an EU-wide survey 2014. Resultaten av studien redovisas också i *Programmet för bekämpning av våld mot kvinnor 2020–2023*, JM 2020:15, s. 14 och 40.

14 Statistikcentralen – Offer för våld i hemmet och i nära relationer 2019.

15 THL:s webbplats: Statistik över våld i nära relationer 2019.

16 Heiskanen – Ruuskanen 2010.

17 Krimo – Statistikrapport om våld i nära relationer 2019.

18 Danielsson – Salmi 2013, s. 1. Se Fagerlunds (2016) åskådliga rapport om undersökningar inom ämnesområdet.

1.2.2. Våld mot män i nära relationer

Enligt Statistikcentralen riktar sig en fjärdedel av allt våld i parrelationer som kommit till myndigheternas kännedom, hälften av det allvarliga våldet och cirka en fjärdedel av våldsdåden som lett till döden mot män. Män anmäler mer sällan än kvinnor upplevt våld till polisen. I enkätundersökningar har en lika stor del av männen och kvinnorna upplevt fysiskt våld i nära relationer.¹⁹ Härifrån har texten i detta kapitel utarbetats med utgångspunkt i de undersökningar om våld upplevt av män som nämns i not 20.

Att bli utsatt för fysiskt och psykiskt våld orsakar många olika slag av skadliga symtom hos män. En majoritet av männen säger sig ha upplevt ångest, chock och mindre självsäkerhet till följd av våldserfarenheter. Nästan hälften av männen som utsatts för våld berättar att de känner depression på grund av upplevt våld.

De män som blivit offer för våld kan ha svårare att specificera våld i nära relationer, och de vill inte alltid erkänna att de blivit offer för våld. Männen håller ofta tyst om det våld de upplevt och förringar följderna av det. På detta sätt kan de försöka skydda sin manliga identitet, make eller familj.

För män kommer ofta våld i nära relationer som en överraskning. Det talas rätt lite om våld som män upplevt, så män har svårt att söka hjälp. Män kan tro att de är ensamma om sina erfarenheter, och de litar inte på att deras upplevelser som offer tas på allvar. Män kan också tycka att myndigheterna endast har en stereotypisk uppfattning om män som våldsutövare och kvinnor som våldsoffer.

Följderna av våld är likartade för män och kvinnor. Att mäns erfarenheter underskattas förklaras av de svaga stödstrukturer det finns för manliga våldsoffer. Männen kan uppleva att tjänsterna inte är riktade till dem. Det är därför svårt för män att rapportera till myndigheterna om våld de utsatts för. I synnerhet sexuellt våld som män utsatts för i parrelationer är underrapporterat.

Myndigheterna kan användas som verktyg för våld i krisdrabbade parrelationer och vid skilsmässa. Vid sådant strukturellt våld används anmälning till myndigheterna för att tjäna de egna intressena och för att försvåra situationen för den andre. Detta kan t.ex. ta sig uttryck i ogrundade anklagelser om maken eller hot om sådana. Både män och kvinnor kan använda strukturellt våld, men män blir oftare utsatta för det.²⁰

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om våld i nära relationer som män upplever: Peter Peitsalo – Jussi Pekkola – Tommi Sarlin. Vaiettu väkivalta – Miesten kokema väkivalta sekä mahdollisuus avun hakemiseen ja saamiseen. Miessakit Ry:n raportteja 2017:1. Tillgängligt: https://www.miessakit.fi/wp-content/uploads/2021/02/Vaiettu-va%CC%88kivalta_web.pdf

Läs mer om mäns upplevelser av våld: Joonas Kekkonen – Tommi Sarlin – Jussi Pekkola. Normaalia väkivaltaa. Miehet katuväkivallan kokijoina. Miessakit ry:n raportteja 2020:1. Miessakit ry, Helsinki 2020. Tillgängligt: https://www.miessakit.fi/wp-content/uploads/2021/12/Normaalia-väkivaltaa_digi.pdf

19 Statistikcentralen – Offer för våld i hemmet och i nära relationer 2019.

20 Peitsalo – Pekkola – Sarlin 2017 ja Kekkonen – Sarlin – Pekkola 2020.

1.3. OLIKA UTTRYCKSFORMER FÖR VÅLD I NÄRA RELATIONER

Vi uppfattar ofta våld endast som fysiskt våld, vilket är fel. Fysiskt våld är emellertid bara en del av våldet, och sällan det som sker först när det handlar om våld i en nära relation. Det centrala i de olika formerna av våld är våldets psykiska och psykologiska dimension: användning av makt och kontroll över våldsoffret. Det är också viktigt att vara medveten om att olika former av våld ofta sammanfaller. Därför måste polisen utreda de olika formerna av våld som en del av helheten.

I typiska fall smyger våldet in i en relation stegvis, och det har en tendens att förvärras med tiden. Detta brukar beskrivas som en våldscykel.²¹ Se bilaga 2 till denna handbok. I cykel utvecklas situationen och blir allvarligare; cykeln kan anses omfatta också de olika former av våld som behandlas nedan.

1.3.1. Fysiskt våld

Fysiskt våld är att kränka eller skada någon annans fysiska integritet. Fysiskt våld kan vara till exempel att:

- spotta, klösa, bita,
- riva, ruska om, knuffas, puffa, hålla fast,
- förhindra passage eller låsa in, spänna fast,
- kasta, vrida,
- smälla till, slå med knytnäven,
- strypa,
- bränna, t.ex. med cigarett eller kokande vatten,
- droga,
- försumma vård, att inte ge tillgång till hjälpmedel eller mediciner,
- kasta föremål eller slå eller
- slå med eggvapen.²²

Vid bedömningen av spår av fysiskt våld är det bra att beakta åtminstone följande:

- Mångfalden av skador: blåmärken, sår, benfrakturer, hjärnskakning, tandskador, inre skador, missfall, hål på trumhinnan, brännskador.
- Om skadan och förklaringen på hur skadan uppkommit inte överensstämmer.
- Oförklarliga skador, då brottsoffret inte kan eller inte vill förklara hur skadorna uppstått. Likaså är det viktigt att beakta tidigare oförklarliga skador och återkommande skador.
- Skadorna kan vara svåra att upptäcka på vissa ställen av kroppen.
- Det kan vara fråga om ovanliga brännskador eller brännskador på ovanliga ställen.
- Det kan ha tagit länge för offret att söka vård efter det att skadorna uppstått.²³

21 För bl.a. denna våldscykel redogör Perttu & Kaselitz (2006, s. 14) i sitt verk.

22 Kvinnolinjens webbplats: Fysiskt våld.

23 Perttu – Kaselitz 2006, s. 10–11.

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Aktuella brottsbenämningar i situationer med fysiskt våld kan vara t.ex. olika grader av misshandel, frihetsberövande samt försök till brott mot liv (21 kap. och 25 kap. i strafflagen).

Även lindrig misshandel är i nära relationer och riktad mot barn ett brott som är föremål för allmänt (SL 21:16, 441/2011), för vilket polisen ska registrera en brottsanmälan även utan målsägandens straffyrkande.

Ämnet behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

1.3.2. Psykiskt våld

Psykiskt våld har ofta samband med olika former av fysiskt våld, men också med andra former av våld. Därför måste man kunna beakta det vid utredningen och riskbedömningen av olika brott med anknytning till våld i nära relationer. Psykiskt våld kan redan i sig uppfylla kännetecknen för flera olika brott, vilket förklaras senare i detta underkapitel. I följande avsnitt (fram till källhänvisning 24) har som källa utnyttjats webbplatsen Kvinnolinjen: Psykiskt våld.

Gräl övergår i psykiskt våld i ett parförhållande senast i det skede då föremålet för våldet inte längre vågar uttrycka sina åsikter. Anledningen till detta är att den som utsätts för våld är rädd för konsekvenserna av att uttrycka åsikter. En sådan rädsla hör inte hemma i ett förhållande. Om den ena parten i ett gräl upplever att hans eller hennes egen säkerhet är hotad och låter bli att berätta saker på grund av rädsla, är det sannolikt att hen upplever psykiskt våld.

Psykiskt våld kan börja gradvis, till exempel som kritik av den andras utseende, vanor, anhöriga, arbete eller hobbyer. Våldsutövaren använder ofta så kränkande metoder som möjligt för att uttrycka hur motbjudande och värdelös partnern är. I detta sammanhang drar förövaren nytta av att hen känner sin partner grundligt, såsom partnerns rädslor, svagheter och hemligheter. Förövaren kan bli arg för småsaker och alltid hitta en orsak hos den andra. I värsta fall kan psykiskt våld gå ut på fullständig kontroll över partnern, psykisk tortyr och plågande.

Hot om fysiskt våld är ett effektivt redskap för maktutövning och undertryckande. Då uppfyller hotet formen av psykiskt våld. Att isolera en person från sina närstående, vänner och släktingar är också en typisk form av psykiskt våld. Då kontrollerar förövaren partnerns tidsanvändning, göranden och låtanden och kontakter med andra människor i syfte att förstöra hans eller hennes nära relationer.

Den yttersta formen av psykiskt våld anses vara tvingande kontroll. Det omfattar av otaliga pressande, undertryckande, förnedrande och kontrollerande handlingar med hjälp av vilka förövaren strävar efter att böja den andra under sin vilja. Situationen för den som lever under tvingande kontroll har jämförts med ett kidnappningsoffer: det har inte tillgång till stödnät, pengar eller andra resurser som gör det möjligt för honom eller henne att frigöra sig från våldsförövaren.

Psykiskt våld kan vara till exempel:

- ringaktning, förödmjukelse, utskällning, namnkallande, hån, nedvärdering,
- undertryckning, kontroll, påtryckning, utpressning, isolering, skrämself,
- söndring av föremål, förhindrande av sömn eller
- hot om att skada på människor eller husdjur.²⁴

24 Se Kvinnolinjens webbplats: Psykiskt våld och källmaterial som anges på webbplatsen.

Psykiskt våld kan alltså vara av olika slag. Av rekvisiten är särskilt olaga hot (SL 25: 7, 578/1995) värt att beakta. Då höjer någon vapen mot någon annan eller hotar på något annat sätt någon annan med ett brott under sådana omständigheter att den hotade har grundad anledning att för egen eller någon annans del frukta att den personliga säkerheten eller egendomen är i allvarlig fara. Enligt rekvisitet är det fråga om upplevelsen hos den som är föremål för gärningen. Åklagaren får väcka åtal för gärningen, om målsäganden anmäler brottet till åtal eller om ett livsfarligt redskap eller medel har använts vid gärningen eller om ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Misshandel som brottsbenämning förutsätter inte fysiskt våld, utan det kan komma i fråga också när någon skadar någon annans hälsa utan fysiskt våld. Andra brottsbenämningar som har samband med psykiskt våld kan vara t.ex. ärekränkning, olaga hot, förföljelse, olaga tvång, spridning av information som kränker privatlivet, olovlig avlyssning eller olovlig observation, brott mot hemfriden, kommunikationsfriden eller besöksförbud (SL 24 och 25 kap.).

Straffbarheten förutsätter inte att brottet riktas mot den person som hotas. Det kan röra sig om ett hot om misshandel av make, barn eller någon annan närstående. Olaga tvång kan det vara fråga om när någon genom obehörigt våld eller hot tvingas göra, tåla eller låta bli att göra något. Olaga tvång är till exempel att en svartsjuk make kräver att hans hustru ger honom sina brev eller att en man tvingar en kvinna att klä av sig under hot om våld. Med att tvingas låta bli att göra något avses att offret hindras t.ex. från att delta i ett möte eller att hen förbjuds att ropa på hjälp. I rättspraxis har det förekommit fall där någon har varit tvungen att tåla nedsmutsning med lera eller avfall. Som olaga tvång kan betraktas också det att en man börjar ha sönder familjens lösöre för att tvinga sin make att uppge vem hon har träffat på sistone.²⁵

Biträdande riksåklagarens avgörande 11.5.2015, Dnr 127/21/15, olaga hot, bedömning av bevisning, grundad anledning och sannolikhet för brott

Vid förundersökningen misstänktes en mansperson ha hotat sin tidigare hustru med ett brott under sådana omständigheter att denna hade grundad anledning att befara att hennes personliga säkerhet var i allvarlig fara. Den misstänkte hade ringt målsäganden och flera gånger hotat att göra denna "kall".

Häradsåklagaren lät bli att väcka åtal för ett olaga hot på grund av otillräckliga bevis. Enligt åklagaren var hoten inte till sitt innehåll sådana att målsäganden hade grundad anledning att befara att hennes personliga säkerhet var i allvarlig fara.

Biträdande riksåklagaren bedömde bevisen på ett annat sätt och ansåg att det till stöd för den misstänktes skuld fanns sannolika skäl. Det fanns ingen anledning att betvivla målsägandens berättelse. Vittnets berättelse stödde målsägandens uttalanden. Enligt biträdande riksåklagaren var omständigheterna sådana att målsäganden hade grundad anledning att befara att hennes personliga säkerhet var i allvarlig fara. Detta kan konstateras med beaktande av den hårda tonen i telefonsamtalet, den misstänktes tidigare beteende och de hot som han tidigare riktat mot målsäganden, hans aggressivitet när han varit berusad och de vapen som den misstänkte hade i sin besittning.

Biträdande riksåklagaren ålade åklagarämbetet att väcka åtal för olaga hot.

25 Nuutila – Majanen 2013.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Misstanke om brott i nära relationer ska undersökas mot de omständigheter som stöder och talar emot åtalet. I samband med rekvisitet för olagligt hot ska särskild vikt fästas vid hur den som blivit utsatt för hot har upplevt situationen. Det är också viktigt att polisens ingripande så tidigt som möjligt förhindrar att situationen tillspetsas och förvärras.

Biträdande riksåklagarens avgörande 12.12.2007, Dnr 475/21/07, olaga hot, störande av hemfriden

Exmaken till målsägandens manliga vän var misstänkt för att ha skickat störande och delvis hotfulla sms till både mannens och hans kvinnliga väns mobiltelefon. Häradsåklagaren väckte inget åtal mot den misstänkte för misstänkt olaga hot och brott mot hemfriden på grund av otillräckliga bevis. Biträdande riksåklagaren ansåg på basis av en ny utredning som framkommit i ärendet att den misstänkte av sannolika skäl hade gjort sig skyldig till olaga hot och förordnade att åtal skulle väckas.

I fråga om det misstänkta brottet mot hemfriden konstaterade biträdande riksåklagaren att rättspraxis varierar när det gäller frågan om huruvida sändning av osakliga sms till en person som omfattas av hemfriden kunde betraktas som brott mot hemfriden. Enligt strafflagen döms för brott mot hemfriden bl.a. den som obehörigen bryter mot någon annans hemfrid genom att föra oväsen, kasta föremål, ringa telefonsamtal eller på något annat motsvarande sätt. Med hänvisning till den regeringsproposition som gäller lagrummet ansåg biträdande riksåklagaren att sändning av störande sms kan utgöra brott mot hemfriden på något annat motsvarande sätt. Det bestämdes att åtal skulle väckas.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Misstanke om brott i nära relationer ska undersökas mot de omständigheter som stöder och talar emot åtalet. I samband med rekvisitet för olagligt hot ska särskild vikt fästas vid hur den som blivit utsatt för hot har upplevt situationen. Det är också viktigt att polisens ingripande så tidigt som möjligt förhindrar att situationen tillspetsas och förvärras.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om psykiskt våld på Kvinnolinjens webbplats: Psykiskt våld. Tillgängligt: https://naistenlinja.fi/henkinen-vakivalta/?gclid=EAlaIQobChMIqdv-wrTs8gIVktayCh31La-voEAAAYAiAAEgLm-PD_BwE

1.3.3. Sexuellt våld

Den sexuella självbestämmanderätten tillkommer var och en oberoende av sexuell läggning eller relationsform.

Sexuellt våld i nära relationer kan också riktas mot barn.

Sexuellt våld i parrelationer kan vara mångformigt. Någon kan tror att sex och sexuella handlingar automatiskt utgör en del av ett parförhållande, även om den ena inte är villig att gå med på det. Var och en har dock rätt att själv bestämma gränserna för sin egen integritet och vägra ha sex när som helst. Sexuellt våld kan vara till exempel:

- Påtryckning till sex eller sexuella handlingar.
- Beröring mot ens vilja.
- Fotografering av sex eller publicering av bilder utan tillstånd.
- Våldförelse på en person som slocknat eller sover.
- Våldtäkt.²⁶

Tecken på sexuellt våld kan vara:

- Skador på könsorgan, analöppning, lårens insidor och bröst.
- Ömhet i könsorgan, urinvägar och analöppning.
- Ofta återkommande infektioner i könsorganen och/eller urinvägsinfektioner.
- Smärta, stickningar eller klåda i könsorganen och/eller analöppningen.
- Smärta i buk och bäcken.
- Könssjukdomar eller infektioner.
- Blödning från slidan eller analöppningen.
- Smärtsam avföring eller urinering.
- Svårigheter att gå och/eller sitta.
- Svårigheter att gå med på eller helt vägra delta i bäckenbottenundersökningar.
- Muskelkramp i slidans muskler (vaginism) vid gynekologisk undersökning.
- Sexuellt färgat beteende och/eller språkbruk.
- Blåmärken t.ex. på halsen som en följd av bitande.
- Oönskad graviditet eller abort.²⁷

De ovan beskrivna tecknen på sexuellt våld framgår i allmänhet av ett läkarutlåtande som lämnats till polisen, men de kan också framgå vid förhör.

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Brottsbenämningar kan vara olika grader av sexualbrott, olovlig observation, spridning av information som kränker privatlivet samt sexualbrott mot barn (20 kap. och 24 kap. i strafflagen). Ämnet behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

²⁶ Kvinnolinjens webbplats: Våld som kränker sexualiteten. Se även webbplatsens källmaterial.

²⁷ Perttu – Kaselitz 2006, s. 11.

1.3.4. Ekonomiskt våld

Genom ekonomiskt våld försvagas en annan persons rätt att kontrollera sin egen ekonomi och fatta beslut om den. En bakomliggande orsak kan också vara ett motiv att dra ekonomisk fördel av en närstående. Det vara fråga om ekonomiskt våld när t.ex.:

- Någon annans pengar eller annan egendom används utan tillstånd.
- någon blir påtryckt att ge pengar eller ta lån på ett sätt som gynnar den som utövar påtryckning.
- Föremålet för våldet begränsas i användningen av sitt konto eller sina bankkort.
- Egendom säljs, förstörs eller förbrukas utan tillstånd.
- Handlingar förfalskas eller en intressebevakare missbrukar sin ställning.²⁸

Att ekonomiskt våld förekommer kan ta sig uttryck i:

- Fattigdom.
- Hemlöshet.
- Skulder.
- Brist på mat och nödvändigheter i familjen.
- Obetalda räkningar eller oförmåga att betala räkningar.
- Otillräcklig kost eller otillräckliga kläder.
- Oförklarlig motstridighet mellan inkomster och boendeförhållanden.
- Öväntat eller plötsligt uttag av pengar från konto.²⁹

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Möjliga brottsbenämningar kan vara t.ex. tvång, olika grader av bedrägeri som genomförs på olika sätt, förskingring, utpressning och kränkning av besittning (SL 28 kap., 31 kap., 30 kap. och 37 kap.). Temat behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

I de bestämmelser om åtalsrätten som gäller dessa brott betonas det att målsäganden har omfattande självbestämmanderätt i ärenden som anknyter till egendom. Till exempel stöld är ett målsägandebrott också när förövaren bor i gemensamt hushåll med målsäganden och föremålet för brottet är egendom som ingår i detta gemensamma hushåll, eller när föremålet för brottet är egendom som tillhör förövarens make, syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led (SL 28: 15, 614/2002). Åklagaren får inte väcka åtal, om inte målsäganden anmäler brottet till åtal eller om inte ett synnerligen viktigt allmänt intresse kräver att åtal väcks.

Hänvisningen till ett ytterst viktigt allmänt intresse i samband med ett allmänt åtal förutsätter förundersökningssamarbete med åklagaren.

28 Listan finns på Kvinnolinjens webbplats: Ekonomiskt våld. Den är baserad på: Kaittila 2017 och projektet Taloudellinen väkivalta tutuksi.

29 Perttu – Kaselitz 2006, s. 11.

1.3.5. Religiöst våld

Religiöst våld är våld med en religiös dimension. Exempel på sådana former är skrämelse, omvändelse, skuldbeläggning, isolering och kontroll. Det kan förekomma religiöst våld inom traditionella kyrkosamfund men också i nya religiösa rörelser. Å andra sidan är det till exempel inom fundamentalistiska sekter med en stark karismatisk ledare i allmänhet en större risk att falla offer för andligt våld.³⁰ Våldet rättfärdigas av de betydelser och praktiker som överenskomits och upprätthålls inom gemenskapen.³¹

Även i familjer kan det förekomma religiöst våld som riktas mot de egna barnen. Då kan föräldrarna i själva verket förhindra en sund religiös utveckling hos barnen genom trångsynt uppfostran. Samtidigt kan barnets förmåga att senare som vuxen få stöd av religionen i livet försämrars.³² Religiöst våld är vanligen psykiskt, men i vissa fall kan det också vara fysiskt. Till exempel våld i nära relationer eller kroppslig åga av barn kan motiveras av religiösa skäl. Religiöst våld riktar sig oftast mot de egna medlemmarna i en religiös grupp.³³ Därför är religiöst våld ofta starkt socialt.³⁴

På grund av att religiöst våld är så mångfasetterat bör de situationer där sådant våld förekommit bedömas i vid bemärkelse. Polisen kan ha hjälp av ett frågeunderlag som tagits fram för målsägandens förhör och som inbegriper frågor för att identifiera hedersrelaterat våld. Genom de delar som presenteras i frågeunderlaget blir det religiösa våldets mångfasetterade karaktär mer begriplig.

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Brottsbenämningarna i samband med religiöst våld kan vara till exempel misshandel av varierande grad, sexualbrott, olaga hot eller tvång (SL 20 kap., 21 kap. och 25 kap.). Ämnet behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs frågeunderlaget för förhör med målsäganden för att identifiera hedersrelaterat våld. Johanna Aapakallio – Sirpa Koskela – Satu Rantaeskola. Finns i polisens Kameleon-blankettbank.

Läs mer om våldsformer och kyrkans anvisningar till stöd för att lösa religiöst våld: Hurtig, Johanna – Linjakumpu, Aini. Kirkko ja hengellisen väkivallan ratkaisut. Suomen evankeliluterilaisen kirkon julkaisuja. Tillgängligt: https://naistenlinja.fi/henkinen-vakivalta/?gclid=EAlalQobChMIqdv-wrTs8glVktayCh31LavoEAAYAiAAEgLm-PD_BwE

Läs mer om det stöd som erbjuds personer som råkat i svårigheter i religiösa samfund och deras närstående: Stödföreningen för religioners offer rf. Tillgängligt: <https://www.uskontojenuhrientuki.fi/>

30 EVL:s webbplats: Kirkon sanasto. Om karismatiska ledare se. Miettinen – Pelli (2017).

31 Hurtig – Linjakumpu 2020, s. 7.

32 EVL:s webbplats: Kirkon sanasto. Se även Miettinen – Pelli (2017).

33 Hurtig – Linjakumpu 2020, s. 7.

34 Hong 2019, s. 92.

1.3.6. Hedersrelaterat våld

Med hedersrelaterat våld avses sådana former av våld som berättigas och motiveras med att man vill bevara eller återställa familjens, släktens eller samfundets gemensamma heder. Motivet för att använda våld är uppfattningen att en person har för avsikt att kränka eller har brutit mot beteenderegler som hänför sig till kön eller sexualmoral eller någon annan regel som är kopplad till samfundets heder. Genom att bestraffa en person som handlat i strid med förväntningarna på ett sätt som är tillräckligt ”offentligt” i förhållande till situationen avsäger sig samfundet beteendet hos den som betraktas som hederslös.³⁵

Våldet kan visa sig vara en alternativlös åtgärd för utövaren och motiveras med den heder som återställts genom våld. Utövarna eller de som planerat gärningen kan vara flera personer, av vilka en del kan befinna sig utomlands.³⁶ Eftersom förlusten av heder också drabbar andra medlemmar i samfundet, försöker man inte dölja våldshandlingarna, utan de måste också komma till andras kännedom.³⁷

Hedersrelaterat våld riktar sig ofta mot unga med invandrarbakgrund, i vars (familjers) ursprungs-länder hederstänkande förekommer. Fenomenet är dock inte kopplat till en viss religion, kultur eller etnisk grupp och gäller inte enbart etniska minoriteter som invandrat. Hedersrelaterat våld förekommer i olika samfund och bland människor med olika bakgrund.³⁸ Därför är det särskilt viktigt att notera att det i Finland förekommer hedersmotiverat våld i olika grupper som har anknytning till religioner och andra samfund. Till exempel bland romerna kan det förekomma hedersrelaterat våld.³⁹ Vid identifiering av hedersrelaterat våld är polisens nya verktyg *Frågeunderlag för förhör med målsägande för identifiering av hedersrelaterat våld* ett bra hjälpmedel för detta ändamål (mer information under punkten nedan).

Hedersrelaterat våld kan vara till exempel:

- Psykiskt våld, såsom påtryckning, skrämsel med eller hot om fysiskt våld, t.ex. genom spridning av skvaller eller förvisning av föräldrar till hemlandet, begränsning av klädsel eller rörlighet, isolering eller social kontroll.
- Ekonomiskt våld, dvs. avsiktlig begränsning av en persons ekonomiska självbestämmanderätt, kontroll av användningen av pengar eller förhindrande av ekonomisk självständighet. Fenomenet kan vara förenat med begränsning eller kontroll av utbildning eller arbete samt annat ekonomiskt utnyttjande.
- Tvång till äktenskap med en person som familjen valt. Det kan vara fråga om en situation där en i Finland bosatt flicka eller kvinna förs utomlands, där hon tvingas till äktenskap. Hedersuppfattningar kan också innebära förhindrande av skilsmässa och tvång till heteroäktenskap mellan personer som hör till en sexuell minoritet. På samma sätt kan tvång till äktenskap med en viss person som familjen valt ligga nära till hands inom religiösa samfund och andra samfund som är verksamma i Finland.
- Fysiskt våld, såsom slag, sparkar, knuffar eller sexuellt våld.
- I värsta fall kan hedersrelaterat våld leda till hedersmord.
- Även kvinnlig könsstympning anses ofta ha samband med hedersrelaterat våld.⁴⁰

35 Hansen – Sams – Jäppinen – Latvala 2016, s. 17–18. Se även Hong 2019.

36 Kvinnolinjens webbplats: Hedersrelaterat våld.

37 Hansen – Sams – Jäppinen – Latvala 2016, s. 69.

38 Seikkula 2012, s. 9–10.

39 Till detta hänvisar också Hong (2019, s. 15), även om dessa situationer inte står i centrum i Hong's undersökning.

40 Listan finns på Kvinnolinjens webbplats: Hedersrelaterat våld (baserat på Hansen – Sams – Jäppinen – Latvala 2016 och Seikkula 2012). Här har listan ytterligare kompletterats.

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Strafflagens rekvisit omfattar också våld som begåtts med hedersmotiv (t.ex. SL 20 kap., 21 kap., 24 kap. och 25 kap.). Vid undersökning av olika rekvisit är det viktigt att utreda möjliga hedersmotiv under förundersökningen.

Tvångsäktenskap har inte kriminaliserats specifikt, men i fråga om det är det möjligt att tillämpa bestämmelserna om tvång och människohandel (SL 25 kap.). Kvinnlig könsstympning (FGM) har i rättspraxis ansetts vara grov misshandel (SL 21: 6, 654/2001). Ämnet behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om hedersrelaterat våld på THL:s webbplats: Hedersrelaterat våld - Invandring och kulturell mångfald. Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/kotoutuminen-ja-osallisuus/erityiskysymyksia/kunniaan-liittyva-va-kivalta>

Läs mer om våld mot romska kvinnor i nära relationer: Sinikka Törmä – Kati Tuokkola och Johanna Hurtig. SHM:s rapporter och promemorior 2013:33 Våld mot romska kvinnor i närrelationer och inom familjen: Behov av hjälp i samfundet och servicesystemet. Tillgängligt: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74471/RAP_2013_33_romaninaiset_vakivalta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Läs mer om hur våld mot romska kvinnor beaktas i polisens verksamhet: Sari Vanhanen. Poliisi ja romanit - yhdenvertaisuuden ja yhteistyön kysymyksiä. Tillgängligt: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/506253/POLAMK_Katsauksia18.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Läs på THL:s webbplats om förebyggande av könsstympning av flickor och kvinnor: Invandring och kulturell mångfald. Förhindrande av könsstympning av flickor och kvinnor. Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/tyttojen-ja-naisten-sukuelinten-silpomisen-estaminen>

Läs frågeunderlaget för förhör med målsäganden för att identifiera hedersrelaterat våld. Johanna Aapakallio – Sirpa Koskela – Satu Rantaeskola. Finns i polisens Kameleon-blankettbank.

1.3.7. Förföljelse

Förföljelse är oönskade, avsiktliga och upprepade trakasserier som orsakar rädsla och ångest hos offret. Förföljelse kan ta sig uttryck i till exempel hot, förföljelse, observation eller sådan kontakt som den som blivit föremål för förföljelsen upplever som obehaglig och ångestfylld. Förföljelse kan definieras som målinriktad verksamhet där utövaren försöker kontrollera och begränsa sitt offers vardag, livsmiljö och sociala relationer, vilket påverkar trygghetskänslan och välbefinnandet.⁴¹

41 Nikupeteri 2016, s. 21, 46, 50–52, se även Nikupeteri – Laitinen 2017, s. 19–41.

Gärningarna kan variera från godtagbar eller obetydlig verksamhet till våld som hotar liv.⁴² Enligt undersökningar har den vanligaste formen av förföljelse relaterad till ett parförhållande eller dess upphörande. Förföljelse är en process där enskilda handlingar bildar en långvarig kontinuitet.⁴³

Förföljelse kan vara till exempel:

- Upprepade kontakter på ett för offret önskat sätt. Kontakt kan ske t.ex. per telefon eller med hjälp av annan informations- och kommunikationsteknik, genom att besöka personen eller skicka hen presenter. Förföljelse kan också innefatta användning av en tredje part som mellanhand för att ta kontakt.
- Hot, skrämsel och kontroll som också kan riktas mot barn och andra närstående.
- Konkret följande efter eller vistelse i närheten av den plats där personen befinner sig.
- Observation hemma eller i vilken som helst annan miljö, direkt genom att titta eller t.ex. använda kikare eller kameror.
- Med tekniska hjälpmedel följa, fotografera och avlyssna information samt kapa och missbruka information.
- Upprepade rättegångar samt obefogade barnskydds- eller brottsanmälningar.
- Våldsamma handlingar, skadegörelse eller förstörande av egendom.⁴⁴

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Förföljelse har varit ett brott i Finland sedan 2014 (SL 25: 7a, 879/2013). Ämnet behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

1.3.8. Digitalt våld

Med digitalt våld avses i vid bemärkelse våld i parrelationer och förföljelse efter skilsmässa. Olika tekniker utnyttjas. Utövaren utnyttjar olika tekniska anordningar, som smarttelefon, dator, sociala medieplattformar, e-post, positioneringsutrustning, spionprogram eller internetanslutna hemelektronik.⁴⁵

Våld som utövas med tekniska hjälpmedel uppfattas inte alltid som lika grovt våld som gärningar ansikte mot ansikte. Ofta är situationen dock den motsatta. Digital utrustning, digitala tillämpningar och plattformar erbjuder ett stort antal olika sätt att kontrollera, vanhedra, skrämja, isolera, spionera på och straffa andra människor.⁴⁶

42 Parisuhdevainio – Käsikirja vainon uhreille 2015, s. 34.

43 Nikupeteri 2016, s. 58, 85–86, 100–101.

44 Listan finns på Kvinnolinjens webbplats: Förföljelse, vars innehåll bygger på följande källor: Violence against women: an EU-wide survey 2014, Parisuhdevainio – Käsikirja vainon uhreille 2015, Nikupeteri 2016 och Laitinen – Kinnunen – Hannus (red.) 2017. Här har listan ytterligare kompletterats.

45 Hakkarainen 2019, s. 16.

46 Hakkarainen 2019, s. 14.

Digitalt våld kan vara till exempel:

- Överdriven önskad kontakt enligt offret.
- Sändning av ångestskapande och skrämmande meddelanden.
- Trakasserier av personer som hör till en tidigare eller nuvarande partners närmaste krets.
- Kontroll av partners användning av sociala medier, med påtryckning och radering av kontakter på sociala medier.
- Påtryckning att visa innehåll i meddelanden eller i samtal över lag eller delning av lösenord.
- Begränsning av användningen av den teknik som partnern innehar och tvångsmässig kontroll.
- Genomgång av privat information och personliga meddelanden.
- Intrång på konton och utrustning som offret innehar.
- Avlyssning och olovlig observation.
- Kränkning av privatlivet med spionprogram.
- Positionsspårning med hjälp av positioneringsteknik och lokaliseringssuppgifter.
- Spridning av intimt bildmaterial på internet eller hot om det.
- Fotografering av offret i hemlighet eller utan tillstånd.
- Utpressning av offret med intima bilder.
- Fotografering av våldshandlingar som kränker sexualiteten.⁴⁷

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

I fall av digitalt våld kan som brottsbenämningar komma i fråga t.ex. brott mot kommunikationsfreden, olovlig avlyssning, olovlig observation, spridning av information som kränker privatlivet, ärekränkning, olaga hot, förföljelse, tvång, utpressning, kränkning av kommunikationshemligheten, dataintrång och identitetsstöld (SL 24 kap., 25 kap., 25 kap. och 38 kap.). Ämnet behandlas senare i denna handbok med exempel på ingripande.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer i Kvinnolinjens guide till yrkespersoner som innehåller bl.a. anvisningar för att öka informationssäkerheten och information om lagstiftningen: Louna Hakkarainen, Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen. Tillgängligt: https://images.ctfassets.net/pbxhiiewat8h/NOPlzWCuPzG1sF2HANVla/75f7f2941f100f93e2cfa946b1312863/Digitaalinen-v_kivalta-parisuhteessa_28Oct19-1.pdf

⁴⁷ Hakkarainen 2019, s. 38, 53, 62 och 73. Listan och annan information finns också på Kvinnolinjens webbplats – Förföljelse, där följande källmaterial har använts vid sidan av Hakkarainen (2019): Violence against women: an EU-wide survey 2014, Laitinen – Kinnunen – Hannus (red.) 2017, Nikupeteri 2016 och Parisuhdevaino – Käsikirja vainon uhreille 2015.

1.4. PERSONER SOM BERÖRS AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

1.4.1. Våldsoffrets synvinkel

Det är viktigt att beakta våldsoffrets synvinkel, dvs. den som upplevt våldet. I detta avsnitt om våldsoffrets synvinkel har vi utnyttjat en text på Mieli ry:s webbplats: Våld i nära relationer för med sig rädsla i familjen.⁴⁸

Våld orsakar oftast rädsla och förtvivlan hos den som blivit utsatt för våld. Offret börjar ofta tro att hen är skyldig till våld. Hen mer eller mindre godkänner behandlingen av sig och förklarar den med att hen är dålig eller att hen själv är skyldig till den.

I allmänhet ber våldsutövaren den utsatta om ursäkt och/eller lovar samtidigt att aldrig göra detsamma igen. Den stabilare fasen i relationer slutar vanligtvis med att spänningen tilltar och en ny våldshandling begås.

Den allmänna följderna av upprepat våld i nära relationer är en känsla av hjälplöshet och maktlöshet. Våldsoffret ser ingen utväg ur sin situation, och det kan kännas som en övermäktig uppgift att tala om saken. Skam och hot kan få människor att tåga om mycket allvarlig misshandel. Upplevelserna av hot och rädsla kan leda till traumatisering och bl.a. depression. Följderna av våld och traumatisering är omfattande och mångfasetterade, och polisen måste ha en tillräckligt grundlig förståelse för dem, eftersom det påverkar mötet med kunden.

Den som länge levt i en våldsam relation förringar ofta sin egen upplevelse och konsekvenserna av våldet. Hen kan tro att maken eller en annan våldsam närstående kommer att förändras ännu efter flera år av våld. I fråga om äldre personer kan våldet i nära relationer ha fortgått i tystnad i årtionden utan att deras barn eller andra närstående har sett några tecken på att det förekommit våld i relationen.⁴⁹

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om en målsägandes erfarenheter i brottmål: Rantaeskola, Satu. Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa, 2021, s. 157–201. Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

1.4.2. Våldsutövarens synvinkel

En person kan förklara sitt våldsbeteende med att våld hör till en parrelation eller att det är konfliktrelaterat. En annan förklaring kan vara att det är maken som orsakat det eller att maken har misstolkat utövarens beteende. Förutom att våldet normaliseras och bagatelliseras kan utövaren försöka rättfärdiga våldet på många olika sätt, t.ex. att det handlat om självförsvar, rusmedelpåverkan eller en strävan efter en känsla av kontroll.⁵⁰ I rättfärdigandet ingår också att utövaren inte tänker på sin egen andel i våldet utan ser våld som en naturlig och till och med självklar lösning på problem. Hen kan se våld som ett automatiskt sätt att handla i vuxenlivets konfliktsituationer, till exempel till följd av våld som hen sett eller upplevt hemma i barndomen. Samtidigt lägger utövaren ansvaret utanför sig själv.⁵¹

48 MIELI rf:s webbplats Våld i nära relationer för med sig rädsla i familjen.

49 MIELI rf:s webbplats Våld i nära relationer för med sig rädsla i familjen.

50 Flinck 2006, s. 86–90.

51 Ajo – Grönroos 2005, s. 104–105. Ajo och Grönroos (2005, s. 91–105) ger också andra orsaker som män förklarar sitt våldsamma beteende med: att de känt sig otillräckliga (trytande resurser och ökad press) eller oförmögna att lösa våldssituationen, att de drivits till det (på grund av att saker och händelser hopat sig), att de känt sig pressade (på grund av partnerns beteende) eller att kontrollförmågan försämrats eller förlorats (i anknytning till t.ex. alkoholkonsumtion, hjärnfunktion eller automatisk reaktion).

De allra flesta som använder våld i sina nära relationer lider av problemet och vill hitta sätt att lösa det. Våld mot närstående kan leda till exempel till skuld, ånger, skam, självförakt och självdestruktiva tankar.⁵² Samhällets starka fördömande av våld av detta slag jämfört med andra former av våld underblåser en extrem känsla av skam, och skammen kan hindra från att söka hjälp.⁵³ Att polisen kan hänvisa till service av olika former har därför en stor betydelse för den misstänkte, vilket även konstateras senare (avsnitt 2.4.5).

Olika material om ämnet

Läs mer om våld i nära relationer ur den misstänktes synvinkel: Hyvärinen, Salla – Hautamäki, Jari 2013. Katkaise väkivalta – Lähisuhte- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110163/URN_ISBN_978-952-245-922-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

1.4.3. Våldsvittnets synvinkel

En person som inte är föremål för våld och som inte är förövare är ur straffrättslig synvinkel utomstående part. Då är en person som gjort observationer om en våldssituation vittne i brottmålet. Till exempel grannar, släktingar och andra aktörer som har observationer av våld kan alltså vara i vittnesställning.

Också familjens barn kan vara part i våldssituationer i nära relationer, om våldet riktar sig mot barnet. I sådana situationer måste också andra våldssituationer än upplevelse av fysiskt våld beaktas. Ur barnets synvinkel är det motiverat att försätta barnet i målsägandens ställning, om det finns skäl att misstänka att barnets rättigheter (rättsobjekt) har kränkts genom ett brott. Att försätta ett barn i målsägandens ställning är med tanke på barnets rättigheter mer motiverat än att försätta det i ett vittnes ställning.

För ett barn är upplevelse av våld mycket skadligt. Även om barnet inte direkt är föremål för våld kan det ha en stor inverkan på barnets utveckling och bland annat orsaka psykiska problem.⁵⁴ Barn som ser våld löper större risk att utveckla både fysisk och psykisk ohälsa på kort och längre sikt. Därför har det från den 1 december 2021 till Sveriges lag fogats ett nytt rekvisit ”barnfridsbrott”, enligt vilket det är straffbart att ett barn i sina nära relationer måste höra eller se gärningar som uppfyller rekvisitet för brott, såsom misshandel och sexualbrott (4 kap. 3 § i Brottsbalk 2021: 397).⁵⁵

I vissa fall kan det misstänkas att situationen uppfyller rekvisitet för misshandel på något annat sätt än användning av direkt våld. Då skadas barnets hälsa utan kroppsligt våld (SL 21: 5, 578/1995). Användning av andra former av våld än direkt våld kan orsaka mycket allvarliga trauman för ett barn. Likaså är det skadligt för ett barn med tanke på barnets utveckling att leva i en atmosfär av våld, även om barnet inte direkt ser eller upplever våldssituationer. Att leva i ett våldsamt hem ger också barnet en felaktig bild av hur konflikter ska lösas.

Barnet kan dessutom bevittna våld på många sätt. För det första kan hen se att den ena eller båda föräldrarna använder direkt våld mot den andra. Dessutom kan barnet höra ljud av våld, se fysiska skador eller uppfatta (känna) att det råder en våldsamt atmosfär i familjen. Med tanke på konsekvenserna kan det därför ibland vara svårt att ange vem eller vilka våldsdåd i familjen har riktats mot, eftersom utövaren ofta håller hela familjen i rädsla. Att höra våld kan vara

52 Ahola – Ahola 2016, s. 60–61.

53 Tavasti 2019, s. 37–48. En sammanfattning av litteraturen om ämnet ges i ett lärdomsprov av Koskelo – Laakso (2020): Lähisuhte- ja tekijöiden motivaatiotekijöistä avun hakemiseen.

54 Läs mer om hur utmanande bedömningen av problemen är i t.ex. Ellonen – Rantaeskola 2016, s. 74–75.

55 Du kan ta närmare del av denna ändring av svensk lagstiftning på Lagrådsremiss 4.11.2021: Barn som bevittnar brott.

lika traumatiskt för barnet – om rentav inte mer traumatiskt – som att se det. Det beror på att barnen föreställer sig vad som kan hända. Dessutom underskattar föräldrarna ofta vilka uppfattningar deras barn har om våldsamma situationer.⁵⁶ I sådana fall kan det vara fråga om en ovan beskriven situation där rekvisitet för misshandel kan uppfyllas ”utan användning av fysiskt våld”. Därför ska polisen granska händelserna och följderna av dem i tillräcklig omfattning och beakta alla de aktörer som kan vara i målsägandens ställning.

Dessutom kan många släktingar och andra nära personer uppleva mycket oro och smärta för sina närstående i sådana situationer där de inte har några direkta observationer av våldssituationer. Situationerna konkretiseras i synnerhet när de närstående får kännedom om det långvariga våldet. De kan skylla på sig själva för att de inte har märkt hur allvarlig situationen är eller för att de över huvud taget inte har sett några tecken på våld. I dessa situationer är det bra om polisen berättar för en närstående att den som varit föremål för våld medvetet kan ha dolt situationen på grund av skam m.m., som ovan konstaterats.

Våld i nära relationer påverkar alltså också nära människor utanför familjen. Våld i nära relationer orsakar oro, nöd, rådlöshet och förtvivlan bland de närstående. Ofta är de osäkra på om de har rätt att ingripa i familjens inre angelägenheter. Det kan vara mycket svårt att ta upp frågan.⁵⁷ Därför bör polisen också ta hänsyn till de närståendes känslor och rådlöshet när situationen behandlas med dem för att få information.

56 Harne – Radford 2008, s. 56–61.

57 Ahola – Ahola 2016, s. 60–61.

1.5. VÅLD I NÄRA RELATIONER OCH SÄRSKILT UTSATTA OFFER

1.5.1. Våld mot barn i nära relationer

Våld mot barn är föräldrars eller andra vuxnas handlingar och försummelser som orsakar barnet skada. Även om våldet inte riktar sig direkt mot barnet orsakar det våldsamma klimatet rädsla och otrygghet, och barnet lär sig lösa konflikter genom våld.

Våld som särskilt riktar sig mot barn kan vara:

- Fysiskt våld som skadar barnets hälsa eller orsakar barnet smärta, såsom slag, sparkar och knuffar.
- Skakning av barnet.
- Aga, t.ex. slag, knuffar, rivande, luggande, knäppande, knipande eller daskande.
- Kemisk misshandel, dvs. barnet ges drogande läkemedel eller alkohol.
- Försummelse av grundläggande behov, t.ex. underlåtenhet att följa hälsovårdsanvisningar, försummelse att söka vård, dålig hygien, bristande föda eller försummelse av emotionella behov.
- Psykiskt våld, t.ex. utskällning, kastande av föremål och hot om slag.
- Sexuellt utnyttjande av barn, såsom lockande av barn till sexuella gärningar, beröring av barnets könsorgan, tvång att se på sexuella aktiviteter mellan vuxna eller exponering av barn för bildmaterial på internet.⁵⁸

Barnet kan förutom vara föremål för våld och vittne också vara ett våldsmiddel med vilket föräldrarna hotar varandra. Att hindra umgänge mellan barn och andra föräldrar kan också vara ett maktmedel. Det kan också ta sig uttryck i att den ena föräldern klandrar den andra inför barnen.⁵⁹

Också barnet kan uppträda våldsamt mot andra familjemedlemmar. Bakom barnets våldsamma och hotfulla beteende ligger oftast aggressivitet och impuls kontrollproblem. Dessa kan t.ex. ha samband med beteendestörningar, störningar i uppmärksamhet och koncentration eller missbruksproblem. Traumaupplevelser, illabehandling eller utnyttjande kan också ta sig uttryck i våldssymptom.⁶⁰ Senare (avsnitt 3.2.1) behandlas Barnahus-projektets verksamhet och dess möjligheter att trygga barns rättigheter närmare.

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Brottsbenämningar som kan komma i fråga vid brott mot barn är t.ex. olika grader av misshandel, sexualbrott, frihetsberövande, utsättande och människohandel (SL 20 kap., 21 kap. och 25 kap.). Föräldraalienation har undersökts som ett misshandelsbrott när det har orsakat skada för ett barns psykiska hälsa.

58 THL-guiden: Luo luottamusta – Suojele lasta 2019, s. 34–35. Se också SHM 2019:27 En barndom utan våld och THL:s webbplats: Lapsiin kohdistuva väkivalta (Våld mot barn).

59 Mannerheims barnskyddsförbunds webbplats: Väkivalta perheessä.

60 Webbplatsen Lastenmielenterveystalo.fi: Käyttätymisen häiriöt.

1.5.2. Våld i nära relationer mot äldre

Den som utövar våld mot och illabehandling av äldre är oftast en familjemedlem eller någon annan bekant och pålitlig person hemma eller på en institution. Äldre som har utsatts för våld i nära relationer talar sällan om sin upplevelse, och därför accentueras myndigheternas förmåga att identifiera och ingripa i våld i nära relationer. Personer över 65 år kan anses vara äldre.⁶¹ Fastställandet av en sådan åldersgräns är naturligtvis vägledande.

Tecken på misshandel och illabehandling kan vara t.ex. blåmärken, krosskador eller andra skador, allmän vanvård, undernäring, uttorkning, försummelse av medicinering eller överdriven användning av läkemedel. Även ständig brist på pengar eller vägran att ta emot tjänster kan tyda på utnyttjande. Illabehandling kan ta sig uttryck i den äldres beteende till exempel i form av känslighet och skygghet, depression, bundenhet eller till och med aggressivitet. Tecknen på illabehandling kan förväxlas med de förändringar eller sjukdomar som åldrandet medför.⁶²

Riskfaktorer för illabehandling och våld kan vara till exempel sjukdomar, användning av rusmedel, utmattning hos den person som ansvarar för vården, ovisshet eller okunnighet, brist på sociala kontakter, ekonomiskt eller bosättningsrelaterat beroende mellan den äldre och hans närstående samt våldsamt relations- eller familjehistoria.⁶³

En äldre person förstår inte nödvändigtvis själv att hen blivit utsatt för illabehandling eller våld. En person som upplevt illabehandling kan också vara oroad över följderna för utövaren eller vara rädd för hot eller för att bli övergiven eller att familjehemligheter avslöjas. Då kan den äldre förringa eller prata om saken på ett sådant sätt att situationens faktiska allvar inte framgår.⁶⁴

Våld i nära relationer som riktar sig särskilt mot äldre kan vara till exempel:

- Olika former av fysiskt våld, t.ex. onödigt hårda tag i vårdarbete, övermedicinering eller undermedicinering eller annan försummelse av vård och hjälp.
- Psykiskt våld är våld där man avsiktligt åstadkommer psykisk illamående, ångest och rädsla hos en äldre person t.ex. genom att namnge, skrika eller annars behandla hen nedsättande och kränkande.
- I religiöst våld kan ingå att den äldres övertygelse och religion förbjuds, nonchaleras eller hånas den, att den äldre i religionens eller trons namn utsätts för ångest, rädsla och lidande.
- Ekonomiskt utnyttjande kan vara användning, försäljning eller förbrukande av pengar eller annan egendom utan hens tillstånd, olika grader av utpressning, t.ex. genom våld, vanvård eller övergivande. Dessutom kan den äldre också annars utnyttjas för ekonomisk vinning.
- Försummelse av vård och hjälp innebär avsiktlig (aktiv) vanvård eller vägran att ta vårdansvar. Försummelse av vård och hjälp kan också vara oavsiktlig (passiv). I det fallet beror misslyckandet med vården av den äldre på att vårdaren eller någon annan som ansvarar för vården är inkompetent, saknar kunskap, är utmattad eller likgiltig.
- En äldre person kan också bli utsatt för sexualbrott.⁶⁵

61 Valtokari – Alastalo – Luoma 2021.

62 Suvanto ry:s webbplats: Tunnistaminen (ikäihmisten kaltoinkohtelu).

63 Suvanto ry:s webbplats: Riskitekijät (ikäihmisten kaltoinkohtelu).

64 Suvanto ry:s webbplats: Tunnistaminen (ikäihmisten kaltoinkohtelu).

65 Suvanto ry:s webbplats: Ikäihmisten kaltoinkohtelu (Illabehandling av äldre människor).

Sjukdomar kan förändra människans beteende och minnessjukdomar, särskilt Alzheimers sjukdom, orsakar förändringar i beteendet. Den som insjuknat kan till exempel slå eller spotta på den som vårdar hen eller lida av hallucinationer.⁶⁶ Detta behandlas mer detaljerat senare (avsnitt 2.4.3).

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Vid våldsbrott i nära relationer mot äldre personer kan som brottsbenämningar komma i fråga t.ex. misshandel i olika grad, sexualbrott, frihetsberövande, vållande av skada, utsättande, tvång samt olika brott i anslutning till egendom och ekonomiskt utnyttjande, bl.a. bedrägeri, förskingring, utpressning och besittningsintrång (SL 20 kap., 21 kap., 25 kap., 28 kap. och 36 kap.).

1.5.3. Våld i nära relationer mot personer med funktionshinder

Människor med funktionshinder möter samma slags våld som andra människor. Dessutom utsätts personer med funktionshinder också för särskilda former av våld. De har till exempel att göra med att en person med funktionshinder är beroende av andras hjälp, och därför kan det vara svårt att berätta om sina erfarenheter av våld.

Våld mot personer med funktionshinder kan till exempel vara:

- knuffar och slag,
- begränsning av att göra saker, t.ex. genom att förhindra personen från att använda rullstol,
- isolering från andra,
- överdriven medicinering eller utelämnande av läkemedel,
- fasthållande och bindning i straffsyfte,
- hot, anklagelser, kallande vid öknamn, förföljelse,
- nonchlareing och nedsättande beteende,
- utpressning,
- religiös påtryckning, begränsning av religionsutövning eller tvång till det eller
- ekonomiskt utnyttjande och kontroll.
- Personer med funktionshinder är mer utsatta för sexuellt utnyttjande och våld än andra. Särskilt hög är risken för att bli utsatt för våld om personen befinner sig på en institution, är gravt handikappad eller psykiskt sjuk.⁶⁷

Sammanfattning med tanke på polisens verksamhet

Brottsbenämningar som kan komma i fråga är till exempel olika grader av misshandel, vållande av skada, sexualbrott, frihetsberövande och utsättning (SL 20 kap., 21 kap. och 25 kap.).

⁶⁶ Telaranta 2014, s. 79–80 och 84–85 .

⁶⁷ THL:s webbplats: Handbok om funktionshinderservice. Se även de källor som används på webbplatsen.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om våld mot personer med funktionshinder: THL:s webbplats: Handbok om funktionshinderservice – Hurdant är våldet mot människor med funktionshinder? Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vakivalta-ja-vammaisuus/millaista-vammaisiin-ihmisiin-kohdistuva-vakivalta-on>

2. POLISENS SKYLDIGHETER, METODER, RISKBEDÖMNING OCH MULTIPROFESSIONELLT SAMARBETE VID BEKÄMPNING AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

2.1. POLISENS SKYLDIGHET ATT INGRIPA I VÅLD I NÄRA RELATIONER

Finland har förbundit sig till Istanbulkonventionen (FördrS 52–53/2015), som är Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet. Konventionen tillämpas också på flickor, när ”kvinnor” enligt konventionens definitioner också avser flickor under 18 år. I Finland tillämpas konventionen också på män och pojkar som utsätts för familjevåld. Istanbulkonventionen fokuserar på förebyggande av våld, men den innehåller också skyldigheter att skydda och hjälpa offren och att ställa våldsförövarna till straffrättsligt ansvar. Verktällighetsplanen har utarbetats av den av statsrådet tillsatta kommissionen för bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (NAPE), som är det samordningsorgan som Istanbulkonventionen förutsätter. Genomförandet av avtalet följs upp av den internationella expertgruppen för GREVIO.⁶⁸

Minimikraven för brottsoffers rättigheter, stöd och skydd fastställs i Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU. I och med detta s.k. brottsofferdirektiv fastställs skyldigheterna i fråga om brottsoffers rättigheter när det gäller information, stöd och skydd samt deras deltagande i straffrättsliga förfaranden. I Finland har genomförandet av direktivet bl.a. inneburit en ändring av förundersökningslagen. I och med brottsofferdirektivet infördes i förundersökningslagen bl.a. en skyldighet att informera om offrets rättigheter, en skyldighet att hänvisa offret till stödtjänster samt en skyldighet att göra en personlig bedömning för att utreda om offret behöver särskilda skyddsåtgärder under förundersökningen och rättegången.⁶⁹

Polisen⁷⁰ har fått uppmaningar av brottsbekämpande myndigheter att förbättra sin verksamhet när det gäller att ingripa i och förebygga våld i nära relationer. *Biträdande justitiekanslerns avgörande 12.4.2021 Dnr OKV/1325/1/2018* gäller ett fall där ett berusat par enligt polisens uppgift var inblandat i ett larmuppdrag som gällde våld i nära relationer. Enligt beskrivningen av fallet hade polis flera gånger tidigare kallats för att ”lösa ett par tvister”. Efter händelsen sökte kvinnan sig till ett skyddshem, och en läkare konstaterade att hon hade olika skador. Biträdande justitiekanslern klandrade polisens verksamhet bl.a. i fråga om följande:

- I ärendet registrerades ingen brottsanmälan.
- Målsäganden fick ingen information inte om stödtjänster eller andra rättigheter.
- Man övervägde inte att meddela temporärt besöksförbud.
- Det fanns ett 6-årigt barn närvarande, ingen barnskyddsanmälan gjordes.

68 SHM 2017:16 Plan för genomförande av Istanbulkonventionen 2018–2021. I fråga om tillämpningen av konventionen på kvinnor, flickor, män och pojkar, hänvisas särskilt till s. 11 i planen.

69 IM 14/2016 s. 9–10.

70 I denna handbok används begreppet polis i många sådana sammanhang där det är fråga om en enskild polismans skyldigheter och åtgärder som riktas mot en enskild person. Detta kan ibland leda till oklarheter, såsom Helminen – Rantaeskola – Kuusimäki (2012, s. 2–3) konstaterar, när man med polis(en) i det allmänna språkbruket ofta avser vad som i lagen avses med ”polisman”. Till exempel i detta stycke hänvisar ordet polis till polisen som organisation och till en enskild polismans skyldigheter.

- Hörandet av målsäganden per telefon tre månader senare uppfyllde inte den kvalitet som krävs för förundersökningsåtgärder för att utreda ärendet.
- Uppmärksamhet bör ägnas åt att få bevis genast i början, bl.a. bör skadorna dokumenteras.
- Polisen har en skyldighet att bedöma risken för våld, men det hade man inte gjort i det aktuella fallet.

Biträdande justitiekanslern konstaterade i sitt avgörande att i brottsofferdirektivet, förundersökningslagen och Istanbulkonventionen betonas myndigheternas ansvar för att ingripa i våld i ett så tidigt skede som möjligt. Målet är förutom att reagera på våld som redan har förekommit också att förebygga framtida våld. Biträdande justitiekanslern betonade att upprepade våldshandlingar inte utgör någon grund för att inte registrera en brottsanmälan – tvärtom är de snarare ett tecken på en ökad risk för grovt våld som kräver en riskbedömning.⁷¹

I klagomålslösningen framhävs perspektivet att polisen inte får bli cynisk när den möter upprepade fall av våld i nära relationer, utan att man alltid på lämpligt sätt ska ingripa vid misstanken om våld. Polisens åtgärder bör inriktas på den som betar sig våldsamt. Då visar man samtidigt att hens beteende inte är godtagbart. Ett enskilt brottmål ska alltid också ses som en möjlighet att hänvisa parterna till multiprofessionell hjälp. Vi kan aldrig på förhand veta när människor är redo att ta emot hjälp.⁷²

Olika material om ämnet

Läs mer i Polisstyrelsens anvisning POL-2020-28566 – Polisens verksamhet vid våld i hemmet och i nära relationer samt vid våld mot kvinnor. Anvisningen finns på polisens intranät.

2.2. POLISENS METODER FÖR ATT INGRIPA I VÅLD I NÄRA RELATIONER

Polisen har tillgång till ett stort antal olika metoder för att ingripa i våld i nära relationer. Det handlar om olika tvångsmedel och åtgärder som kan jämföras med tvångsmedel, såsom temporärt besöksförbud. Det är viktigt att beakta att dessa metoder inte utesluter varandra, utan att det ofta behövs flera olika rättidiga metoder. Som konstateras ovan är det viktigt att samordna olika slags åtgärder och att aktivt hänvisa till tjänster.

När man ingriper i våld i nära relationer ska man beakta de situationer med tystnadsrätt som hänför sig till bevisningen då en närstående inte är skyldig att preliminärt vittna mot sig själv eller en närstående vid samtal eller förhör med hen i samband med förundersökning eller rättegång. Å andra sidan möjliggör de nuvarande tvångsmedelsbestämmelserna att polisen kan skaffa bevis med hjälp av vilka t.ex. omständigheter som omfattas av en närståendes rätt att vägra vittna kan visas.

Medlingens betydelse som ett alternativ till en straffprocess kan inte underskattas, även om den inte i alla situationer lämpar sig i fall av våld i nära relationer (avsnitt 2.2.7).

Särskilt viktigt är det att framhäva förebyggande och att analysera redan inträffade situationer för att förhindra nya situationer med våld i nära relationer. Då kan polisens underrättelsesystem (POTI) utnyttjas fullt ut. Dessa åtgärder kommer att diskuteras närmare (avsnitt 2.2).

71 Biträdande justitiekanslerns avgörande finns i sin helhet på: https://www.okv.fi/media/filer_public/85/e3/85e3b9d3-7e89-43ef-9d27-f75478da9e9d/okv_1325_1_2018.pdf (på finska).

72 Betydelsen av polisens verksamhet och dess effekter framhävs när man ingriper i en våldsam persons verksamhet, som Rantaeskola (2019, s. 199–200) konstaterar.

Bekämpning av våld i nära relationer går mycket ofta ut på samarbete mellan olika aktörer för att hjälpa parterna. Multiprofessionellt samarbete och hänvisning till tjänster behandlas i avsnitt 2.4. Bekämpning av våld i nära relationer går mycket ofta ut på samarbete mellan olika aktörer för att hjälpa parterna och förebygga brott. Multiprofessionellt samarbete och hänvisning till tjänster, såsom anmälningsskyldighet inom barnskyddet och socialvården (punkt 2.4.3) och handräckning (avsnitt 3.1.5), behandlas senare.

Metoderna för hot- och riskbedömning spelar en mycket viktig roll, särskilt i situationer där hotet om våld är allvarligt. Detta behandlas senare i denna handbok (avsnitt 2.3).

2.2.1. Anskaffning av bevis för och emot

I samband med brottsmisstanke som kommit till polisens kännedom ska uppmärksamhet fästas vid anskaffningen av bevis, och det redan för den första patrullen. Polisen är skyldig att utreda ärendet på det sätt som förundersökningslagen ålägger den. Vid förundersökningen ska man utreda och beakta både de omständigheter och bevis som talar för eller mot den brottsmisstänkte (FUL 4:1).

Bevisningens betydelse för förverkligandet av straffansvaret framhävs särskilt när målsäganden på grund av rädsla eller andra orsaker inte vill utreda ärendet akut eller i ett senare skede. Med tanke på anskaffningen av bevisning är det viktigt att beakta följande:

- Dokumentation av brottsplats, personskador och materiella skador.
- Omhändertagande av artificiella redskap för beslag som bevis och eventuell förlust av dem till staten.
- Samtal med de delaktiga – noggrann anteckning av samtalen eller eventuell inspelning av dem t.ex. med en överallkamera, om det är lämpligt i situationen.
- Information till deltagarna om rättigheter och skyldigheter så att de framgår vid inspelningen och därmed också av den inspelning som nämns ovan. På detta sätt kan inspelningen också användas som bevis i det aktuella brottmålet och inte bara som ett stöd vid brottsutredningen.
- Nödcentralinspelningar.
- Inspelningar från övervakningskameror. Det är särskilt viktigt att säkerställa innehållet i inspelningar från övervakningskameror och en så snabb lagring av dem så snabbt som möjligt, eftersom de försvinner så fort.
- Bilder, skärmdumpar, ljudupptagningar och videor.
- SMS, meddelanden från sociala medier, e-post, andra meddelanden och brev.
- Säkerställande av att målsäganden besöker en läkare för att ett läkarutlåtande ska kunna beställas i frågor som gäller målsäganden. Målsäganden instrueras att söka sig till hälso- och sjukvården så snart som möjligt. Även om offret i det ögonblicket känner att det är onödigt att gå till läkaren, kan hen ändra sig senare. Ofta kan eventuella skador ännu inte akut konstateras av polisen på händelseplatsen. Om brotts-offret inte har krafter att själv gå till läkaren och det inte finns något akut behov av ambulans, bör man överväga om det är möjligt för fältpatrullen att föra offret till en läkare.
- Inhämtande av läkarutlåtande. När utlåtandet beställs är det bra att specificera de omständigheter som läkaren särskilt bör fästa uppmärksamhet vid i utlåtandet. Betydelsen av ett läkarutlåtande framhävs t.ex. vid bedömningen av psykiskt våld som brott. Om det behövs ska också ett eventuellt psykologutlåtande beaktas.

- Personbevisning kan vara t.ex. den första patrullen, personer som varit på plats eller andra som känner till saken.
- Eventuella anteckningar och dagboks- eller kalenderanteckningar.
- Eventuellt omhändertagande av datorer och telefoner för beslag och genomsökning för att det ska vara möjligt att få kopior som kan användas som bevis.
- Eventuella teleövervakningsuppgifter.
- Säkerställande av kvaliteten på förhöret med parterna och eventuell inspelning av det.

Biträdande riksåklagarens avgörande 8.1.2014, Dnr 172/46/13, lindrig misshandel

Vid förundersökningen misstänktes en pappa ha gjort sig skyldig till misshandel av sin 13-åriga son. Den misstänkte hade irriterats över sin sons respektlösa uppförande och tagit tag i hans kläder vid bröstet och skakat om honom. Dessutom hade den misstänkte kastat en mobiltelefon mot sonen, men den hade inte träffat honom.

Häradsåklagaren underlät att åtala den misstänkte för lindrig misshandel på grund av brist på tillräcklig bevisning. Enligt åklagaren fanns det vid förundersökningen inget som talade för att den misstänktes förfarande skulle ha orsakat pojken smärta eller skada hans hälsa. Upplevelsen av rädsla och att situationen var hotfull var inget bevis för detta.

Ärendet togs upp som ett tillsynsärende vid Riksåklagarämbetet vid en ny åtalsprövningen. Biträdande riksåklagaren ansåg att den misstänkte av sannolika skäl hade gjort sig skyldig till misshandel och försök till misshandel. På grundval av parternas samstämmiga berättelser framgick det av förundersökningen att den misstänkte hade gjort sig skyldig till fysiskt våld mot sin son genom att ta tag i hans kläder vid bröstet kläderna och skaka honom. Den misstänkte hade också försökt begå fysiskt våld mot sin son genom att slänga en telefon mot honom utan att träffa. Det fysiska våldet och försöket till det hade varit uppsåtligt. Enligt biträdande riksåklagaren uppfyllde handlingen rekvisitet för misshandelsbrott och försök till misshandel, även om våldet inte hade orsakat pojken fysisk eller psykisk skada, sjukdom eller smärta.

Det fanns inga grunder för att låta bli att väcka åtal på grund av brist på tillräcklig bevisning. Misshandeln kunde inte heller anses vara lindrig.

I motiveringen konstaterade biträdande riksåklagaren att lagstiftaren med sina senaste lagstiftningsändringar hade betonat det klandervärda i att misshandla närstående och barn. I avgörandet motiveras varför lagstiftaren har skärpt sin bedömning av det klandervärda i lindrigt våld i nära relationer. Dessa särdrag var omständigheter som generellt framhävde det klandervärda i våldshandlingar.⁷³ I motiveringen hänvisas det likaså till högsta domstolens avgörandepraxis enligt vilken offrets sårbarhet är ännu mer uppenbar när våldet riktar sig mot barn än andra nära relationer.

I det aktuella fallet var målsäganden närstående till förövaren och under 18 år, vilket framhävde gärningens klandervärdhet. Pojkens beteende mot sin far kunde i viss mån betraktas som en faktor som minskade gärningsmannens skuld. Det var dock fråga om en pojke i puberteten, och i föräldrarnas roll som fostrare ingick förmåga och skyldighet till självbehärskning och lugn.

⁷³ I avgörandet hänvisas till en ändring av bestämmelsen om åtalsrätt vid lindrig misshandel som infördes 2011 och till de mål som ligger till grund för den. Misshandel mot en närstående person är särskilt klandervärd, eftersom offret i ett nära människoförhållande ofta är särskilt sårbart och det ömsesidiga förtroendet och beroendet ökar den upprördhet och kränkning som gärningen orsakar. Även lindrigt misshandel i nära relationer kan upprätthålla ett kontinuerligt hot och ångest hos offret. Gärningarna äger också i allmänhet rum i ett gemensamt hem, som borde vara en säker plats reserverad för vila och rekreation.

Det bestämdes dock inte att åtal skulle väckas, eftersom rättegång och straff i detta fall måste betraktas som meningslöst. Våldet och kränkningen av den fysiska integriteten var inte av allvarlig karaktär. Parterna hade kommit överens i godo. Det hade gått en tid sedan gärningen och faderns våldsamma beteende mot sin son hade inte fortsatt. I detta fall krävde inte heller ett viktigt allmänt eller privat intresse att åtal skulle väckas.⁷⁴

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Misstanke om brott i nära relationer ska undersökas särskilt ur det berörda barnets eller den unga personens perspektiv; vilka konsekvenser gärningen har för barnet eller den unga personen..

Biträdande riksåklagarens avgörande 28.3.2014, Dnr 444/21/13, rättslig bedömning av gärning

I fallet var det fråga om misshandel, vållande av skada, underlåtenhet att väcka åtal och tillämpning av kriteriet ingen åtalsrätt. ställföreträdaren för biträdande riksåklagaren har tagit upp ett ärende som gäller misshandel för åtalsprövning. Häradsåklagaren hade betraktat gärningen som vållande av skada och med stöd av bestämmelserna om preskription av åtalsrätten fattat beslut om att inte väcka åtal.

Det har varit fråga om en situation där den misstänkte har försökt slå sin make med nycklarna i ansiktet när nycklarna men träffat ett barn i makens famn när maken väjde för slaget. Biträdande riksåklagarens ställföreträdare har i motsats till häradsåklagaren ansett att det faktum att föremålet för våldet av yttre orsaker blivit ett annat inte har förändrat den rättsliga bedömningen av gärningen och att det således har varit fråga om misshandel.

Ställföreträdaren för biträdande riksåklagaren har dock beslutat att inte väcka åtal, eftersom gärningen med beaktande av dess skadlighet och förövarens skuld som därigenom uppkommit som helhet betraktat ska anses vara obetydlig och det förväntade straffet för gärningen är bötesstraff.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Vid misstanke om brott i nära relationer ska man undersökas de omständigheter och bevis som talar för eller mot den brottsmisstänkte.

Biträdande riksåklagarens avgörande 18.2.2010, Dnr 137/21/09, misshandel, bedömning av bevisning

Häradsåklagaren hade fattat ett beslut om att inte väcka åtal utan bevis i ett ärende som gällde misshandel. Klaganden hade kritiserat häradsåklagarens bevisröskel och ansett att den stred mot rättspraxis. Enligt klaganden borde ögonvittnets, dvs.faderns, berättelse, liksom även skadan som konstaterades hos barnet efter händelsen, läkarintyget om att den uppkomna skadan passar in på det misstänkta händelseförloppet och psykologens redogörelse för vad barnet berättat om händelsen ha räckt för att väcka åtal trots den misstänktes förnekanden och makans berättelse.

I detta avseende höll den biträdande riksåklagaren med klaganden och ansåg att bedömningen av bevisningen bör ske vid den huvudsakliga muntliga och omedelbara förhandlingen, där tillförlitligheten och annan bevisning i parternas berättelser skulle kunna bedömas bättre.

Åtalsförordnande meddelades i ärendet.

74 Viktigt allmänt och enskilt intresse behandlas i handboken i samband med avgränsning av brottmål.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Vid misstanke om brott i nära relationer ska man undersökas de omständigheter och bevis som talar för eller mot den brottsmisstänkte. Beviströskeln får inte heller höjas över det normala. Polisen ska inte bedöma beviströskeln under förundersökningen utifrån om ärendet kommer att bli föremål för åtalsprövning eller inte, om det är fråga om en situation där ord står mot ord. Detta gäller åtminstone när händelseförloppet är ett realistiskt alternativ och således talar för åtalsprövning.

Biträdande riksåklagarens avgörande 31.12.2013, Dnr 406/21/13, misshandel av barn, bedömning av bevisning

Under flera år misstänktes en styvfar upprepade gånger för att ha begått fysiskt våld mot sin partners två minderåriga barn genom att lugga och ta dem i nacken. Våldet hade orsakat målsägandens smärta, blåmärken eller andra märken. Häradsåklagaren underlät att åtala den misstänkte på grund av brist på tillräcklig bevisning.

Ärendet togs upp till ny åtalsprövning vid Riksåklagarämbetet när det gällde de misstänkta fallen av misshandel av barn. I ärendet utfördes en tilläggsutredning och åtalsprövning gjordes också i fråga om misstanke om misshandel av ett tredje barn.

Biträdande riksåklagaren bedömde bevisningen på ett annat sätt än häradsåklagaren. Biträdande riksåklagaren ansåg att barnens berättelser var trovärdiga. Den övriga bevisningen i ärendet stödde barnens berättelser. Av denna anledning och med hänsyn till att målet kunde antas bli föremål för ytterligare utredning och att bedömningen av trovärdigheten i parternas och vittnenas berättelse gjordes på det mest tillförlitliga sättet i domstolen, fanns det faktiska skäl till stöd för den misstänktes skuld.

Det hade varit motiverat att väcka åtal och behandla ärendet i domstol.

Biträdande riksåklagaren ålade åklagarämbetet att väcka åtal för misshandel.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Vid misstanke om brott i nära relationer ska man undersökas de omständigheter och bevis som talar för eller mot den brottsmisstänkte. Beviströskeln får inte heller höjas över det normala.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs om anskaffning av bevis vid förundersökning med tvångsmedel i verket Markku Fredman – Janne Kanerva – Matti Tolvanen – Marko Viitanen. Esitutkinta ja pakkokeinot, 2020. Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

2.2.2. Skydd mot närståendeinkriminering och skydd mot självinkriminering

Högsta domstolen har meddelat flera avgöranden där det är fråga om tolkning av bevisbegränsningar – rätt att vägra vittna och skyldighet att vägra vittna. Med hjälp av dessa lösningar konkretiseras bestämmelserna om skydd mot närståendeinkriminering och skydd mot självinkriminering i den praktiska verksamheten.

Närstående personers rätt att vägra vittna kan inte kringgås – HD 1995:66

En nära anhörig till svaranden hade vägrat vittna vid rättegången. Som vittne hade hörts en polis som vid förundersökningen hade talat med en nära anhörig och som hade berättat vad den nära anhöriga hade sagt vid det inledande samtalet om den gärning som avsågs i åtalet. Man kunde inte stödja sig på vittnesberättelsen som bevis i fallet.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Efter avgörandet ändrades bestämmelserna om bevisning vid ingången av 2016. Trots detta har principen om förbud mot att kringgå en nära anhörigs rätt att vägra vittna, som framgår av målet, inte förlorat sin betydelse. Detta bekräftas ytterligare av det ovan behandlade avgörandet *HD 2021:73*. En polisman kan alltså inte höras som vittne om vad en person som senare utövar sin rätt att vägra vittna har berättat för polisen om händelserna. Däremot kan polisen höras som vittne om hur målsäganden har uppträtt och hurdana omständigheter som har rått. Polisen berättar då om sina egna iakttagelser som tjänsteman.

Beskrivning av egna iakttagelser när en närstående har rätt att vägra vittna – HD 2021:73

Målsäganden, svarandens partner B, hade vägrat vittna i ett ärende som gällde miss-handel. I fallet kunde man inte som bevis använda vittnena C:s och D:s berättelser om vad de hade hört B säga vid det inledande samtalet med polisen. Att utnyttja C:s och D:s vittnesberättelser om vad de hade hört att B: sagt till polisen vid det inledande samtalet hade inneburit att den närstående personens rätt att vägra vittna skulle ha kringgåts. Av detta följer dock inget hinder för att höra C och D som vittnen om de iakttagelser som de annars själva hade gjort på platsen för händelsen och om vad B då direkt hade berättat för dem. Åklagaren tilläts att som skriftlig bevisning lägga fram B:s berättelse som antecknats i läkarutlåtandets förhandsuppgifter. Användningen av förhandsuppgifterna kränker inte närståendes rätt att vägra vittna, och det finns inte heller något hinder för att utnyttja dem med tanke på läkares tystnadsrätt eller tystnadsplikt.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

I fallet bekräftas betydelsen av utomstående parters bevisning i fråga om de iakttagelser de själva gjort på platsen för händelsen eller vad de som utsatts för våld i nära relationer själv har berättat för vittnena. Likaså bekräftas möjligheten att använda de uppgifter som antecknats i läkarutlåtandets förhandsuppgifter, även om målsäganden har utnyttjat sin rätt att vägra vittna.

Avslag på en närståendes tystnadsrätt och utnyttjande av förhørsberättelsen – HD 2019:17

En målsägande som inte hade några anspråk hade vägrat vittna i ärendet, eftersom målsäganden och svaranden hade varit sambor och hade två gemensamma barn. Högsta domstolen ansåg att målsäganden inte hade tystnadsrätt, eftersom det fanns anledning att misstänka att målsäganden inte själv hade beslutat om utövandet av sin tystnadsrätt (RB 17:8.2, 732/2015). Därför kunde målsägandens förundersökningsberättelse beaktas vid rättegången och den polis som anlände till platsen kunde höras om vad målsäganden hade berättat för honom.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Målsäganden har rätt att utöva sin rätt att vägra vittna ännu vid rättegången, även om hen inte har åberopat denna rätt vid förundersökningen. Om tingsrätten har skäl att misstänka att målsäganden inte själv har beslutat om utövandet av tystnadsrätten, kan de framförda förundersökningsberättelserna vid en tvist utnyttjas vid rättegången. Därför kan både inledande samtal och förhör visa sig vara ett viktigt bevis på att en person har utsatts för våld i nära relationer. Av den orsaken bör man fästa uppmärksamhet vid en noggrann dokumentering av händelserna och, i den mån det är möjligt, vid att spara berättelserna. Inledande samtal kan användas som bevis när personen på behörigt sätt har informerats om sina rättigheter och skyldigheter.

Utnyttjande av diskussioner som spelats in med tvångsmedel och nära relationer – HD 2017:65

Åklagaren hade utsett svaranden till vittne i ett brottmål. Modern vägrade vittna på grund av sitt nära förhållande. Åklagaren tilläts lägga fram skriftliga bevis för de samtal mellan modern och svaranden samt mellan modern och två andra personer som tagits upp skriftligt genom teleavlyssning och teknisk avlyssning.

Högsta domstolen konstaterade att det i lagen inte finns någon uttrycklig bestämmelse enligt vilken domstolen inte får utnyttja bevis som inhämtats i strid med en närståendes totala rätt att vägra vittna. Utgångspunkten är dock att bevisning som lagts fram i strid med vittnesförbudet inte får användas vid rättegång.⁷⁵ Av de allmänna principerna för bevisrätten följer att som bevis inte heller kan användas bevis vars framläggande eller utnyttjande de facto skulle innebära att vittnesförbudet kränks, kringgås eller att det skydd som det avser annars bryts. Detta framgår bl.a. av bestämmelserna (RB 17:9.2), enligt vilka en person som vid förhör inför domstol är skyldig eller har rätt att vägra vittna inte är skyldig att bl.a. överlämna ett föremål eller en handling för att användas som bevis för att skaffa bevis på en uppgift som ska hållas hemlig eller som omfattas av tystnadsrätt. I fråga om varje vittnesförbud ska det dock separat från fall till fall bedömas när en sådan kränkning av förbudet kan föreligga.

Den brottsmisstänktes rätt att tiga och låta bli att medverka till utredningen av sin egen skuld är centrala krav på en rättvis rättegång. Självinkriminering skyddar dock inte mot skuldförklaringar i sig, utan tryggar att sådana bevis inte inhämtas från den misstänkte genom tvång eller påtryckning.⁷⁶ Skyddet mot självinkriminering gäller inte passiv tolerans för en myndighetsåtgärd. Personen är skyldig att tåla t.ex. husrannsakan och beslag, utandningsprov samt blod-, urin- och ljudprov och hårprov eller vävnadsprov för DNA-test.⁷⁷ Skyddet omfattar de situationer där en person är tvungen att lägga fram försvarande bevis, såsom att erkänna eller berätta var beviset finns eller att leda fram till beviset.⁷⁸

Det finns inga skäl att utvidga skyddet mot närståendeinkriminering, åtminstone inte längre än skyddet mot självinkriminering. De ovan nämnda gränserna för tillämpningsområdet för skyddet mot självinkriminering gäller således på motsvarande sätt också rätten för närstående till den misstänkte att inte medverka till utredningen av en nära anhörigs skuld. Skyddet mot självinkriminering eller närståendeinkriminering hindrar inte att bevismaterial som fått av den misstänkte eller dennes närstående även med tvångsmedel utnyttjas, förutsatt att materialet inte har uppkommit eller skaffats genom att på ett osakligt sätt påverka den misstänktes eller dennes närståendes viljebildning. Ett bevis som har skaffats utan den berörda personens medverkan kan utnyttjas.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Den misstänkte och närstående har rätt att vägra vittna, vilket framgår av bestämmelserna om skydd mot självinkriminering och skydd mot närståendekriminering. Trots detta skydd kan bevisning som gäller samma omständighet inhämtas t.ex. med andra tvångsmedel utan att principerna om skydd kränks. Då framhävs det faktum att materialet inte har uppkommit eller skaffats genom att på ett otillbörligt sätt påverka den misstänktes

75 I detta sammanhang hänvisar högsta domstolen till lagens förarbete: LaUB 19/2014 rd s. 8 och RP 46/2014 rd s. 92.

76 I detta sammanhang hänvisar högsta domstolen till denna praxis. Detta framgår också av avgörandena *Europa-domstolen Ibrahim m.fl. mot Storbritannien* 13.9.2016 punkt 267 samt *HD 2014:82 punkt 17* och *HD 2015:6 punkt 11*.

77 I detta sammanhang hänvisar högsta domstolen till avgörandena *Europadomstolen Saunders mot Storbritannien* 17.12.1996 punkt 69 och *Europadomstolen Jalloh mot Tyskland* 11.7.2006 punkt 102.

78 LaUB 19/2014 rd s. 19–20 samt RP 46/2014 rd s. 58 och 89.

eller en närstående persons viljebildning. En sådan situation föreligger t.ex. när bevisningen har skaffats genom hemliga tvångsmedel som personerna i fråga inte känner till. Detta har betonats i högsta domstolens avgörande (punkt 16).

Förundersökningssamarbete vid undersökningen av en brottsmisstanke är nödvändigt i ett så tidigt skede som möjligt, när brottsmisstanken är förenad med situationer med eller möjlighet till självinkrimineringskydd eller närståendekrimineringskydd.

Användning av bevis som bevisning (det fanns inget förbud mot utnyttjande) – Helsingfors hovrätt 4.4.2017 Beslut nr 400, Dnr R 16/1473

I beslutet var det fråga om utnyttjande av bevis i ett fall där målsäganden som varit föremål för våld i partnerskap inte hade avgett någon berättelse vid förundersökningen med åberopande av sin totala rätt att vägra vittna. Åklagaren hade utsett vänner till målsäganden för att höras. Målsäganden hade berättat till dem om händelserna och som bevis hade också framlagts en WhatsApp-diskussion om händelsen med en vän.

Hovrätten tillät åklagaren att som bevis åberopa WhatsApp-meddelandena samt förhöra vittnena också om omständigheter som målsäganden hade berättat för dem. Tingsrättens beslut om förbud mot utnyttjande upphävdes. I motiveringen konstaterade hovrätten att s.k. muntlig bevisning är tillåten sedan gammalt.⁷⁹ Enligt hovrätten ska rätten att vägra vittna inte utsträckas i strid med lagens ordalydelse och syfte samt principen om fri bevisning till andra än närstående enbart på den grunden att de har fått vetskap av en sådan närstående person som själv har rätt att vägra vittna. Hovrätten ansåg att de personer som fått information av målsäganden inte hade rätt att vägra vittna, varför det vid hörandet av dem inte var fråga om kringgående av det lagstadgade vittnesförbudet.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Även om den misstänkte och de närstående i ärendet har rätt att vägra vittna för att skydda sig själv och sina närstående, har de kunnat informera andra om händelserna. Dessa omständigheter som har berättats för andra kan användas som bevis t.ex. i situationer med våld i nära relationer. I detta fall framhävs hörandet av andra vittnen vid förundersökningen i ett så tidigt skede som möjligt för att verifiera händelserna. Samtidigt måste man överväga om det också finns andra bevis i ärendet än vittnenas berättelser. I detta fall framhävs användbarheten av WhatsApp-diskussioner som skaffats vid genomsökning av utrustning som bevis. Det är möjligt och motiverat att utnyttja dessa olika informationsinnehåll, såsom diskussioner som kan hittas i en telefon genom genomsökning av utrustning, i synnerhet i fall av våld i nära relationer. De förbud mot beslag och kopiering som föreskrivs i tvångsmedelslagen (TML 7:3 §, 737/2015) gäller inte i denna situation.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs om definitionen av närstående i verket Markku Fredman – Janne Kanerva – Matti Tolvanen – Marko Viitanen. Esitutkinta ja pakkokeinot, 2020, s. 505–508. Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

⁷⁹ Hovrätten hänvisade till förarbetena till lagen om bevisning (RP 46/2014 rd s. 94) och högsta domstolens avgörande HD 2008:68.

2.2.3. Tvångsmedel som riktar sig mot en persons frihet

Att ingripa i våld visar för den som använder våld att hans eller hennes handlingar inte är acceptabel. Om man däremot låter bli att ingripa i våldet, godkänner polisen tyst utövarens handlingar. Polisens agerande får under inga omständigheter ta sig sådant uttryck.

Vid våldsbrott i nära relationer är tvångsmedel som riktar sig mot en person ofta nödvändiga för att stoppa våldet eller avvärja ett *konkret* hot om våld. Till exempel effekterna av avlägsnande från platsen ska alltid kritiskt bedömas, dvs. om avlägsnandet är en tillräcklig åtgärd eller om våld, hot om våld eller störning kommer att upprepas trots löften.

I fråga om brott som har samband med våld i nära relationer är en särskild förutsättning för anhållande eller häktning ofta risken för fortsatt brottslig verksamhet. När tvångsmedel som riktar sig mot en person används är det viktigt att också bedöma vad som händer efter det att personen frigges. Detta kan vara särskilt kritiskt med tanke på risken för våld, där till och med offrets liv äventyras. I dessa situationer ska man alltid bedöma behovet av temporärt besöksförbud och om offret bör föras till ett skyddshem.

Särskilt i situationer med hedersrelaterat våld ska det tas i beaktande att offret kan vara föremål för hot om våld på bredare bas från närkretsen än bara den mest uppenbara våldsverkaren, varvid en tvångsåtgärd som riktar sig till friheten inte nödvändigtvis skyddar offret och det kan vara nödvändigt att föra offret t.ex. till ett skyddshem för att säkerställa hens säkerhet.

Reseförbud är ett lindrigare tvångsmedel som används i stället för anhållande eller häktning och som ingriper i den brottsmisstänktes rörelsefrihet. Den som meddelats reseförbud kan åläggas att stanna inom ett visst område eller förbjudas att besöka ett visst område. Det kan också innebära att personen under vissa tider måste kunna nås i sin bostad, anmäla sig hos polisen under vissa tider, inte hålla kontakt med vissa personer och överlämna sitt pass och identitetskort till polisen. Reseförbud kan meddelas av en anhållningsberättigad tjänsteman eller domstol. Den som meddelats reseförbud får anhållas och häktas om hen bryter mot förbudet eller flyr, börjar förbereda flykt, försvårar utredningen av ärendet eller fortsätter med brottslig verksamhet.

Förstärkt reseförbud är ett reseförbud som meddelats av domstol och vars efterlevnad övervakas med tekniska medel. Med hjälp av en teknisk anordning följer man var personen befinner sig och övervakar att hen iakttar de regionala och tidsmässiga villkor som antecknats i domstolens beslut. En förutsättning för förstärkt reseförbud är att personen samtycker till elektronisk övervakning och förbinder sig att iaktta villkoren i den. (TML 5:1a, 101/2018).

I Finland finns det för närvarande inget elektroniskt övervakat besöksförbud.⁸⁰ För att förstärkt reseförbud ska kunna tillämpas i situationer av denna typ krävs det att ett brott redan har begåtts och att det uppfyller förutsättningarna för reseförbud. Dessutom krävs den misstänktes samtycke till ett elektroniskt övervakat tvångsmedel.⁸¹ Förstärkt reseförbud är inte nödvändigtvis ett användbart alternativ till häktning åtminstone vid den första häktningsbehandlingen. Det bör säkerställas att andra som vistas i bostaden verkligen ger sitt samtycke till att personen vistas i bostaden när den häktade frigges, om det föreligger risk för våld i parrelationen.⁸² Därför kan förstärkt reseförbud inte användas om det ännu inte finns en brottsmisstanke som utgör en förutsättning för tvångsmedel, även om rädslan för ett sådant (hot) redan finns.

80 JM 2019:4, s. 15 . En effektivare övervakning av besöksförbud förbereds dock, se JM 2021:26.

81 RP 252/2016 rd, s. 44.

82 JM 34/2016, s. 15 .

2.2.4. Besöksförbud

Besöksförbud är ett sätt att ingripa i störande verksamhet eller verksamhet som inbegriper våld med stöd av lagen om besöksförbud (898/1998, besöksförbudslagen). Det kan begäras när förutsättningarna för besöksförbud föreligger. Förutsättningarna för besöksförbud är mångfasetterade och i olika situationer meddelas ett besöksförbud i den form som situationen kräver. Ett temporärt besöksförbud som träder i kraft omedelbart kan meddelas av en anhållningsberättigad tjänsteman. Ett temporärt beslut ska tillställas tingsrätten, där ärendet prövas och fastställs som ett slutgiltigt besöksförbud.⁸³

Lagen föreskrev ursprungligen om besöksförbud som kan meddelas för att avvärja brott mot liv, hälsa, frihet eller fred eller hot om sådana brott eller andra allvarliga trakasserier. Besöksförbud kan meddelas om det finns grundad anledning att anta att den person mot vilken förbudet begärs kommer att begå ett brott mot liv, hälsa, frihet eller fred som riktar sig mot en person som känner sig hotad eller på något annat sätt allvarligt störa hen. (Besöksförbudslagen 1.1 § och 2.1 §).

Besöksförbud inom familjen kan meddelas om en person som känner sig hotad och den person mot vilken förbudet begärs varaktigt bor i samma bostad. Besöksförbud inom familjen kan meddelas om det av hot, tidigare brott eller annat beteende från den person mot vilken förbudet begärs kan dras slutsatsen att personen sannolikt kommer att begå ett brott mot liv, hälsa eller frihet som riktar sig mot en person som känner sig hotad och det inte är oskäligt att meddela förbudet med beaktande av hur allvarligt det hotande brottet är, förhållandena för personer som bor i samma bostad och andra omständigheter som framkommit i ärendet. (Besöksförbudslagen 1.2 § och 2.2 §, 711/2004).

Besöksförbud inom familjen kan meddelas för att avvärja brott mot liv, hälsa eller frihet eller hot om ett sådant brott, men inte för att avvärja någon annan form av trakasserier. Besöksförbud inom familjen är till sina villkor striktare när villkoren jämförs med varandra. Detta beror på att det med tanke på föremålet är fråga om en åtgärd som riktar sig mot de grundläggande fri- och rättigheterna för den som meddelas strikt besöksförbud.⁸⁴

Besöksförbud kan meddelas antingen i normal form eller utvidgad form. En person som meddelats besöksförbud av normal form får inte träffa den person som ska skyddas eller annars kontakta eller försöka kontakta hen. Det är alltså förbjudet att ta kontakt på ovan nämnda sätt, om det inte finns sakliga skäl för det och kontakten är uppenbart nödvändig. Utvidgat besöksförbud meddelas om det finns skäl att anta att normalt besöksförbud inte är tillräckligt i situationen. Då gäller det utvidgade besöksförbudet också vistelse i närheten av den skyddade personens stadigvarande bostad eller semesterbostad, arbetsplats eller något annat därmed jämförbart vistelseställe. (Besöksförbudslagen 3 §, 711/2004 §).

Även besöksförbud inom familjen kan meddelas antingen i normal eller i utökad form, varvid innehållet i förbudet i övrigt är detsamma som i det besöksförbud som ursprungligen föreskrevs i lagen, men dessutom ska den som meddelats besöksförbud inom familjen avlägsna sig från den bostad där hen och den person som ska skyddas bor stadigvarande och får inte återvända till bostaden.

Syftet med temporärt besöksförbud är att bryta våldsspiralen eller andra trakasserier så snabbt som möjligt. En anhållningsberättigad tjänsteman kan meddela temporärt besöksförbud om förutsättningarna för det föreligger. Om den som får skydd genom besöksförbud antecknas som sökande, ska hen fortsätta ansökan hos tingsrätten för att förbudet ska fastställas som ett

83 Rantaeskola 2019, s. 199–210 och Helminen – Kuusimäki – Rantaeskola 2012, s. 700–723.

84 Rantaeskola 2019, s. 201–203.

slutligt besöksförbud. Om ingen fortsätter ansökan i tingsrätten förblir besöksförbudet temporärt. Syftet med temporärt besöksförbud är att bryta våldsspiralen etc. genast när förbudet har meddelats, men också för en längre tid, om förbudet fastställs som ett slutligt besöksförbud i tingsrätten.⁸⁵

En anhållningsberättigad tjänsteman kan också på tjänstens vägnar meddela temporärt besöksförbud i dess olika former. En förutsättning för att ett förbud ska kunna meddelas på tjänstens vägnar är att det uppenbara skyddsbehovet för den som ska skyddas genom förbudet kräver att förbudet meddelas omedelbart. En ytterligare förutsättning är att man av de omständigheter som framkommit i ärendet kan dra slutsatsen att den person som ska skyddas genom förbudet inte själv kan ansöka om det av rädsla för den som meddelas förbud eller av någon annan orsak. Om dessa förutsättningar uppfylls ska en anhållningsberättigad tjänsteman på tjänstens vägnar meddela temporärt besöksförbud med för situationen lämpligt innehåll. I dessa situationer är sökanden själv en anhållningsberättigad tjänsteman och sköter ärendet också i tingsrätten.⁸⁶

GREVIO, som övervakar verkställandet av Istanbulkonventionen, har i sin rapport uppmärksammat att det i Finland meddelas mycket få besöksförbud i förhållande till antalet våld i relationer och att dess betydelse med tanke på offrets säkerhet inte har förståtts och beaktats tillräckligt.⁸⁷

Statistiken visar att antalet temporära besöksförbud som polisen meddelar är litet, men år 2020 ökade antalet. År 2019 meddelades 165 temporära besöksförbud, medan antalet 2020 var 194. År 2019 meddelades det 31 temporära inreseförbud inom familjen, medan 43 meddelades år 2020. Även år 2021 har antalet temporära besöksförbud varit i stigande: 1.1–15.11.2021 meddelades 199 tillfälliga besöksförbud, vilket redan var cirka 20 procent mer än under samma granskningsperiod 2020.⁸⁸ Den positiva trenden visar att polisen under de senaste åren har fäst uppmärksamhet vid frågan.

Enligt Polisstyrelsens anvisning ska man i akuta situationer som gäller våld i nära relationer alltid överväga att meddela temporärt besöksförbud. Om den som får skydd (målsäganden som är föremål för våld) antecknas som sökande i ett ärende som gäller besöksförbud kan risken för våld öka. Dessutom finns det en risk för att målsäganden inte fortsätter ansökan i tingsrätten. Om sökanden fortsätter ansökan i tingsrätten förblir besöksförbudet temporärt. Genom ett temporärt besöksförbud som meddelats på tjänstens vägnar kan man säkerställa att besöksförbud verkställs när polisen sköter ärendet också i tingsrätten. Om den som får skydd själv är sökande, kan eller vågar hen inte nödvändigtvis fortsätta ansökan, varvid det finns en risk för att besöksförbudet blir temporärt.⁸⁹

Innan ett ärende som gäller temporärt besöksförbud avgörs ska den som ska meddelas förbud och den som ska skyddas genom förbudet ges tillfälle att bli hörd. Ärendet kan dock avgöras utan att den delaktiga hörs om begäran är uppenbart ogrundad eller om den person som man har för avsikt att meddela förbud inte kan nås. (Besöksförbudslagen 11.3 §, 711/2004).

85 Rantaeskola 2019, s. 205.

86 Polisstyrelsen anvisning POL-2018-26808 – Besöksförbud.

87 GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. GREVIO/Inf(2019)9.

88 PolStat-systemet: antal besöksförbud.

89 Polisstyrelsen anvisning POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa.

I ärenden som gäller besöksförbud, liksom i andra brottmål som gäller våld i nära relationer, är det viktigt att den som ska skyddas så snabbt som möjligt får hjälp och stöd samt en eventuell stödperson från de tjänster som hjälper i situationen.

När det gäller personer som bor i samma hushåll innebär meddelande av besöksförbud inom familjen att den som meddelats förbud inte längre får bo i samma hushåll. I allmänhet har man inom socialväsendet beaktat att den som meddelas besöksförbud kan anvisas en plats där hen kan bo medan besöksförbudet är i kraft eller åtminstone tills hen kan ordna en annan bostad.

Det kan i vissa situationer vara svårt för polisen att meddela besöksförbud inom familjen, om socialväsendet inte har beaktat situationen och den som meddelats besöksförbud de facto inte har någonstans att ta vägen och inte heller möjlighet att betala kostnaderna för tillfälligt boende. Socialväsendet har dock en skyldighet att anvisa en bostad, så situationen får inte bli ett hinder för polisen att ingripa i våld i nära relationer. Polisen bör därför diskutera med socialväsendet för att underlätta situationen.

Dessutom är det värt att notera att det finns mycket förmånliga bostäder också på den s.k. fria marknaden. Därför saknar de boendeproblem som den som meddelas besöksförbud åberopar som grund för det oskäligen i besöksförbudet ofta betydelse med beaktande av våldsoffret situation och polisens skyldighet att ingripa i våld i nära relationer. Det är också värt att explicit anteckna sådana omständigheter i det temporära besöksförbudet så att tingsrätten får kännedom om dem när ärendet behandlas där.

Exempel på meddelande av försöksförbud

En person som misstänks för våld mot en närstående är häktad och målsäganden förhör. Vid förhör med målsäganden framkommer ett behov av att meddela ett temporärt besöksförbud och målsäganden hörs samtidigt också i besöksförbudsfrågan.

Den anhållne personen hörs om brottsmisstanken och samtidigt hörs hen om meddelande av besöksförbud med stöd av ett redan delvis registrerat beslut om besöksförbud. Den misstänktes åsikt om besöksförbud antecknas också.

Det temporära besöksförbudet registreras färdigt i informationssystemet för polisärenden och tidpunkten för behandling av det temporära besöksförbudet utreds. Om polis-inrättningen har avtalat med tingsrätten om en viss veckodag då besöksförbudsärenden behandlas i tingsrätten, antecknas som behandlingsdag den överenskomna dagen. Om det inte finns något separat allmänt avtal, utreds datum för behandlingen av ärendet i tingsrätten genom att kontakta denna.

När behandlingsdagen för tingsrätten har klarlagts slutför utredningsledaren det temporära beslutet om besöksförbud inklusive stämning, som utredaren av ärendet eller någon annan polisman delger den som meddelas besöksförbud. Då delges den misstänkte beslutet om temporärt besöksförbud. Samtidigt delges hen stämning till behandlingen av ärendet vid tingsrätten. På detta sätt verkställs besöksförbudet i kraft temporärt och samtidigt inleds besöksförbudsärendet vid tingsrätten.

Genom att meddela tillfälligt besöksförbud visar polisen för våldsutövaren att hen inte kan agera som hen gör. Sett ur denna synvinkel är det inte så viktigt om tingsrätten fastställer besöksförbudet som en slutlig lösning. Om tingsrätten denna gång inte fastställer besöksförbud, kan ett besöksförbud fastställas nästa gång ett temporärt besöksförbud av samma orsak meddelas. Ibland sker detta inom en mycket kort tid. Polisen ska dock inte när den beslutar om ett temporärt besöksförbud tänka på vad tingsrätten kommer att göra. Polisen ska i stället tänka på hur den ska agera i en situation med våld i nära relationer och om ett temporärt besöksförbud skulle ha effekt. Då är det inte värt att grunda lösningen på en eventuell framförhållning, utan i stället testa om ett temporärt besöksförbud faktiskt skulle ha effekt. Om besöksförbud

inte är tillräckligt, kan man därefter övergå till att använda tvångsmedel som riktar sig mot personens frihet (avsnitt 2.2.3), om det finns förutsättningar för detta. Naturligtvis har man redan i detta skede kunnat använda tvångsmedel som riktar sig mot friheten.

Olika material om ämnet

Läs mer i Polisstyrelsens anvisning POL-2020-28566 – Polisens verksamhet vid våld i hemmet och i nära relationer samt vid våld mot kvinnor. Anvisningen finns på polisens intranät.

Läs mer i Polisstyrelsens anvisning POL-2018-26808 – Besöksförbud. Anvisningen finns på polisens intranät.

2.2.5. Olika slag av genomsökning

Genomsökning kan indelas i genomsökning av platser och genomsökning av personer. *Genomsökning av platser* kan gälla eftersökning av föremål eller personer. Syftet med *eftersökning av föremål* är att hitta olika föremål, dvs. bevis. Den kan företas som platsgenomsökning eller som allmän husrannsakan. En lyckad genomsökning av en plats kan säkerställas genom att undersökningsplatsen och undersökningsobjektet isoleras. Då får en byggnad eller ett rum stängas och förbud meddelas för att säkra brottsutredningen (tillträde till ett visst område, tillträde till ett visst objekt som undersöks, flyttning av föremål eller någon annan motsvarande åtgärd). Dessutom kan genomsökning av utrustning vara platsinriktad, men syftet är att hitta digitalt material. Syftet med *personsökning* är att nå en person, vilket kan innebära allmän husrannsakan eller platsgenomsökning. Efter att personen har hittats blir hen föremål för genomsökning av person.⁹⁰

I samband med våld i nära relationer har betydelsen av olika genomsökningar accentuerats. Det kan antas att den som utsatts för våld i nära relationer inte vill eller kan berätta om situationen. Då utövar den som blivit utsatt för brott sin rätt att vägra att berätta om saken. Även om målsäganden inte utnyttjar denna rätt vid förundersökningen, har målsäganden rätt till den också vid tingsrätten. Därför är det nödvändigt att ärendena utreds tillräckligt detaljerat vid förundersökningen på andra sätt än genom förhör av personer.

Det är särskilt viktigt att komma ihåg att genomsökning av utrustning är möjlig även om en närstående använder sin rätt att vägra vittna vid förhör. Med genomsökning av utrustning avses genomsökning av datainnehållet i datorer, teleterminalutrustning eller andra motsvarande tekniska anordningar eller informationssystem vid tidpunkten för genomsökning. (8:20.1 i tvångsmedelslagen). Det finns olika slags beslags- och kopieringsförbud i samband med genomsökning av utrustning, men dessa förbud gäller inte den totala rätten att vägra vittna med avseende på nära relationer.

Åtalsförordnande utfärdad av biträdande riksåklagaren 16.9.2020, ärendenummer 018/21/20

I ett ärende som gällde våldtäkt upphävde biträdande riksåklagaren regionåklagarens beslut om åtalseftergift detta den ledande regionåklagaren eller en av denne förordnad åklagare att väcka åtal mot den misstänkte för våldtäkt.

90 Rantaeskola 2019, s. 334–350.

Distriktsåklagaren hade beslutat om åtal eftergift med motiveringen "inga bevis". I den nya åtalsprövningen ansågs som bevis som stödde målsägandens berättelse en diskussion mellan parterna på en digital plattform och ett brev som den åtalade skrivit.

Biträdande riksåklagaren ansåg att bevisningen översteg den tröskel som krävs för att väcka åtal. Han bestämde att åtal skulle väckas.⁹¹

2.2.6. Beslag och kopiering

Föremål, egendom och handlingar får tas i beslag om det finns skäl att anta att de har berövats någon genom ett brott eller att de döms förverkade (TML 7:1). Detta gäller också information som finns i en teknisk anordning eller i något annat motsvarande informationssystem eller på dess lagringsplattform (data). Beslag av handlingar för att användas som bevis ska ersättas med kopiering av handlingarna, om en kopia är tillräcklig för att bevisningen ska vara tillförlitlig. Om en handling inte kan kopieras utan dröjsmål på grund av handlingens eller handlingsmaterialets art eller omfattning, ska handlingen tas i beslag (TML 7:2).

Det är värt att notera att det inte längre finns något förbud mot beslag och kopiering som gällde tidigare för besittning av den som misstänks för brott eller står i ett sådant nära förhållande till hen som avses i rättegångsbalken (RB 17:17). Enligt bestämmelsen om förbud mot beslag och kopiering (TML 7:3, 737/2015) får handlingar eller andra objekt som avses i 1 § inte tas i beslag eller kopieras, om de innehåller sådant som en person med stöd av 17 kap. 10–14, 16, 20 eller 21 § i rättegångsbalken har skyldighet eller rätt att vägra vittna om.⁹² I dessa bestämmelser nämns inte längre efter den ändring som trädde i kraft vid ingången av 2016 den totala rätten att vägra vittna om en närstående.

Den misstänkte eller närstående kan således inte aktivt tvingas överlåta ett föremål för beslagtagande eller kopiering. Hen kan inte heller åläggas att ange var föremålet finns eller t.ex. en dators lösenord för att man ska få tillgång till en fil och använda den som bevis.⁹³ Om det finns förutsättningar för ett tvångsmedel för genomsökning, beslag och kopiering av utrustning, måste innehavaren av informationen dock tåla genomförandet av tvångsmedlet. I samband med genomsökning av utrustning har det ingen betydelse vems dator eller annan informationsteknisk anordning det är fråga om.

2.2.7. Medling

Vid brott mot våld i nära relationer har endast polisen och åklagaren rätt att ta initiativ till medling. Lämpligheten av ett brott i anslutning till våld i nära relationer för medling ska bedömas från fall till fall och särskilt kritiskt. Enligt Polisstyrelsens anvisning⁹⁴ ska polisen alltid se till att våld i nära relationer inte styrs till medling, om våldet upprepas. Dessutom bör det beaktas att allt som gäller medling måste godkännas helt frivilligt.

Beslut om styrning till medling fattas efter att utredaren föredragit ärendet för undersökningsledaren, och vid behov ska ärendet behandlas i samarbete med åklagaren. Förundersökningen av fall av våld i nära relationer måste alltid slutföras, även om ärendet skulle omfattas av medling.

91 Dessutom uppges att det material som gäller ärendet i sin helhet är sekretessbelagt i enlighet med 24 § 1 mom. 25 och 26 punkten i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet.

92 Ett villkor för förbud kan dessutom vara att objektet besitts, och det finns dock inte i alla situationer något förbud mot beslag eller kopiering. Du kan bekanta dig med beslag- och kopieringsförbuden i Rantaeskola (2019, s. 323–327), där många hänvisningsbestämmelser har beskrivits i detalj.

93 RP 46/2014, s. 148

94 Polisstyrelsens anvisning POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa.

Parternas samtycke innebär att samtycke ges till att material som omfattas av den allmänna sekretessen för förundersöknings- och åtalsprövningsmaterial (OffL 24.1 § 3 punkten, 458/2011) lämnas till en utomstående part – en medlingsbyrå. Med sitt samtycke förbinder sig parterna inte att medla ärendet, utan endast att överlämna materialet till medlingsbyrå.

I fråga om brott som har samband med våld i nära relationer är parternas jämlika ställning i princip inte möjlig på grund av den psykologiska dimensionen av våld i nära relationer eller t.ex. av kulturella orsaker. En person med utländsk bakgrund förstår inte nödvändigtvis heller medlingens betydelse från straffrättslig synpunkt, eftersom en finländsk straffprocess över huvud taget kan vara främmande för honom eller henne. Då finns det en risk för att personen felaktigt kan förstå att hen måste gå med på medling på förslag från polisen.

Å andra sidan kan medling ha mycket positiva effekter om ärendet som helhet lämpar sig för medling. Medling är ofta en snabbare process än en straffprocess, det som parterna överenskommit saker kan följas upp och hänvisning till hjälptjänster har en förstärkt roll.

Det är viktigt att medling och stödtjänster inte betraktas som alternativ som utesluter varandra. Polisen ska göra tydliga anteckningar om hänvisning till båda tjänsterna, så att de som senare behandlar ärendet vet hurdana hänvisningar som redan har gjorts. Polisen ska i princip hänvisa till stödtjänsterna redan i den akuta situationen, och det är särskilt viktigt att hänvisa till stödtjänsterna samtidigt som man begär samtycke till medling. Om parterna redan före medlingen har hunnit ta emot en stödtjänst kan det till och med bidra till en mer fruktbar medling. Genom att hänvisa offret till t.ex. Brottsofferjouren kan man också säkerställa att offret är medveten om medlingens betydelse med tanke på hens rättsskydd och kan ha möjlighet att få en stödperson med i medlingssituationen. Dessutom ska övriga stödtjänster och hänvisning till dem beaktas för alla personer.

Det är viktigt att vara medveten om att brottsoffer sällan vet vad det innebär att målsäganden avstår från straffyrkande eller att åklagaren fattar beslut om åtalseftergift till följd av medling. De förstår inte heller alltid att de har rätt att kräva skadestånd också i samband med medling på samma sätt som om ärendet behandlades i en rättegång. Ofta betalas skadestånd som avtalats vid medling, men få vet att om specificerade och motiverade skadestånd tydligt har skrivits in i medlingsavtalet, kan de sökas hos Statskontoret, om t.ex. förövaren av någon anledning ändå inte betalar ersättning. Dessutom är det viktigt att brottsoffren är medvetna om att ett medlingsavtal kan verkställas via utskökningsmyndigheten endast om avtalet har fastställts i tingsrätten. Om medlingsavtalet fastställs som ett separat ärende, lönar det sig att i medlingsavtalet också beakta behandlingsavgiften för fastställandet i tingsrätten.

2.2.8. Polisens underrättelsesystem (POTI)

Polisens underrättelsesystem POTI är ett viktigt verktyg i bekämpningen av våld i nära relationer. Syftet med de registreringar som görs i POTI är att förbättra riskbedömningen och informationsgången i anslutning till våld i nära relationer såväl inom som mellan enheterna. En registrering i POTI görs alltid när den kan bidra till att förhindra våld, även när händelsen inte den gången uppfyllt brottskriterierna, men man kan registrera t.ex. observationer kring händelsen.

Det är möjligt att mata in tips om våld i nära relationer i POTI alltid när tröskeln för observationsuppgifter överskrids. Med observationsuppgifter avses uppgifter som polismännen observerat eller anmält till polisen om sådana händelser eller personer som på grund av omständigheterna eller personens uppträdande med fog kan antas ha samband med brottslig verksamhet. Tröskeln för registrering är således låg och både tips och polisens egna observationer kan registreras. Det är också möjligt att registrera ett Espa-ärende/en Espa-observation, om förutsättningarna uppfylls. Ett Espa-ärende kan registreras för föremålet för ett hot om våld i rollen "offer". Ett underrättelseärende (T-ärende) öppnas, om t.ex. en observationsuppgift kräver fortsatta åtgärder. Närmare anvisningar finns i POTI-handboken.

I en POTI-registrering i anslutning till våld i nära relationer används den inledande beteckningen Lävå (t.ex. Lävå: tips om eventuellt våld i nära relationer). I registreringarna bör det beaktas att ett ärende som gäller våld i nära relationer också kan ha samband med en person som ger anledning till oro, varvid den inledande beteckningen är HAH. De fortsatta åtgärderna för POTI-registreringar som görs vid polisenheten ska överenskommas med polisinsättningen EET/ATI-enhet. De uppgifter som fältpatrullen samlar in är av betydelse i ärenden som gäller våld i nära relationer i synnerhet när larmuppdrag upprepas. Då har de som handlägger ärendet i ett senare skede en bättre uppfattning om vilka frågor som hänför sig till fallet. Uppgifterna är vid behov tillgängliga på riksnivå och detta förbättrar också riskbedömningens kvalitet.

Exempel på POTI-registrering om larmuppdrag om våld i nära relationer

En person ringer nödcentralen när han från grannen hör ljudet av ett hårt gräl och föremål som går sönder. En polispatrull skickas till platsen. Bostaden verkar dock vara tom och grannen berättar att paret just gått tillsammans till fots mot ett närliggande köpcentrum. Grannen säger att han flera gånger tidigare hört när den andra parten i berusat tillstånd skrikit oförskämdheter och hotat sin partner. Polispatrullen får inte tag på personerna. Patrullen registrerar POTI-observationsuppgifter om ärendet och t.ex. EET-verksamheten kan utifrån observationsuppgifterna fortsätta att utreda ärendet genom att öppna ett underrättelseärende POTI, under vilket behövliga utredningar och EET-åtgärder införs.

2.2.9. Förebyggande åtgärder och analys

Enligt lagen hör förebyggande av brott till polisens uppgifter, och alla som arbetar med våld i nära relationer ska vid alla möten fundera över vilka metoder som kan användas för att stoppa våldsspiralen i ett så tidigt skede som möjligt.

Att bryta sig loss från ett våldsamt förhållande är ofta en lång process och många våldsfall i nära relationer kräver att situationen sköts på längre sikt av ett multiprofessionellt team som specialiserat sig på det. I strategin för polisens förebyggande arbete finns tre arbetsformer som särskilt hänför sig till våld i nära relationer: MARAK, dvs. multiprofessionell riskbedömning, som är inriktad på att hjälpa offren, HAH, dvs. processer i anslutning till personer som ger anledning till oro, samt Ankkuriverksamheten, som syftar till att hjälpa barn och unga. Dessa arbetsformer är starkt multiprofessionella och det är fråga om samordnade åtgärder med respektive aktörs befogenheter.⁹⁵

Den förebyggande verksamheten har samband med både övervaknings- och larmverksamhet, brottsutredning, tillståndsförvaltning och analysverksamhet. Vid varje polisenhet bör man därför komma överens om samarbetsmodeller för bekämpning av våld i nära relationer, så att ingripandet är effektivt och särskilt de fall som löper risk för upprepat och grovt våld identifieras i området och effektiva åtgärder kan riktas mot dem. Mer information om detta finns i avsnitt 3.3. Med tanke på den förebyggande verksamheten är det nödvändigt att polisens underrättelsesystem (POTI) utnyttjas fullt ut, vilket har betonats ovan (kapitel 2.2.8).

Den förebyggande verksamhetens roll i bekämpningen av våld i nära relationer behandlas närmare i avsnitt 3.3.

95 IM 2019:3 – ENSKA, s. 20–21, 25, 31 och 34.

2.3. BEDÖMNING AV HOT OCH RISKER I ANSLUTNING TILL VÅLD I NÄRA RELATIONER

2.3.1. Våld i nära relationer i Finland och allmänt om riskbedömning

Årligen under perioden 2015–2019 har ca 13 kvinnor och ca 5 män dött i Finland till följd av våld i nära relationer.⁹⁶ Till exempel i 80 procent av de partnerskap som avslutades i samband med brott mot liv 2019 hade det enligt förundersökningsdata förekommit våld redan tidigare, ofta till och med länge. Över huvud taget blev 20 procent av offren för våld i nära relationer utsatta för våld oftare än en gång under ett år.⁹⁷

Bedömning av hur allvarligt och upprepat samt hur stor dödsrisken är i syfte att hantera riskerna samt vid behov tillhandahålla säkerhet och stöd genom samordnade åtgärder är en myndighetsskyldighet enligt artikel 51 i Istanbulkonventionen (FördrS 52–53/20159). Expertgruppen GREVIO, som övervakar verkställandet av Istanbulkonventionen, har krävt att Finland ska vara systematiskt och köns sensitivt i riskbedömningen.⁹⁸ Även biträdande justitiekanslern har i sitt avgörande *AOKa 12.4.2021 Dnr AOKa/1325/1/2018* uppmärksammat skyldigheten att bedöma risken för våld och behovet av ett eventuellt temporärt besöksförbud. Polisen är således skyldig att bedöma risken för våld och utifrån denna bedömning vidta behövliga åtgärder i samarbete med andra aktörer som hjälper offer för våld. Det centrala i polisens verksamhet är att försöka identifiera sådana fall av våld i nära relationer där våldet riskerar att fortsätta och förvärras. Riskbedömningen förutsätter inte bara insamling av information utan också lagring och spridning av information i polisens informationssystem för att förebygga nya brott (avsnitt 2.2.8 och 2.2.9).

Riksomfattande och systematiska verktyg för polisen i anslutning till våld i nära relationer är i praktiken de verktyg för risk- och hotbedömning som hänför sig till arbetsformerna i strategin för förebyggande arbete, MARAK, och personer anledning till oro (HAH) samt den bedömning av brottsoffers skyddsbehov som görs som en del av förundersökningen och som kartlägger de åtgärder som behövs i straffprocessen. Bedömningen av skyddsbehovet behandlas i avsnitt 3.2.5. Dessutom är det fältmemorandum (KEMU), som riktar sig till övervaknings- och larmverksamheten, ett verktyg som stöder riskbedömningen och som innehåller ett frågeunderlag för samtal med offret samt en förteckning över andra frågor som ska beaktas vid brottsutredningen och bedömningen av risken för våld och behövliga åtgärder.

2.3.2. Identifiering av hot om grovt våld

Händelseförloppet som leder till en allvarlig våldshandling är invecklat och det är omöjligt att säga i förväg när en person kommer att utföra en våldshandling som leder till döden. Vid studier av våld i nära relationer har man dock funnit bakgrundsfaktorer som binder samman fall och som vid en bedömning av helhetssituationen bör tas på allvar som varningstecken.

96 Lehti 2020, s. 52. Mer allmänt konstaterar Lehti (2020, s. 52) följande om våldsdåd som lett till döden: Åren 2010–2014 dödades i genomsnitt 31 kvinnor per år, åren 2015–2019 endast 24 kvinnor (–21 %). Motsvarande siffror för män var 68 resp. 55 (–19%).

97 Statistikcentralen – Offer för våld i hemmet och i nära relationer 2019. Du kan läsa mer om antalet våldsdåd i nära relationer som kommit till myndigheternas kännedom i: Krime – Statistikrapport om våld i nära relationer 2019.

98 GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. GREVIO/Inf(2019)9. Dessa skyldigheter beskrivs också i *Programmet för bekämpning av våld mot kvinnor 2020–2023*, JM 2020: 15, s. 9–10 och 20–22.

Baserat på forskningsdata kan upptrappningen av våld i nära relationer förutses utifrån bland annat följande riskfaktorer:

- Tidigare fysiskt våld.
- Tvångskontroll.
- Extrem svartsjuka.
- Planer på att skiljas.
- Besatthet.
- Hot om att döda.
- Strypning.
- Negativa förändringar i den misstänktes liv, såsom ekonomiska problem, problem med psykisk ohälsa, självskadebeteende.
- Parterna använder droger.
- Tillgång till vapen.
- Våld mot husdjur.
- Social isolering.
- Offrets graviditet.⁹⁹

I polisens verksamhet betonas vissa situationer då det finns en särskilt hög risk för att grovt våld utlöses. Sådana situationer är när den som orsakar hotet om våld t.ex.:

- Får del av ett beslut som gäller besöksförbud, äktenskapsskillnad, skifte av egendom, avslag på ansökan om uppehållstillstånd eller vårdnadshavarskap.
- Får veta att en polisanmälan har gjorts om något som redan hänt.
- Friges efter att ha varit i fängelse och avtjänat ett tidigare straff eller i samband med frihetsberövande tvångsåtgärder i det aktuella fallet.
- Får kännedom om rättegång eller dom samt om påföljder som gäller hen själv.
- Vill träffa föremålet ”ännu en sista gång”, vilket är en tydlig signal om en grov handling som kommer att rikta sig mot utövaren och/eller föremålet.
- Får veta den nya adressen till föremålet för hotet, när föremålet har försökt skydda sig själv och/eller sina barn genom att flytta till en annan ort eller en annan bostad.
- Får veta att föremålet för hotet vill eller har för avsikt att skilja sig och godkänner inte det själv.
- Får höra om att föremål för hotet har en ny partner.¹⁰⁰

99 Improdova: Identification of risk factors, 2020.

100 Improdova.eu-utbildning, 2020. Här presenteras olika situationer ur den ovan nämnda källan och exemplen har kompletterats.

Utgående från forskningsdata utgör de starkaste prediktiva riskfaktorerna (tidigare brottshistoria, tidigare våldsamt beteende, gripanden) i kombination med relationsfaktorer (kontrollerande, isolerande och svartsjukt beteende) och situationsfaktorer (separation eller hot om separation) den kombination som starkast hotar livet.¹⁰¹

Personer som dödat sitt barn uppvisar två allmänna drag som karakteriserar motivet till mordet. För det första kan motivet bakom gärningen kan vara hämnd för skilsmässa. För det andra kan en bakomliggande faktor vara att gärningsmannen har allvarliga mentala problem eller lider av långvarig depression. Studier har visat att familjemord uppvisar enhetliga drag. Till exempel hade nästan alla som bestämde sig för att mörda en familjemedlem tänkt på gärningen en längre tid och deras beteende uppvisade tecken på att de hade för avsikt att döda. I våld i nära relationer har det förekommit mer våldsamt beteende än i andra former av våld och även hot om våld mot sig själv eller en närstående före gärningen. Enligt en undersökning var tre av fyra kvinnor utsatta för förföljelse före gärningen.¹⁰²

I krävande skilsmässosfall är det skäl att behandla olika situationer ur många olika synvinklar. Till exempel barnens situation är särskilt utmanande i sådana fall, och då måste dessa situationer beaktas.¹⁰³

Av ovan nämnda skäl är det därför ytterst viktigt att bedöma uppgifter, händelser och riskfaktorer som helhet, varvid helhetsbilden av situationen kan avvika stort från det intryck som en enskild händelse gett.

Det är också viktigt att beakta att riskbedömningen inte enbart syftar till att avvärja dödsrisken för offret, utan överlag handlar det om att bedöma risken för fortsatt våld och de multiprofessionella åtgärder som behövs för att förebygga våld. Att lämna ett våldsamt förhållande kräver ofta flera försök och olika former av stöd i rätt tid. I sista hand kräver det alltid personens eget beslut att lämna ett förhållande där hen blivit utsatt för våld. Man kan dock inte bortse från det faktum att en person utsatts för våld, utan varje polis är skyldig att ingripa när hen upptäcker en sådan situation.

Förståelsen för dynamiken, riskfaktorerna och de multiprofessionella möjligheterna vid våld i nära relationer hjälper till att tolka situationerna så rätt som möjligt och bedöma åtgärderna. Därför är det viktigt att alla som arbetar med våld i nära relationer har åtminstone grundläggande kunskaper om det som nämns ovan. Detta krav gäller både dem som utför praktiskt arbete och dem som fattar olika beslut.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om Förbundet för mödra- och skyddshems skyddsplaner, genom vilka man kan förbereda sig för hotfulla situationer: <https://nettiturvakoti.fi/nain-haet-apua/turvasuunitelmat/>

Läs mer om krävande skilsmässosituationer: Vaativan erotyön käsikirja, Johanan Vaitomaa - Tiina Muukkonen - Susanna Rautio (red.), Ensi- ja turvakotien liitto ry, 2021. Tillgängligt: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain

101 Brandt 2020, s. 22.

102 Koskelainen – Stenberg 2020.

103 Vaitomaa – Muukkonen – Rautio 2021.

2.3.3. Multiprofessionell riskbedömning (MARAK)

MARAK, dvs. multiprofessionell riskbedömning, är en samarbetsform och arbetsmetod enligt polisens strategi för förebyggande arbete, genom vilken man bedömer hotet om allvarligt våld i parrelationer och förbättrar offrens säkerhet. Den primära målgruppen för MARAK-arbetet är vuxna offer för våld i parrelationer, men i arbetet beaktas alltid också barnen.

Med hjälp av MARAK-metoden kan polisen förhindra upprepat våld i parrelationer och rikta sina insatser till att förbättra offrets säkerhet i fall där risken för våld är stor. Det centrala är att riskbedömningen kombinerar olika aktörers bedömning av situationen, dess allvarlighetsgrad och de åtgärder som kan vidtas för att hjälpa offret.

Institutet för hälsa och välfärd ansvarar för samordningen och utvecklingen av MARAK-verksamheten. I slutet av 2021 fanns det 39 lokala MARAK-arbetsgrupper i Finland. Läget förändras dock hela tiden, så det är värt att kontrollera situationen för den lokala MARAK-arbetsgruppen då och då.

Följande figur visar de befintliga aktuella MARAK-arbetsgrupperna på en karta.

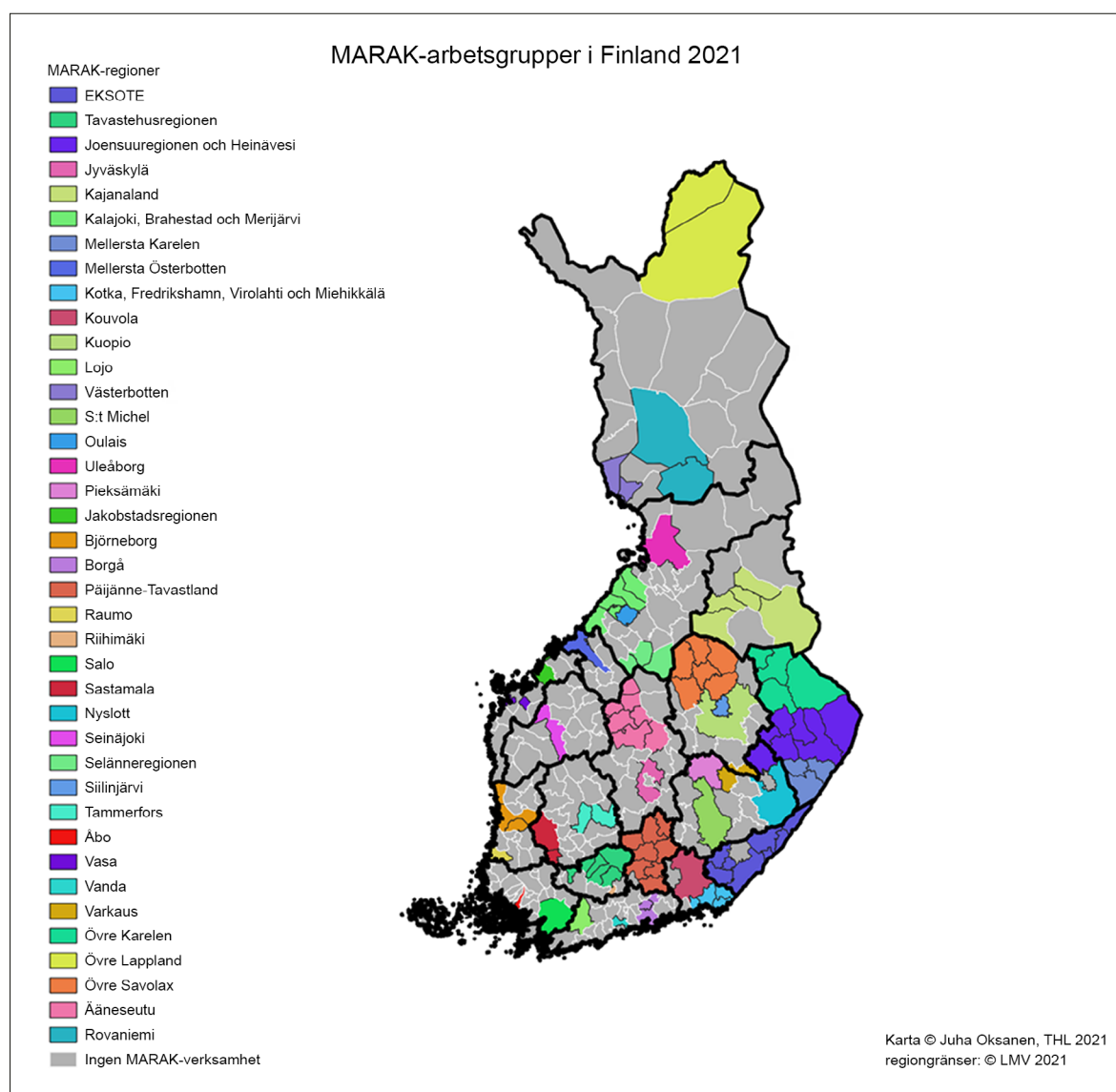

Bild 1: MARAK-arbetsgrupper i Finland 2021.

Hur fungerar MARAK?

Det första steget är att identifiera en person som lever under hot om upprepat eller grovt våld i parrelationer. Detta kan konstateras redan i övervaknings- och larmverksamheten, men senast vid utredningen av brottsmisstanke.

Det egentliga MARAK-arbetet sker i två steg. Med offrets samtycke och tillsammans med offret fylls MARAK-riskbedömningsformuläret i. Om hotet om hög risk för våld uppfylls, dvs.

- det finns 14 eller fler ja-svar i riskbedömningsformuläret
- det registrerats minst tre (3) larmuppdrag under ett år i samband med våld i nära relationer

ELLER

- det bedöms att situationen ger anledning till allvarlig oro

styrts ärendet med offrets samtycke till den lokala MARAK-arbetsgruppen. Arbetsgruppen utarbetar en skyddsplan för offret, och offret får en stödperson för den tid processen pågår. Planen innehåller olika åtgärder som de som deltar i arbetet vidtar som en del av sitt grundläggande arbete. Det kan handla om att ordna en plats på ett skyddshem för offret och hans barn, diskussions- och kamratstöd, hjälp i ekonomiska frågor och till exempel boende, hjälp med besöksförbud och brottsanmälan och andra åtgärder som förbättrar säkerheten.¹⁰⁴

MARAK-processen

Bild 2. MARAK-processen.¹⁰⁵

104 IM 2019:3 – ENSKA, s. 20–21 och 31.

105 THL:s webbplats: MARAK och Polisen.

I tabellen nedan beskrivs de åtgärder som föreslagits för offer för allvarligt våld i parrelationer i MARAK-arbetsgruppen (2011):

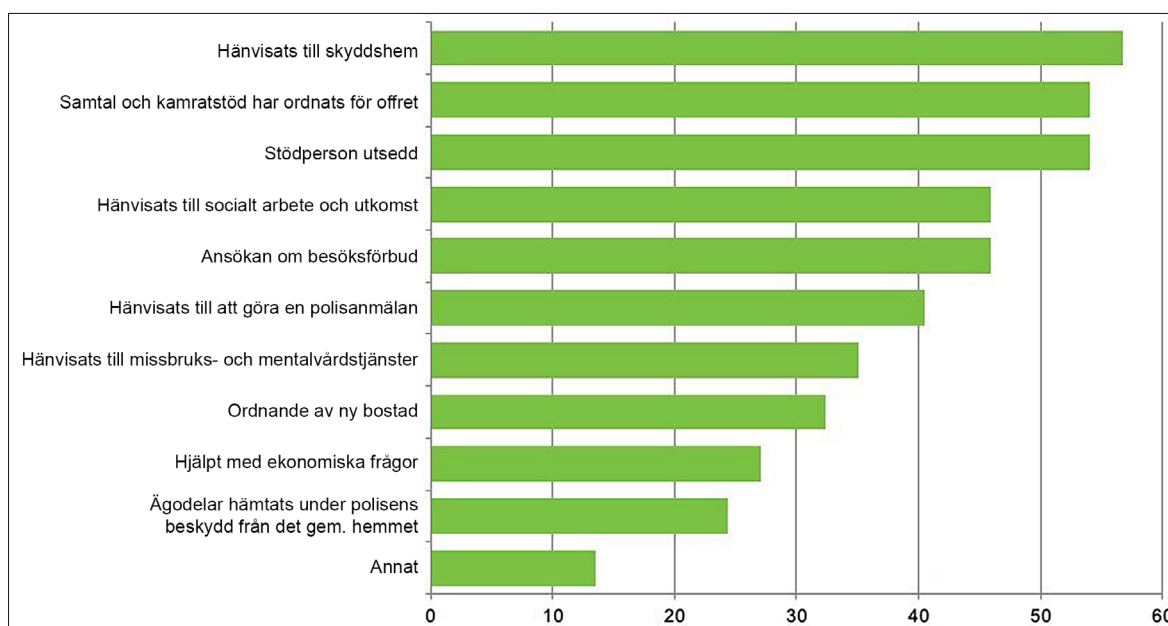

Bild 3. Åtgärder som föreslås i MARAK-arbetsgruppen för offer för allvarligt våld i parrelationen.¹⁰⁶

2.3.4. Riskbedömning i övervaknings- och alarmverksamhet

Var och en som arbetar med våld i nära relationer ska känna till den egna polisinsatsernas förfaranden och riktlinjer för hänvisning till hjälp och stöd i MARAK-ärenden. Detta innebär att var och en i övervaknings- och alarmverksamheten vet vem hen ska kontakta om hen får kännedom om ett fall där det under ett år förekommit minst tre larmuppdrag med anknytning till våld i nära relationer eller hen annars bedömer att situationen ger anledning till allvarlig oro. I övervaknings- och alarmverksamheten räcker det med en preliminär bedömning av situationen. Den egentliga MARAK-utvärderingen ska göras så snart som möjligt efter den preliminära bedömningen.

Övervaknings- och alarmverksamheten är den första som möter våld i nära relationer, och det är därför då som riskbedömningen av våld i nära relationer inledas. I övervaknings- och alarmverksamheten i Finland används inte ett riskbedömningssystem för våld i nära relationer som räknar ut riskpoäng. Till stöd för riskbedömningen har det dock uppgjorts ett *fältmemorandum om våld i nära relationer*. Memorandumet innehåller en för riskbedömningen uppgjord frågelistor för hörandet av offret. Listan påminner samtidigt om andra åtgärder som ska bedömas och vidtas i dessa situationer (avsnitt 3.1.1).

I övervaknings- och alarmverksamheten är det viktigt att komma ihåg att ingripandet och förebyggandet av våld i nära relationer bildar ett kontinuum som överskrider alla sektorer och där fältpatrullernas första iakttagelser, registreringar och åtgärder spelar en nyckelroll.

2.3.5. Riskbedömning vid utredning av misstänkt brott

På samma sätt som inom övervaknings- och alarmverksamheten ska var och en som arbetar med brottsutredningar åtminstone i huvuddrag känna till principerna för MARAK-styrningen och den egna polisinsatsernas förfarande när det gäller hänvisning till stöd och hjälp. Våld i

106 Piispa – Tuominen – Ewalds 2012.

nära relationer kan förekomma i olika situationer, och till exempel i samband med ekonomiska brott eller människohandel kan MARAK-handledning komma i fråga, om fallet är förenat med ett hot om allvarligt våld i parrelationer.

Om det vid förundersökningen uppstår misstanke om att våld i nära relationer kan förekomma upprepade gånger eller om offret av någon annan orsak kan löpa risk att bli offer för allvarligt våld, ska MARAK-riskbedömningen göras på ett särskilt MARAK-formulär.¹⁰⁷ Detta ska i praktiken effektiviseras inom polisen så att MARAK-bedömningen alltid görs i sådana fall av våld i parrelationer där kunden samtycker till det. Eftersom en systematisk riskbedömning är myndighetsskyldighet enligt Istanbulkonventionen, rekommenderas det att MARAK-formuläret vid polisen används för att bedöma situationen också på de orter där det inte finns någon MARAK-arbetsgrupp. Vid behov ges offret multiprofessionell hjälp genom att samordna åtgärderna med lokala aktörer.

Polisen har varierande praxis när det gäller att fylla i MARAK-formulären. Vid vissa polisinsatser fylls formuläret i av brottsutredaren, vid andra uppmanas kunden att fylla i formuläret t.ex. med en socialarbetare efter förhör. Det avgörande är inte vem som fyller i formuläret. Det viktigaste är att MARAK och den riskbedömning som hänför sig till den beaktas i varje fall av våld i parrelationer och så snabbt som möjligt efter det som skett. Om det skjuts upp kan det inte bara bromsa och göra det svårare att få hjälp, utan också minska den berörda partens vilja att ta tag i frågan. Ifyllda formulär lämnas till polisinsatsernas MARAK-kontaktperson.

2.3.6. MARAK-mötets funktion och syfte

En utsedd MARAK-kontaktperson vid polisinsatserna deltar i MARAK-mötena som i allmänhet ordnas en gång i månaden. Vid mötet föredras kundens fall av den instans via vilken kunden har hänvisats till MARAK. Meningen är att cirka fem minuter ska användas för att presentera fallet. Därefter redogör varje deltagare för sin egen organisations uppgifter om kunden. I det sista skedet bildar arbetsgruppen tillsammans en uppfattning om offrets situation och beslutar vilka åtgärder som ska vidtas för att förbättra kundens säkerhet. Samtidigt fattas beslut också om de personer som ansvarar för genomförandet av dessa åtgärder. För behandlingen av ett ärende bör reserveras ca 15–20 minuter per kund. De överenskomna åtgärderna ska vidtas så snart som möjligt efter mötet. Verkställandet följs upp vid kommande möten.¹⁰⁸

Polisens kontaktperson informerar vid mötet om det våld som offret har berättat om. Polisen kan öppet tala om våld som en vuxen berättat, eftersom kunderna hänvisas till MARAK med deras samtycke. Med hjälp av riskbedömningsformuläret kartläggs också barnens situation med flera frågor. Polisen kan erbjuda hjälp bl.a. i frågor som gäller besöksförbud, inledande av förundersökning och olika frågor som rör hemmets säkerhet. Kunden kan själv delta i behandlingen av ett ärende som gäller hen på mötet och hen kan när som helst också återta sitt samtycke till utbyte av information eller behandling av sitt ärende. I MARAK-arbetsgruppen kan det finnas upp till 15 olika enheter som deltar. Kunden kan, om hen så önskar, utesluta en deltagare som hen inte vill ska delta i arbetet. Uppgifter om ärenden som behandlats vid mötena antecknas i huvudsak inte i kundinformationssystemen. Arbetsgruppen fokuserar på att förbättra offrets och eventuella barns säkerhet, och förövarens uppgifter behandlas inte alls vid mötena. Över mötena förs protokoll för att bland annat följa hur de överenskomna åtgärderna framskrider.¹⁰⁹

107 Detta betonas i handboken för förfarandet vid bedömning av brottsoffers skyddsbehov, IM 14/2016 rd, s. 27. Förfarandet för bedömning av målsägandens skyddsbehov behandlas närmare i avsnitt 3.2.5.

108 THL:s webbplats: MARAK-introduktionspaketet.

109 THL:s webbplats: MARAK och Polisen.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om MARAK-verksamhetsmodellen. Tillgängligt: www.thl.fi/marak

Läs mer om polisens roll i MARAK. THL – Vad är ett multiprofessionellt riskbedömningsmöte (MARAK)? Tillgängligt: [a193d70e-5cef-4e45-afbf-09e65fdd894f \(thl.fi\)](https://a193d70e-5cef-4e45-afbf-09e65fdd894f.thl.fi)

MARAK-riskbedömningsformuläret: THL – MARAK riskbedömningsformulär. Tillgängligt: [c3714af4-9d8a-4591-a0ab-222d525fa551 \(thl.fi\)](https://c3714af4-9d8a-4591-a0ab-222d525fa551.thl.fi)

Riskbedömningsformulären och de lokala samtyckesformulären finns på polisens intranät på webbplatsen för våld i nära relationer.

2.3.7. Person som ger anledning till oro (HAH)

Med person som ger anledning till oro (HAH, från finskans “huolta aiheuttava henkilö”) avses en person vars beteende eller livssituation har gett upphov till särskild oro som kräver ytterligare utredningar. För att hjälpa en sådan person och ta kontroll över situationen behövs ofta myndigheternas gemensamma åtgärder för att förhindra brott och tillspetsning av personens beteende. HAH-verksamheten är vid sidan av MARAK en central arbetsform för strategin för polisens förebyggande arbete.¹¹⁰

I polisens förebyggande verksamhet i anslutning till personer som ger anledning till oro är det fråga om att bedöma ett eventuellt hot om våld och vidta sådana åtgärder genom vilka man strävar efter att sänka hotnivån. HAH-verksamheten fokuserar alltså på att bedöma en potentiell våldsutövare och vidta behövliga åtgärder, medan MARAK-verksamheten fokuserar på offret och hjälpen hen. I bekämpningen av våld i nära relationer är MARAK och HAH starkt kopplade till varandra.

För att förebygga och hantera våld i anslutning till personer som ger anledning till oro har polisen utvecklat en arbetsform där risken för riktat våld bedöms. Uppföljningen av en person eller ett fall som ger anledning till oro och polisens och andra aktörers riskhanteringsåtgärder fortsätter tills det hot som personens farlighet medför har undanröjts eller risken för våld är låg och agerandet hos den person som ger anledning till oro inte längre ger anledning till särskild oro. Detta förutsätter ett nära samarbete med de myndigheter som är centrala med tanke på ärendet, såsom hälso- och sjukvården och Brottsförhållningsverket.¹¹¹

Hanteringen och bekämpningen av hot vid polisen beskrivs i Polisstyrelsens föreskrift, vars innehåll är sekretessbelagt, och därför behandlas dess innehåll inte i denna handbok.

Polisens hotbedömning och polisverksamheten i anslutning till den grundar sig på internationella modeller och på en bedömning av hotet om våld utifrån vetenskaplig forskning. I den internationella litteraturen om hotbedömning definieras riktat våld som en avsiktlig gärning där förövaren på förhand väljer ett visst föremål för en våldshandling. Riktat våld är uppsåtligt, avsiktligt, planerat och utan särskild känslomässig upphetsning. Riktat våld skiljer sig till denna del från känslomässigt och omedvetet våld.¹¹²

Vid bedömningen av hot om riktat våld tillämpas det verktyg som polisen använder och som kan användas av poliser som genomgått en utbildning godkänd av Polisstyrelsen. Syftet med polisens metod för hotbedömning av riktat våld är att kartlägga sådana riskvariabler som kan bidra till att öka risken för våldsamt beteende. Målet är att utifrån riskvariablerna välja metoder för att ingripa i situationen och behövliga stödåtgärder med hjälp av vilka en eventuell våldsamt

¹¹⁰ IM 2019:3 – ENSKA, s. 22.

¹¹¹ IM 2019:3 – ENSKA, s. 22.

¹¹² Meloy – Hoffmann 2021.

utveckling av situationen kan avbrytas.¹¹³ Fokus ligger på att komma underfund med det utvecklingsförlopp som kan kulminera i eventuellt riktat våld. Detta baserar sig på att riktade våldshandlingar inte sker av en slump, utan att bakgrunden till dem är den utveckling som lett till gärningen och som verifieras av de observerade riskvariablerna.¹¹⁴

Exempel på hur HAH- och MARAK-verksamhet är kopplade till varandra

Fallet gäller en familj bestående av en man, en kvinna och ett barn under skolåldern. På sistone har paret haft en del bråk som tillspetsats några gånger så att mannen slagit kvinnan i ansiktet med handflatan. Hans fru har sagt till honom att hon vill skiljas. På daghemmet har man upptäckt att barnet har varit gråtigt och berättat att pappa är arg hemma och att mamma gråter. En anställd på daghemmet har upptäckt att mamman försökt dölja ett märke i ansiktet. Mannen har gråtande för företagshälsovården berättat att han är trött på sitt jobb på livet över huvud taget. Han har också sagt att han miss-tänker att frun har en affär med sin kollega. Om frun skiljer sig har livet ingen mening längre. Särskilt om det där med relationen stämmer. "Då får de andra också följa med". Mannen har dock snabbt skärpt sig när läkaren ställer ytterligare frågor och dragit tillbaka sin berättelse med att säga att han är trött och har pratat dumheter. Frun har berättat för sina vänner att mannen använder för mycket alkohol och att han antyder att om det blir skilsmässa så "är allt slut". Mannens beteende och tal har börjat skrämna kvinnan.

De omständigheter som ger anledning till oro i detta fall är:

- Bråken eskalerar till fysiskt våld.
- Det som barnet berättar på daghemmet om våld hemma och de tecken på våld som iakttagits hos kvinnan.
- Kvinnans rädsla.
- Den hopplöshet som mannen lyft fram för företagsläkaren om sin livssituation och tanken på att "ta" de andra "med sig".
- Mannens försämrade livssituation och hans ökade alkoholkonsumtion.
- Mannens upplevelse av orättvisa i fråga om möjligheten att ta ut skilsmässa och en ökad känsla av desperation.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- Daghemspersonalen har rätt att anmäla till polisen om det uppstår misstanke om att någon löper risk att bli utsatt för våld (41 § i lagen om småbarnspedagogik).
- Daghemmet är skyldigt att till barnskyddsmyndigheterna anmäla oro för ett barn (25 § i barnskyddslagen).
- En socialvårdsarbetare har möjlighet att på eget initiativ göra en anmälan till polisen. Maximistraffet för misshandel är två år, så det medför ingen anmälningsskyldighet eller anmälningsskyldighet för polisen, om det inte finns någon annan särskild grund. En särskild grund är ett barns intresse eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse (18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården).
- Socialväsendet har också rätt att på eget initiativ anmäla till polisen när syftet är att förhindra en gärning som hotar liv eller hälsa. (18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården). Utgångspunkten är att en företrädare för socialväsendet ska ha rätt att anmäla med låg tröskel vid misstanke om att någon löper

113 Koskelainen 2021.

114 Meloy – Hoffmann 2021.

risk att bli utsatt för våld. Det kan utöver fysiskt våld också vara fråga om annat våld när det riktar sig mot barnets rättigheter och välfärd samt mot hälsa eller en vuxen i en situation med våld i nära relationer. På detta sätt kan anmälan göras i tillräckligt god tid för att den förvärrade våldsspiralen ska kunna brytas.¹¹⁵

- Barnskyddet kan ha rätt att av polisen begära uppgifter om brott som hänför sig till vårdnadshavarna (20 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården) t.ex. när man överväger om barnet lever i en trygg miljö i sin familj.
- Företagsläkarens anmälan till polisen med stöd av rätten att till polisen anmäla sådana uppgifter som är nödvändiga för att bedöma ett hot mot liv eller hälsa och för att förhindra en hotande gärning och som ger företagsläkaren skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld (13 § i lagen om patientens ställning och rättigheter).
- Polisen utreder hur allvarlig situationen är och de åtgärder genom vilka en eventuell risk för våld kan stävjas. I hotbedömningen kan man utnyttja verktyget för hotbedömning av riktat våld.
- Kontakt tas med kvinnan och händelserna utreds. Om det uppstår misstanke om lindrig misshandel, ska polisen registrera en brottsanmälan. Kvinnan ska hänvisas till hjälptjänster (t.ex. Brottsofferjouren) och vid behov till skyddshem. Dessutom ska det bedömas om det är nödvändigt att meddela mannen temporärt besöksförbud. Om kvinnan går med på det, görs en MARAK-riskbedömning, och om kriterierna uppfylls hänvisas fallet till behandling i MARAK-arbetsgruppen.
- Multiprofessionella åtgärder beaktas för att hjälpa mannen. Sådana är bl.a. mentalvårds- och missbrukartjänster, tjänster riktade till våldsutövare.

Olika material om ämnet

Läs mer: Koskelainen, Mari. Kohdennetun väkivallan ennalta estävä työ poliisissa. I: Jasmin Kaunisto (red.). Poliisiyön psykologia. Polisyrykeshögskolan, Tammerfors 2021. Tillgängligt: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121761678>

2.3.8. Partsoffentlighet och begränsning av den vid behandling och bekämpning av hot

Vid hanteringen och bekämpningen av våldsrelaterade hot behandlas information och handlingar som det kan vara nödvändigt att begränsa tillgången till för att skydda allmänna och enskilda intressen. Vid behandlingen av hot om våld måste man skilja mellan å ena sidan parternas rätt till information i sitt eget ärende och å andra sidan behovet av informationsutbyte mellan samarbetande myndigheter. Här behandlas situationen ur en parts synvinkel. Här behandlas inte utomstående parters rätt till uppgifter i ett ärende (offentlighet för allmänheten).

En parts omfattande rätt att få uppgifter i andra ärenden än brottmål fastställs i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, offentlighetslagen, OffL), medan en parts rätt att få uppgifter i brottmål som gäller parten själv bestäms i förundersökningslagen.

En part, partens företrädare och biträde ha på grund av sin ställning som part i allmänhet omfattande rätt att få uppgifter om ett ärende som behandlas vid polisen. En part har rätt att av

¹¹⁵ Denna slutsats kan dras utifrån förarbetena till lagen (RP 333/2014 rd, s. 4 och 7), när man har velat föreskriva om anmälningsskyldighet för att förebygga och förhindra familje- och barnmord och familjevåld samt för att på eget initiativ lämna information som gäller skydd av liv och hälsa redan för att göra en hotbedömning. Slutsatsen kan dras i synnerhet eftersom det i förarbetena till lagen inte hänvisas till någon åldersgrupp eller motsvarande och eftersom det för närvarande också är särskilt viktigt att beakta annat än fysiskt våld.

den myndighet som behandlar eller behandlat ärendet få också andra uppgifter än offentliga uppgifter som kan eller har kunnat inverka på behandlingen av partens ärende hos myndigheten (OffL 11 § och FUL 4:15, 818/2014). De bestämmelser som begränsar rätten att få uppgifter ska tolkas restriktivt, och en parts rätt att få uppgifter kan överhuvudtaget inte begränsas utan en bestämmelse som berättigar till det. En part har rätt till offentliga uppgifter, sekretessbelagda uppgifter och andra uppgifter som myndigheten förfogar över i ett ärende som gäller parten.

Trots parter ovan nämnda omfattande rätt att få uppgifter har en part inte rätt att av den myndighet som behandlar eller behandlat ett ärende få uppgifter om innehållet i en sekretessbelagd handling, även om den kan eller har kunnat inverka på behandlingen av partens ärende eller även om ärendet gäller partens rätt, förmån eller skyldighet, om utlämnandet av en uppgift t.ex. skulle strida mot ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse. (OffL 11 § och FUL 4:15, 818/2014).

Ett viktigt allmänt intresse kan t.ex. avse uppgifter om innehållet i polisens metoder. Däremot kan en parts rätt att få uppgifter om de resultat som fåtts med hjälp av metoderna i allmänhet inte begränsas på denna grund. En annan parts rätt att få uppgifter om resultaten kan begränsas t.ex. till den del som äventyrande av offrets säkerhet det kräver. I det senare fallet är det fråga om en begränsning av partsoffentligheten som gjorts med hänsyn till tryggheten av ett viktigt enskilt intresse.

Tystnadsplikten för en tjänsteman som hör till polisens personal hindrar inte att det till t.ex. den som är föremål för hot lämnas ut uppgifter som det i enskilda fall finns vägande skäl att röja för att förhindra en händelse som äventyrar liv eller hälsa, ett brott som riktar sig mot friheten eller en betydande miljö-, egendoms- eller förmögenhetsskada eller för att trygga statens säkerhet (PolL 7:2).

2.4. MULTIPROFESSIONELLT SAMARBETE OCH HÄNVISNING TILL TJÄNSTER

2.4.1. Polisens skyldighet att hänvisa till tjänster och polisens anmälningsskyldighet

Polisen har två slags skyldigheter i det multiprofessionella samarbetet. För det första har polisen lagstadgade anmälningsskyldigheter och för det andra skyldigheter att hänvisa parterna till olika tjänster. Dessa skyldigheter bör granskas med hänsyn till vilken hur situationen ser ut för den som är föremål för åtgärden.

Att bli hänvisad till tjänster kan uppfattas som frivilligt ur tjänstemottagarens synvinkel. Då beslutar den som erbjuds tjänsten om hen tar emot den. Exempelvis medling som en del av straffprocessen kan uppfattas som en tjänstehänvisning, eftersom medling är frivilligt till sin natur och inbegriper tjänstehänvisning. Det är inte möjligt att till en annan myndighet utan samtycke lämna ut handlingar som hänför sig till ett brottmål och som omfattas av sekretess för allmänt förundersöknings- och åtalsprövningsmaterial (OffL 24.1 § 3 punkten, 458/2011). Likaså baserar sig utlämnandet av uppgifter till parternas stödtjänster, såsom Brottsofferjouren, på parternas samtycke.

Att t.ex. göra en barnskyddsanmälan är inte hänvisning till tjänst, eftersom lagen förpliktar polisen till det. Skyldigheten framgår av bestämmelsen om barnskyddsanmälan, när polisen är skyldig att göra anmälan med låg tröskel (25 § i barnskyddslagen). På samma sätt är polisen skyldig att göra en vuxenskyddsanmälan (orosanmälan om en vuxen, 35 § i socialvårdslagen) eller en äldreskyddsanmälan (25 § i äldreomsorgslagen). Dessa anmälningar kommer att behandlas i detalj senare (avsnitt 2.4.3).

Att hjälpa parterna i våld i nära relationer och förebygga nya brott går ut på samarbete mellan myndigheter och organisationsaktörer. Det finns ett stort antal olika hjälporganisationer på riksnivå och en del erbjuder sina tjänster per telefon eller via webben. De regionala skillnaderna mellan de lokala tjänsterna är stora. Därför är det viktigt att polisenheten samlar uppgifterna om de lokala aktörerna. Ännu viktigare är att de som arbetar vid polisen i ärenden som gäller våld i nära relationer har kunskap om de lokala aktörerna och en enkel handlingsmodell för att kunna hänvisa lokalt. Här kan man utnyttja den färdiga dokumentmallen som finns i polisens intranät för våld i nära relationer.

2.4.2. Polisens samarbete med social- och hälsovårdsväsendet

Kommunerna ansvarar inom sitt område för planeringen av det förebyggande våldsarbetet och ordnandet av behövliga tjänster. När det gäller att hjälpa parterna i våld i nära relationer är socialväsendet en central aktör och således en samarbetspart för polisen. Det praktiska samarbetet görs smidigare genom strukturer där olika aktörer samarbetar. Som god praxis kan nämnas socialarbetare och socialhandledare som arbetar på polisstationer. Som en del av Ankkuriteamen finns vid många enheter också representanter för hälso- och sjukvården samt ungdoms- och skolväsendet.

Socialväsendet ansvarar för att som kommunal socialservice ordna sådan socialservice som motsvarar stödbehovet till följd av våld i nära relationer och i hemmet och som är nödvändig för klientens välfärd (11.1 § 5 punkten och 14.1 § 14 punkten i socialvårdslagen). I vissa situationer kan säkerhetsanordningar anskaffas för dem som ska skyddas och andra åtgärder som förbättrar säkerheten vidtas som kommunal socialservice.¹¹⁶ Hjälpen och stödet inom socialserVICEN kan till sitt innehåll vara t.ex.:

- Bistå personer vid skilsmässa och i familjerättsliga ärenden.
- Familjetjänster för barnfamiljer samt stödåtgärder inom barnskyddet.
- Psykosocialt stöd och hänvisning till lämpligt diskussionsstöd. Detta kan innebära till exempel individuellt socialt arbete för vuxna, öppenvårdstjänster inom våldsarbete och kamratstöd.
- Bistå vid ordnandet av ekonomiska ärenden.
- Hjälp med att skaffa arbete.
- Stöd i livshanteringen.
- Hänvisning till tjänster, till exempel missbrukar- och mentalvårdstjänster.
- Betalning av kostnader i anslutning till hot om våld.

Polisen har inte nödvändigtvis möjlighet att få detaljerad information om vilka socialtjänster som i ett enskilt fall tillhandahålls en klient inom socialväsendet. Polisen kan i och med sekretessbestämmelserna inte få information om åtgärder som gäller en enskild person, när ärendet inte längre är aktuellt vid polisen.

En möjlighet till multiprofessionellt samarbete är att komma ihåg att det enligt 10 § i lagen om missbrukarvård är möjligt att ge en patient vård oberoende av patientens vilja, om personen på grund av användning av berusningsmedel allvarligt äventyrar hälsan, säkerheten eller den psykiska utvecklingen för en familjemedlem eller någon annan person i familjen. Denna möjlighet har i praktiken utnyttjats i liten utsträckning.

116 IM 2021:26, s. 44.

2.4.3. Anmälningsskyldigheter och anmälningsrättigheter

Myndigheterna har rätt att av en annan myndighet få offentliga uppgifter om ett visst enskilt ärende. Denna rätt att få uppgifter enligt 1 § i offentlighetslagen är inte nödvändigtvis tillräcklig för den myndighet som behandlar ärendet. Då har man inte rätt till sekretessbelagda uppgifter i ett enskilt ärende.

Informationsutbytet mellan myndigheterna har ordnats på annat sätt när det är fråga om utlämnande av sekretessbelagda uppgifter. Detta utbyte av sekretessbelagda uppgifter mellan myndigheterna kan grunda sig endast på den berörda personens samtycke eller på en specialbestämmelse (OffL 26 § och 29 §). Den information som lämnas ut ska således vara behövlig och nödvändig för skötseln av en annan myndighets uppgift.

I praktiken kan olika situationer i samband med utlämnande av uppgifter orsaka osäkerhet när det gäller utlämnande av och begäran om uppgifter. Det är viktigt att diskutera de identifierade utmaningarna med samarbetet på lokal nivå för att verksamheten ska vara så öppen och smidig som möjligt inom ramen för lagstiftningen.

Polisens anmälningsrättigheter och anmälningsskyldigheter gentemot andra aktörer

När förutsättningarna uppfylls är det polisens skyldighet att göra en anmälan om att en person har psykiska problem eller har förts till vård oberoende av sin vilja. Polisen har rätt att lämna ut uppgifter till hälso- och sjukvården enligt 7 kap. 2 § i polislagen när det uppstår misstanke om psykisk ohälsa vid bedömningen av risk för våld och skyldighet att ingripa enligt 30 § i mentalvårdslagen, om personen sannolikt kan förordnas till vård oberoende av sin vilja.

Polisen är skyldig att göra en *barnskyddsanmälan* till socialmyndigheterna, om det finns skäl att misstänka att ett barn har blivit föremål för sexualbrott eller misshandel eller om man i sitt arbete har fått kännedom om ett barn vars behov av vård eller omsorg, faktorer som äventyrar utvecklingen eller barnets beteende ger anledning att utreda behovet av barnskydd (25 § i barnskyddslagen).

Vid *vuxenskyddsanmälan* är det fråga om att göra en orosanmälan i situationer som gäller vuxna. Det kan ses som ett utmärkt verktyg i samarbetet med socialväsendet. Om en persons behov av socialvård är uppenbart, ska personen hänvisas att söka socialservice eller, om personen samtycker till det, kontakta socialväsendet (35 § i socialvårdslagen). Om en person uppenbart inte kan svara för sin egen omsorg, hälsa eller säkerhet, ska polisen göra anmälan utan dröjsmål även utan samtycke.

Den uppdelning av bestämmelserna som gäller lämnande av anmälan med och utan samtycke har samband med att det primära sättet är att hjälpa människor att identifiera hjälpbehov som gäller deras egen situation. Upprepat våld i nära relationer, kanske kopplat till missbruk, s.k. offerbeteende och andra omständigheter som har samband med försämrade livshantering kan möjliggöra en anmälan utan samtycke. Andra situationer som hänför sig till försämrade livshantering är till exempel en persons utkomstproblem, arbetslöshet, försämrade hälsotillstånd, marginalisering eller risk för utslagning.

Ett enda fall kan räcka för att göra en vuxenskyddsanmälan utan samtycke. Då bör det vara fråga om en situation där omständigheterna och personens situation leder till att polisen hyser misstankar om personens förmåga att ta hand om sig själv. Man bör särskilt se till att den unika möjligheten för en person i behov av skydd att få hjälp inte går förlorad på grund av att hen inte tidigare varit kund hos polisen. Offrets roll kan ha en mycket underställd roll och vara rädd för att anmäla situationen t.ex. för att skydda sitt eget liv och sin hälsa. I situationen bör man särskilt beakta att våldet i den nära relationen kan ha att göra med dold brottslighet.

Lagen gör det alltså möjligt att göra en orosanmälan också i situationer med upprepat våld i nära relationer. Ovan nämnda omständigheter kan tyda på att en person är uppenbart oförmögen att ta hand om sig själv, sin hälsa och säkerhet. Då kan en anmälan för bedömning av behovet av socialvård komma i fråga utan personens samtycke.

Vid *äldreskyddsanmälan* är det fråga om en situation i anslutning till en orosanmälan som gäller en äldre person. Bestämmelser om anmälningsskyldigheten finns särskilt i lagen om stödande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012, äldreomsorgslagen). Anmälningsskyldighet kan komma i fråga t.ex. när polisen i sitt uppdrag upptäcker en omständighet som äventyrar omsorgen eller vårdnaden eller någon annan persons välfärd, även med beaktande av olika former av våld i nära relationer (25 § i äldreomsorgslagen).

För anmälan om ovan nämnda situationer använder polisen särskilda blanketter, dvs. barnskyddsanmälan, vuxenskyddsanmälan och äldreskyddsanmälan. Det är motiverat att använda blanketterna för att den information som polisen lämnar ska förmedlas till den som tar emot anmälan med korrekt innehåll. I bestämmelserna om anmälningar har anmälningssättet inte begränsats. En del kommuner och städer möjliggör elektronisk anmälan på sina webbplatser.

På flera orter tillämpas i brådskande fall anmälan per telefon. Trots att detta tillvägagångssätt är behändigt och snabbt bör anmälan alltid bekräftas skriftligen. Detta är nödvändigt redan enbart för att man senare ska kunna kontrollera att anmälan (fullgörande av förpliktelsen) har gjorts. Det är alltid nödvändigt att skriftligen bekräfta en muntlig anmälan, inte bara för att säkra föremålet för åtgärden utan också för att säkra tjänstemannens rättsskydd. I modellen med muntlig anmälan finns det alltid en risk för missförstånd. Det är inte alltid tillräckligt informativt att göra en anmälan enbart i skriftlig form. Det är värt att notera att fotografier kan fogas till de olika anmälningarna och att anmälningsskyldigheten ger befogenhet att ta fotografier.

Exempel på en barnskyddsanmälan informativa karaktär

En patrull har på grund av det buller som en granne uppgett anlant till en bostad där flera utomstående personer är närvarande. Enligt befolkningsregisteruppgifterna bor det i bostaden utöver föräldrarna dessutom tre minderåriga barn. Inga barn är på plats vid tidpunkten för händelsen. Patrullen observerar att det inte finns sängkläder i barnsängarna. Smutsiga kläder och matrester finns i barnens rum och de allmänna utrymmena. I ett av barnrummen finns en hund fastkopplad med ett kort koppel. Den har förrättat sina behov på golvet. Flaskor och burkar som tyder på rikligt alkoholbruk finns över hela lägenheten.

Patrullen utreder möjligheten till brådskande placering av barn genom att ringa socialjouren. Patrullen bekräftar den barnskyddsanmälan som gjorts per telefon skriftligen och bifogar rikligt med fotografier av bostaden och förhållandena i den. (I egenskap av djurskyddsmyndighet ska polisen också fästa uppmärksamhet vid djurets situation.)

Till exempel i samband med barnskyddsanmälan är en skriftlig (eller muntlig) beskrivning av barnets förhållanden inte nödvändigtvis lika informativ som de fotografier som fogats till anmälan kan vara. I den skriftliga barnskyddsanmälan ska då hänvisas till "bifogade foton" för att de ska bli en del av barnskyddsanmälan. Dessutom ska behövliga sekretessanteckningar göras i anmälan och i sammandraget över fotografierna. Med hjälp av dem säkerställs det att fotografier som gäller barnets förhållanden inte av misstag lämnas ut till en någon som inte har rätt till uppgifterna.

Andra aktörers anmälningsrättigheter och anmälningskyldigheter gentemot polisen

De ändringar i lagstiftningen som gäller sekretess, initiativrätt och anmälningsrätt har varit i kraft från våren 2015. De myndigheter och andra aktörer som räknas upp nedan gavs då rätt att utan hinder av tystnadsplikten på eget initiativ lämna polisen sådana nödvändiga uppgifter som behövs vid bedömningen av ett hot mot liv eller hälsa och för förhindrande av en hotande gärning. Anmälningsrätten i fråga föreligger när den som har rätt att göra anmälan i sitt uppdrag har fått uppgifter om omständigheter som ger skäl att misstänka att någon löper risk att bli utsatt för våld. Anmälningsrätten gäller följande aktörer:

- Aktörer som utför socialt arbete (18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården).
- Arbetstagare inom hälso- och sjukvården (13 § i lagen om patientens ställning och rättigheter).
- Olika undervisningsuppgifter vid olika läroanstalter (40 § i lagen om grundläggande utbildning, 9 a § i lagen om grundläggande konstundervisning, 23 § i lagen om elev- och studerandevård, 21 a § i lagen om fritt bildningsarbete, 43 § i lagen om grundläggande yrkesutbildning, 32 § i gymnasielagen, 90 a § i universitetslagen och 65 § i yrkeshögskolelagen).
- Personer som arbetar med ungdomar i olika uppgifter (7 e § i ungdomslagen).
- Aktörer som är verksamma i räddningsuppgifter och motsvarande, såsom vid nödcentralsverket (86 § i räddningslagen och 20 § i lagen om nödcentralsverksamhet).

I social- och hälsovårdsministeriets anvisning om informationsutbyte konstateras att eventuellt våld inte behöver vara av allvarlig form. Vidare kan våldet vara fysiskt, psykiskt eller sexuellt, och det behöver inte ske omedelbart. Misstanke (och därmed anmälningsrätt) kan uppkomma redan på grund av en gärning som till exempel kan vara ett tecken på att beteendet kan fortsätta i framtiden. Dessutom kan t.ex. brott mot besöksförbud varsla om risk för våld.¹¹⁷

Enligt högsta förvaltningsdomstolens avgörande *HFD 2021:13* berättigar anmälningsrätten till att lämna ut uppgifter till polisen endast på eget initiativ, men inte på begäran. I det aktuella fallet var det fråga om att en polisinrättning hade begärt att den socialvårdsmyndighet skulle lämna ut sekretessbelagda uppgifter om en klient inom socialvården för att göra en hotbedömning i fråga om våldsamt beteende.

När det gäller tillgodoseendet av anmälningsrättigheterna vid utredning av situationer som gäller våld i nära relationer mellan myndiga personer eller våld i hemmet är bestämmelserna om polisen förenade med tolkningssvårigheter. De ger t.ex. inget direkt svar på frågan om en akutmottagare kan anmäla våld i nära relationer mellan myndiga personer. Akutmottagaren har i sitt arbete kunnat få uppgifter som ger hen anledning till oro för att någon kommer att bli offer för våld, och uppkomsten av anmälningsrätt måste hen överväga utifrån sin egen uppfattning. Med stöd av skjutvapenlagen kan akutmottagaren göra en anmälan till polisen, om det uppstår misstanke om att en person hen mött i sitt arbete är olämplig att inneha skjutvapen (114 § i skjutvapenlagen).

Var och en är med stöd av strafflagen skyldig att underrätta myndigheterna om grova brott på färde (SL 15:10, 563/1998). Således är var och en skyldig att anmäla t.ex. våldtäkt, grov våldtäkt, grovt sexuellt utnyttjande av barn, mord, dråp, dråp under förmildrande omständigheter, grov misshandel, människohandel eller grov människohandel.

117 SHM:s anvisning om informationsutbyte mellan hälso- och sjukvården och polisen.

De sekretessbestämmelser som gäller myndigheterna upphäver inte denna skyldighet, utan var och en har skyldighet att anmäla och att förhindra grova brott. I fråga om straff utgör ett separat definierat nära släktskap ett undantag. Till straff för underlåtenhet att anmäla grovt brott döms dock inte den som för att förhindra brottet borde ha angivit sin make eller tidigare make eller sin nuvarande sambo, ett syskon eller en släkting i rätt upp- eller nedstigande led, eller borde ha angivit en person till vilken hen har någon annan nära relation som är jämförbar med ett parförhållande eller med släktskap (SL 15:10.2, 735/2015).

Socialvården ska på begäran lämna polisen uppgifter om en sekretessbelagd handling, om det behövs för utredning av ett sådant brott för vilket det föreskrivs anmälningsskyldighet, ett grovt brott på färde (SL 15:10) eller om det är fråga om ett brott för vilket maximistraffet är fängelse i minst fyra år (SL 18 §).

Uppgifter ur en sekretessbelagd handling får också lämnas ut på eget initiativ när ett brott som avses ovan misstänks (på färde eller för vilket maximistraffet är minst fyra år) eller när det misstänks att någon har gjort sig skyldig till ett brott som är mindre än det som nämns i handlingen, om den som ordnar och genomför socialvården bedömer att det är nödvändigt med hänsyn till barnets bästa eller ett synnerligen viktigt allmänt eller enskilt intresse.

Rätten att anmäla på eget initiativ övervägs i enskilda fall enligt stränga kriterier. Enligt förarbetena till lagen är syftet med regleringen att skydda de grupper av särskilt utsatta offer som på grund av sin underställda ställning eller sitt bristande mod eller handlingsförmåga inte själva kan skydda sig. Sådana är till exempel äldre, personer med utvecklingsstörning, offer för våld i nära relationer och barn.¹¹⁸ Polisen, åklagaren eller domstolen kan inte med stöd av bestämmelsen kräva utlämnande av uppgifter.¹¹⁹ För att förebygga och förhindra familje- och barnbrott finns det tillgång till information om främjande av informationsutbytet mellan myndigheterna.¹²⁰

Enligt lagen har en läkare tystnadsplikt i fråga om en patients privata uppgifter. En patient kan upphäva denna tystnadsplikt genom att ge sitt samtycke till att uppgifterna lämnas ut. Vid utredning av grova brott är en läkare trots sekretessplikten skyldig att lämna ut uppgifter om en patient till myndigheterna i domstol och i förundersökningsskedet. Det är då fråga om sådana brott där maximistraffet är fängelse i minst sex år. När polisen begär läkarutlåtande säkerställer och ansvarar den för att läkaren känner till sin ställning i fråga om sekretess.¹²¹ Detta genomförs i praktiken så att polisen vid förundersökningen frågar målsäganden om samtycke till att ett läkarutlåtande beställs vid lindrigare brottsmisstankar än grovt. Vid grova våldsbrott kan polisen beställa ett läkarutlåtande oberoende av målsägandens samtycke.

De aktörer som är skyldiga att göra en barnskyddsanmälan (barnskyddslagen 25 §), såsom bl.a. anställda inom social- och hälsovården, barndagvården, undervisningsväsendet och ungdomsväsendet, är skyldiga att anmäla till polisen om de får kännedom om ett sexualbrott mot barn eller ett brott mot liv och hälsa för vilket maximistraffet är fängelse i minst två år.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om anvisningarna om informationsutbytet mellan hälso- och sjukvården och polisen: THL anvisning om informationsutbyte mellan hälso- och sjukvården och polisen. Tillgängligt: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162048/OHJE_terveydenhuollon_ja_polisiin_valiseen_tiedonvaihtoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Läs mer om anmälningsskyldigheter som gäller barn och unga: Tillgängligt: <https://www.riku.fi/rikoksen-uhrina/lapsi-ja-nuori-rikoksen-uhrina/ilmoitusvelvollisuudet/>

118 RP 137/1999 rd, s. 4 ja 34.

119 ShUB 18/2000 rd, s. 12 ja 15.

120 IM 1/2014, Förebyggande och förhindrande av familje- och barnmord och informationsutbyte mellan myndigheter.

121 THL:s anvisning 2.10.2013 – läkarutlåtande.

2.4.4. Samarbete med organisationer

Tredje sektorn och organisationsaktörer har utöver myndigheterna en central roll när det gäller att hjälpa parter som är inblandade i våld i nära relationer. Polisen är skyldig att hänvisa offret och förövaren av våld i nära relationer till hjälpande tjänster från och med den akuta situationen. Polisen ska be brottsoffret om samtycke till att kontaktuppgifter lämnas ut till stödtjänster, såsom Brottsofferjouren. Samtycke begärs därför att sekretessbelagt material som gäller offret kan lämnas ut till en i förhållande till polisen utomstående part. Detsamma gäller när våldsutövaren hänvisas till stödtjänster.

Enbart rådgivning eller att ge en broschyr om t.ex. Brottsofferjourens verksamhet räcker inte för att uppfylla polisens skyldighet att aktivt hänvisa till tjänster. Polisen ska till exempel redogöra saken muntligt för offret och försäkra sig om att offret förstår situationen. Vid behov ska polisen ledsaga brottsoffret till tjänsterna, t.ex. ett skyddshem. Dessutom ska polisen alltid också beakta att den brottsmisstänkte hänvisas till hjälptjänster.¹²² Hänvisning till stödtjänster ska ses som en åtgärd som stöder parterna i en akut situation, men också som en viktig förebyggande åtgärd för att förhindra ytterligare brott.

Om brottsoffret eller den misstänkte inte vill att uppgifter om hen lämnas ut till stödtjänsterna, kan polisen ge kunden dokumentet *Det går att få hjälp mot våld i nära relationer* som ett incitament att senare söka sig till tjänsterna.

Alla som arbetar med våld i nära relationer ska ha kännedom om såväl de vanligaste riksomfattande stödtjänsterna som de lokala samarbetspartnerna samt om den hänvisningspraxis som överenskommit med dem. Det finns regionala skillnader i tjänsterna och det är också möjligt att kunden inte nödvändigtvis alltid vill söka sig till lokala tjänster. Riksomfattande stödtjänster finns tillgängliga per telefon och på webben, och de är avgiftsfria och konfidentiella.

Riksomfattande stödtjänster för parter i våld i nära relationer:¹²³

- *Nollinjen* för våld i nära relationer och våld riktat mot kvinnor hjälper på finska, svenska och engelska samt med hjälp av tolkning på arabiska, dari, farsi, somaliska, sorani, ryska dygnet runt på nummer 080 005 005. Nollinjen har även en chattjänst, www.nollalinja.fi. Nollinjen hjälper också närstående till personer som upplevt våld.
- *MIELI rf:s* finskspråkiga Kristelefon håller öppet alla dagar hela dygnet på nummer 09 2525 0111. Dessutom finns tjänsten på svenska, engelska och arabiska. Ytterligare information: www.mieli.fi
- *Skyddshemmen* står till tjänst dygnet runt. Utöver ovan nämnda tjänster har medlemsföreningarna i Förbundet för mödra- och skyddshem olika öppenvårdstjänster inom våldsarbete bl.a. för dem som upplevt våld, förövare, par tillsammans samt för barn som upplevt och bevittnat våld. Dessutom erbjuder föreningarna bl.a. hjälp vid skilsmässa och stöd för att ordna trygga möten mellan barn och förälder. Tjänsterna är också tillgängliga på webben och per telefon. Ytterligare information: https://nettiturvakoti.fi/sv_netskyddshem
- *Brottsofferjouren (RIKU)* erbjuder diskussionshjälp och praktiska råd till brottsoffer, deras närstående och vittnen till ett brott i frågor som gäller straffprocessen. Offret kan även begära en personlig stödperson för de olika faserna i straffprocessen. Utöver telefontjänsten Brottsofferjouren 116 006 erbjuder RIKU även Juristens telefonrådgivning, en chattjänst och en särskild stödtjänst för offer för människohandel. Ytterligare information: <https://www.riku.fi/sv/>

122 Polisstyrelsen anvisning POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa.

123 Listan finns också i polisens brev om hänvisning till tjänster, *Det går att få hjälp mot våld i nära relationer*.

- Stödföreningen för religioners offer rf. erbjuder kamratstöd till personer som råkat i svårigheter med religiösa samfund och deras närstående. Tjänsterna är också tillgängliga på webben och per telefon. Ytterligare information: www.uskontojenuhrientuki.fi
- *Kvinnolinjens* tjänster är avsedda för kvinnor och flickor som har upplevt våld och för deras närstående. Telefonen och chatten Turv@verkko erbjuder hjälp i frågor som gäller digitalt våld och nätttrakasserier, mer information: www.naistenlinja.fi
- *Miessakit* rf erbjuder hjälp både till män som upplevt våld som män som utövade våld. Organisationen erbjuder även hjälp med hanteringen av problem i samband med skilsmässa. Tjänsterna är också tillgängliga per telefon och i form av onlinemöten, www.miessakit.fi
- *Miehen Linja* är en tjänst för invandrarmän som har utövade våld eller är rädda för att de kommer att utöva våld i en nära relation, www.lyomatonlinja.fi/fi/toiminta/palvelut/miehen-linja
- *Maria Akatemia* ger stöd till kvinnor i frågor relaterade till våldsdåd eller rädsla för sådana, www.mariaakatemia.fi
- *Stödcentret Varjo* erbjuder hjälp efter skilsmässa till dem som upplever för efter en separation, www.varjosta.fi
- *Suvanto ry* tillhandahåller hjälptjänster för äldre, www.suvantory.fi
- *Förbundet Monika-Naiset* erbjuder flerspråkiga stödtjänster för inflyttade kvinnor på Kriscentrum Monika och skyddshemmet Mona, www.monikanaiset.fi
- Loisto Settlementtis *SOPU-arbete* utför hjälparbete i samband med hedersrelaterat våld eller hot om det, www.soputila.fi
- *Tammerfors Settlementti ry* erbjuder samtalshjälp vid våld i nära relationer till våldsoffer och våldsutövare, www.settlementtitampere.fi/
- *Stödcentret Seri* är en stödenhet för personer över 16 år som har stött på sexuellt våld, oavsett kön. Stödcentret tillhandahåller rättsmedicinsk undersökning, traumastöd, psykologisk rådgivning och terapi. Våldsoffret får alla tjänster från ett ställe och hen kan hänvisas till lämpliga specialtjänster.¹²⁴ Ytterligare information: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seri-seksuaalivakivallan-uhrin-tukikeskusset>

2.4.5. Att motivera parterna till hjälptjänster

Mottagandet av stödtjänster är alltid frivilligt och individens rätt till självbestämmande måste respekteras vid hänvisning till tjänsterna. En part som polisen erbjuder stödtjänster kan förstå situationen så att hen inte har någon annan möjlighet. Därför bör polisen i olika situationer betona att man kan få hjälp av stödtjänsterna och att den som får stöd kan när som helst meddela att hen inte längre vill delta i tjänsten. Dessutom har sekretessen i fråga om personens uppgifter redan flera gånger nämnts som orsak till förfrågan.

Till frivilliga stödtjänster räknas inte situationer där polisen har en lagstadgad anmälningsskyldighet, såsom t.ex. barnskyddsanmälan (25 § i barnskyddslagen), vuxenskyddsanmälan (orosanmälan om stödbehov, 35 § i socialvårdslagen) eller äldreskyddsanmälan (orosanmälan om en äldre person, 25 § i äldreomsorgslagen), såsom konstateras ovan i avsnitt 2.4.3.

Kunden fattar inte nödvändigtvis själv fördelarna med stödtjänster. I synnerhet den som misstänks för brott kan vara ovillig att samarbeta, i synnerhet om hen redan i princip bestrider att det förekommer våld och andra problem. Dessutom kan en enskild polis inställning och icke-ver-

124 THL:s webbplats: SERI – stödcentren för personer som utsatts för sexuellt våld. Seri-stödcenter finns i Helsingfors, Åbo, Tammerfors, Björneborg, Uleåborg, Kuopio, Rovaniemi, Villmanstrand, Seinäjoki, Karleby och Vasa.

bala kommunikationen inverka på hur den brottsmisstänkte förhåller sig till stödtjänster. Också i fråga om en brottsmisstänkt är det rekommenderade sättet att sköta hänvisningen till tjänster att fråga den misstänkte om hen vill att polisen lämnar hens kontaktuppgifter till stödtjänsterna. Detta förfarande kan sänka tröskeln för att ta emot hjälp. Våld i nära relationer innebär ofta också förnekelse och skam hos förövarna, vilket kan förhindra att de söker sig till stödtjänster.

Mottagandet av hjälp kan också påverkas av den misstänktes olika personlighetsdrag, såsom narcissism eller en positiv inställning till brottslighet, vilket kan vara förenat med känslomässig kyla eller brist på empati. Sådana skäl måste beaktas, eftersom de de facto påverkar den misstänktes inställning till den hjälp som erbjuds. En del misstänkta kan också vara synnerligen myndighetsfientliga och ha tidigare erfarenhet också av annan brottslighet än våld i nära relationer. Den misstänktes personlighet, myndighetsfientlighet eller brottsliga förflutna är dock inte orsaker till att personen inte erbjuds hjälp.

Om den misstänkte säger att hen vill att polisen ska lämna hens kontaktuppgifter exempelvis till stödtjänster för våldsverkare eller andra hjälptjänster, ska polisen förmedla uppgifterna och registrera detta till exempel i förundersökningsprotokollet. Om den misstänkta personen inte vill att hens kontaktuppgifter lämnas ut, ska hen trots det instrueras och ges råd om olika stödtjänster till exempel genom att ge hen polisens brev om hänvisning till tjänster. Detta är viktigt eftersom polisen inte kan veta när den misstänkte kommer till insikt om att hen vill få hjälp. En sådan situation kan uppstå när hen först har bemötts på ett neutralt sätt och man har lyssnat på de orsaker som den misstänkte anger i situationen.

När polisen hänvisar till stödtjänster är det bra att komma ihåg att olika hjälptjänster utöver de tjänster som riktas till våldsutövare också är till exempel missbrukar- och mentalvårdstjänster samt andra socialvårdstjänster.

Polisen kan hjälpa den brottsmisstänkte att söka sig till stödtjänster på följande sätt:

- Genom en saklig, icke-fördömande och uppmuntrande attityd från polisens sida.
- Genom att berätta om andra kunders feedback på tjänster som syftar till att bryta våldsspiralen och om vilken nytta andra som varit i en motsvarande situation har haft av tjänsterna. Polisen ska vara tillräckligt förtrogen med det våldsarbete som utförs på orten för att kunna berätta om det i huvuddrag för den misstänkte.
- Det är bra att komma ihåg att skam kan förhindra den misstänkte att ta emot hjälp. Polisen kan berätta om en tjänst, till exempel hur länge den har funnits på orten och att personalen säkert har sett och hört "allt". Den misstänkte är inte den enda som har brukat våld i sin familj eller i något annat nära förhållande.
- För manliga misstänkta kan det vara viktigt att veta att det finns män bland personalen i de tjänster som ska bryta våldet. För kvinnliga misstänkta kan det på motsvarande sätt vara viktigt att veta om det är möjligt att välja en kvinnlig anställd.
- Man kan inte på förhand veta vem som går med på att få hjälp. Det kan hända att ingen tidigare har berättat för den misstänkte var hjälp går att få. Kunden kan också vid den aktuella tidpunkten vara i en sådan livssituation att hen är beredd att ta emot hjälp. Därför ska den misstänkte varje gång motiveras att delta i tjänster för att bryta våldet, med respekt för självbestämmanderätten. Att motivera och påminna om att hjälp finns bidrar enligt erfarenhet till att kunden i något skede tar emot den hjälp som erbjuds.
- Konkreta exempel på hur bra det kan gå när det blir ett slut på våldet och vilka negativa effekter och följder det får om brottsspiralen fortsätter.¹²⁵

125 De sätt som listats hittills är ur en guide skriven av Hyvärinen och Hautamäki (2013, s. 11–12).

- Särskilt mäns känslighet att ta emot i hjälp i krissituationer ses som ett viktigt, om än ett snabbt övergående, skede.¹²⁶

Man kan hjälpa målsäganden att söka sig till stödtjänster på följande sätt:

- Enligt undersökningar har många brottsoffer nytta av utomstående experthjälp.
- Inom stödtjänsterna erbjuds diskussionshjälp, information om straffprocessen, hjälp i frågor som gäller besöksförbud och skadestånd samt hjälp med att skaffa ett rättsbiträde.
- Offret får vid behov en stödperson i de olika skedena av behandlingen av brottmålet.
- Hjälparens uppgift är att stödja offret att tala och avancera i sin överlevnadsprocess.
- Tjänsten fås personligen, per telefon och på webben och den är avgiftsfri.¹²⁷

Olika material om ämnet

Läs mer om att hänvisa till stödtjänster ur den misstänktes synvinkel: Hyvärinen, Salla – Hautamäki, Jari 2013. Katkaise väkivalta – Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutkinnasta väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110163/URN_ISBN_978-952-245-922-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Läs mer på Brottsofferjourens webbplats: Varför är det viktigt att hänvisa ett brottsoffer till fortsatt hjälp? Saatavilla: <https://www.riku.fi/palvelut/ohjaa-asiakkaasi-rikun-palveluun/miksi-on-tarkeaa-ohjata-rikoksen-uhri-jatkoapuun/>

Läs mer om att hänvisa till stödtjänster ur målsägandens synvinkel: Rantaeskola, Satu. Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa, 2021, s. 307–321. Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

2.4.6. Exempel på multiprofessionellt samarbete

Nedan presenteras några exempel på konkreta situationer vid multiprofessionellt samarbete som hjälper till att förstå verksamhetens effektivitet och processer genom vilka man systematiskt ingriper i situationer med våld i nära relationer.

Exempel på effektiviserad hänvisning till tjänster efter hemlarm

Polisinrättningen X skickar ett brev om hänvisning till hjälptjänster till ett offer för ett misstänkt brott till hens hem som polisen har besökt under ett larmuppdrag som gällt våld i nära relationer. Dessutom ringer en socialarbetare som arbetar vid polisinrättningen personen och försäkrar sig om att hen fått brevet och diskuterar situationen samt erbjuder sig att träffa hen.

Exempel på effektiviserad hänvisning till tjänster i samband med förhör

På flera polisstationer arbetar ett multiprofessionellt team i anslutning till Ankkuriverksamheten. I teamet ingår företrädare för socialväsendet, hälsovårdsväsendet och ungdomsväsendet. Vid polisinrättningen X strävar man efter att aktörerna ska ha förmåga att ta emot både offer och förövare av våld i nära relationer, och den som deltar kan till

¹²⁶ Den sista punkten i listan är ur en artikel skriven av Keinänen och Säävälä (2006, d. 87).

¹²⁷ Brottsofferjourens webbplats: Varför är det viktigt att hänvisa ett brottsoffer till fortsatt hjälp?

exempel direkt vid förhöret hänvisa till en yrkesperson för att ge initialt stöd och hänvisa personen till en tjänst. I detta sammanhang kan man också göra en MARAK-bedömning, om polisen ännu inte har gjort det.

Om ovan nämnda multiprofessionella team inte finns att tillgå, kan polisinspektionen X efter förhöret sända den brottsmisstänkta personen ett brev med hänvisning till hjälptjänster om det finns misstanke om våld i nära relationer. Dessutom kan den misstänkte kontaktas som planerat.

Exempel på upprepade hemlarmsuppdrag

En polispatrull får ett larmuppdrag till ett par. Paret har missbruksproblem och på adressen det har förekommit flera larmuppdrag i anslutning till våld i nära relationer. När patrullen anländer till platsen bråkar paret och anklagar varandra för våld. Båda har röda märken på armarna.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- Vid samtalet används den frågelista som ingår i fältmemorandumet om våld i nära relationer och som används för att ta reda på vad som hänt och bedöma risken för våld.
- Det finns skäl att misstänka att båda gjort sig skyldiga till åtminstone lindrig misshandel. Redan en lindrig misshandel i en nära relation är ett brott som omfattas av allmänt åtal och över vilket en brottanmälan ska registreras.
- I denna situation måste man bedöma de åtgärder genom vilka hotet om våld avvärs i den akuta situationen och behovet av ett eventuellt temporärt besöksförbud.
- Båda är också offer för misstänkt våld i nära relationer och bör redan i den akuta situationen styras till hjälptjänster, som Brottsofferjouren. Om det på grund av berusning inte är möjligt att göra det, ska utredningen informeras om detta och parterna ska kontaktas utan dröjsmål. Det är också nödvändigt att informera de delaktiga om de stödtjänster som socialvården erbjuder bl.a. för personer med missbruksproblem.
- Upprepat våld i nära relationer, användning av berusningsmedel och andra omständigheter som har samband med försämrad livshantering kan tyda på att personen är uppenbart oförmögen att svara för sin egen omsorg, hälsa och säkerhet. Då ska polisen göra en orosanmälan för en bedömning av behovet av socialvård även utan personens samtycke om det behövs (35 § i socialvårdslagen). Denna anmälan kallas vuxenskyddsanmälan.
- Om det förekommit tre eller fler hemlarmsuppdrag i samband med våld i nära relationer eller om situationen annars är allvarlig, ska polisinspektionens MARAK-kontaktperson informeras om detta.

Exempel på Ankkuriverksamhetens betydelse i situationer med våld i nära relationer

A har slagit B i berusat tillstånd. A och B har två små barn.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- Nödcentralen förmedlar uppgiften till socialjouren redan vid tidpunkten för händelsen, där man kartlägger det akuta behovet av åtgärder, såsom skyddshem och brådskande barnskyddsåtgärder¹²⁸.
- Om uppdraget inte har kommit till socialjouren eller om brottanmälan görs direkt på polisstationen, är polisen skyldig att göra en barnskyddsanmälan. Även om uppdraget har kommit till socialjouren, ska polisen göra en barnskyddsanmälan, om det i situationen framkommer ny sådan information som socialjouren inte har.
- Under tjänstetid överförs uppdraget till Ankkuri, som kallar föräldrarna till ett möte. Vid mötet deltar i allmänhet en socialarbetare och en sjukskötare.
- Vid det första mötet med Ankkuri kartläggs utöver situationen också behovet av fortsatt stöd från olika aktörer: har parterna behov av par- eller familjebesök, har familjen behov av stödåtgärder inom socialvården, har parterna behov av vidare hänvisning (Brottsofferjouren, MARAK, parterapi)?
- Ankkuriteamets sjukskötare träffar vid behov familjen i olika sammansättningar. Det är möjligt att fortsätta med sjukskötarens besök även efter bedömningen av servicebehovet inom socialväsendet.
- Socialarbetaren i Ankkuriteamet inleder vid behov en bedömning av servicebehovet (högst 3 månader) då familjen träffas i olika sammansättningar. Efter det kan utredningen antingen avslutas eller upprätta en kundrelation på orten (t.ex. inom barnskyddet), som gör att familjen får fortsatt stöd i olika former.
- Polisen utför förundersökning och antecknar vidtagna åtgärder i förundersökningsprotokollet, om det har betydelse för att avgöra ärendet eller för att fastställa ett eventuellt straff.

128 Brådskande placering av barn förutsätter ett akut behov av skydd. Därför kan en patrull inom polisens övervaknings- och larmverksamhet inte lämna ärendet till nästa morgon, eftersom det krävs på skyndsamt förfarande som brådskande placering förutsätter då inte längre uppfylls.

3. POLISENS ROLL I BEKÄMPNINGEN AV VÅLD I NÄRA RELATIONER

I detta avsnitt beskrivs närmare polisens olika roller i bekämpningen av våld i nära relationer. Trots denna uppdelning, vars syfte är att konkretisera praxis, är det viktigast att se bekämpningen av våld i nära relationer som en helhet utan "silor", där varje aktör har sin egen viktiga roll.

3.1. ÖVERVAKNINGS- OCH LARMVERKSAMHET

3.1.1. Polisens agerande vid våld i nära relationer

De som arbetar inom polisens övervaknings- och larmverksamhet möter i sina uppdrag parter i våld i nära relationer. Larmuppdrag relaterade till våld i nära relationer inträffar oftast på kvälls- och nattetid och under helger. I dessa situationer ingår ofta alkohol och problem relaterade till alkoholbruk. Situationerna kan vara utmanande inte bara när det gäller ömsesidig växelverkan utan också med tanke på utomståendes säkerhet och polisens egen säkerhet i arbetet. Trots brådska och tidspress ska varje situation och möte skötas på behörigt sätt och ambitionen ska vara att förhindra nya brott.

I en akut situation är det viktigast att säkerställa att de personer som hotas av våld är i säkerhet. Situationen kan kräva att personen grips och att offret konkret placeras i ett skyddshem. I dessa situationer ska också behovet av ett temporärt besöksförbud bedömas. Alla ovan nämnda åtgärder och det eventuella behovet av dem ska rapporteras till utredningen. Det är viktigt att ge all den information som är viktig med tanke på den fortsatta behandlingen av situationen vidare.

Upprepade larmuppdrag i samband med våld i nära relationer är aldrig en orsak att låta bli att registrera en brottsanmälan eller att i övrigt låta bli att ingripa i våldet. Tvärtom ökar upprepat våld risken för att våldet blir allvarigare och innebär särskilda skyldigheter för polisen. Att våldet upprepas är en grund för användning av tvångsmedel t.ex. med tanke på risken för fortsatt våld.

Det är därför mycket viktigt att se på situationen som helhet och inte enbart som ett enskilt larmuppdrag. Minst tre larmuppdrag i samband med våld i nära relationer under ett år eller en yrkesutbildad persons oro över risken för allvarligt våld är grunder för att hänvisa fallet till en MARAK-bedömning. Dessa situationer ska utan dröjsmål beaktas och uppgifterna förmedlas enligt överenskommelse till polisinrättningens MARAK-kontaktperson.

3.1.2. Hänvisning till Brottsofferjouren och andra hjälptjänster

Polisen är skyldig att redan i en akut situation hänvisa brottsoffer till hjälptjänster. För att den som behöver hjälp ska få stöd i ett så tidigt skede som möjligt är det nödvändigt att denna förpliktelse fullgörs och att målsäganden och andra personer som klart behöver stöd hänvisas till hjälptjänster.¹²⁹ Skyldigheten föreskrivs i bestämmelsen om anlitan av biträde (FUL 4:10.3, slutdelen) och den inbegriper tre alternativa situationer där hänvisning till stödtjänster ska göras. Om målsäganden

1. är i behov av särskilt skydd (11 kap. 9 a § i förundersökningslagen) eller
2. brottets natur eller
3. målsägandens personliga förhållanden annars kräver det,

¹²⁹ Om man hänvisar till stödtjänster först t.ex. i samband med förhör, kan det gå flera månader mellan händelse och hänvisning till tjänster, i värsta fall till och med över ett år. Samtidigt kan det innebära dröjsmål med att få hjälp och behandlingen av brottmålet och de ärenden som gäller det.

ska förundersökningsmyndigheten fråga målsäganden om hen samtycker till att hens kontaktuppgifter lämnas ut till den som tillhandahåller stödtjänster för målsäganden och, om målsäganden samtycker till det, lämna ut kontaktuppgifterna utan ogrundat dröjsmål.

Bestämmelserna om utlämnande av kontaktuppgifter innebär att polisen vid misstanke om våld i nära relationer ska hänvisa till stödtjänster. Detta har stor betydelse förutom för offret själv men det underlättar dessutom handläggningen av ärendet också ur polisens synvinkel, vilket framgår av följande bild.

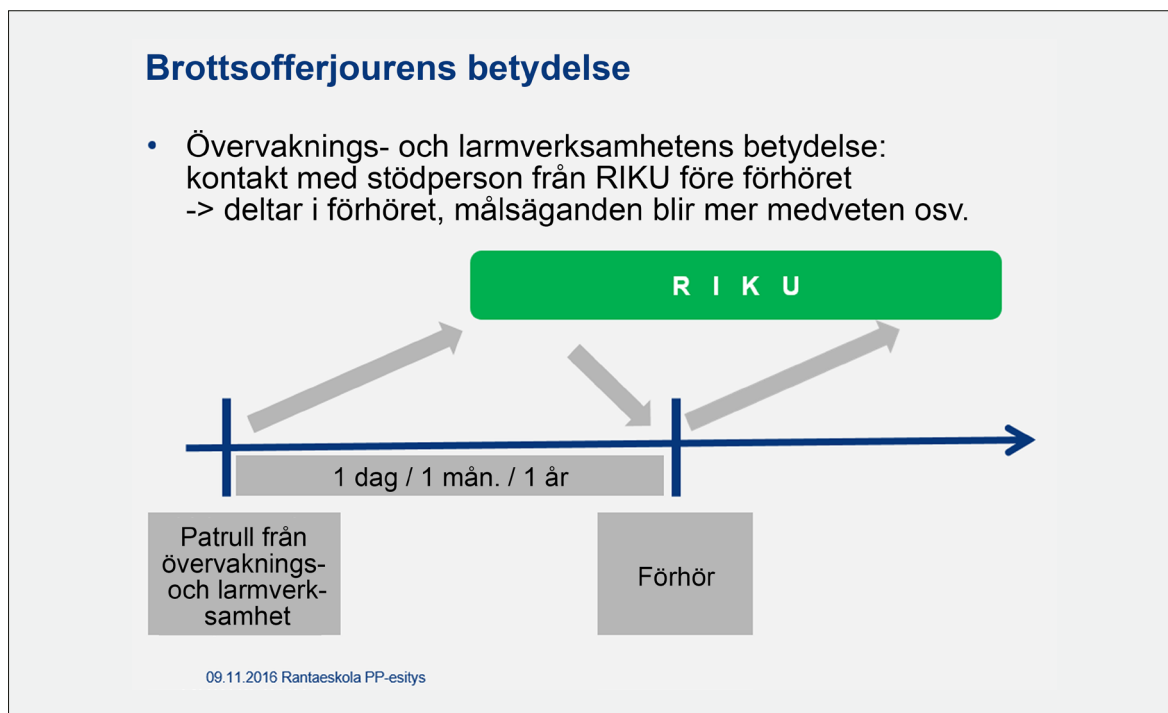

Bild 4. Betydelsen av hänvisning till Brottsofferjouren ur offrets och polisens synvinkel.¹³⁰

Det primära sättet att göra serviceradgivningen är att med offrets samtycke förmedla informationen till Brottsofferjouren (RIKU), såvida inte någon annan stödtjänst har avtalats lokalt. Brottsofferjouren kan hänvisa offret till mer specialiserade tjänster, om det är nödvändigt.

I polisutbildningen utlärs rådgivningen med följande innehåll: "Vi har i allmänhet med brotts-offrets samtycke förmedlat hens kontaktinformation till Brottsofferjouren. Därifrån kan du få viktiga praktiska råd med tanke på brottsprocessen och dina rättigheter, diskussionshjälp eller till exempel en personlig stödperson för de olika faserna av straffprocessen. Tjänsten är gratis för dig och du behöver inte göra något själv, de ringer dig och berättar vilken typ av tjänster de har att erbjuda just dig. Det är inte heller till skada för dig. Har du något emot att jag vidarebefordrar din information till Brottsofferjouren?"¹³¹

Om det i en akut situation inte går att hänvisa till tjänster på grund av berusning eller av andra orsaker, ska utredningen informeras om detta och handledningen utföras utan dröjsmål. Även andra stödtjänster bör beaktas, såsom skyddshem och andra tjänster som socialväsendet och organisationer erbjuder. Vid behov ska offret konkret föras till ett skyddshem, även om huvudregeln bör vara att brottsoffret får stanna i sitt eget hem om hen så önskar. Även hänvisning av en brottsmisstänkt till hjälptjänster, såsom tjänster riktade till våldsutövare eller socialväsendets tjänster, ska beaktas redan i en akut situation, om det är möjligt och ändamålsenligt.

130 Rantaeskola PP 2016.

131 Rantaeskola PP 2016.

Det rekommenderas att offret instrueras att söka sig till hälso- och sjukvården så snart som möjligt om det behövs. Om brottsoffret inte har krafter att själv gå till läkaren och det inte finns något akut behov av ambulans, bör man överväga om det är möjligt för fältpatrullen att föra offret till en läkare. Ofta kan polisen ännu inte konstatera eventuella skador på händelseplatsen. Det är värt att notera att läkarutlåtande kan fås endast om personen har besökt en läkare. Trots sin försäkran kan brottsoffret låta bli att gå till en läkare. För att verifiera de fysiska skadorna är det nödvändigt att den första patrullen för sin del ser till att offret faktiskt söker sig till läkare. Även om det är frivilligt att söka läkarvård grundar sig på frivillighet, är det bra om målsäganden är medveten om vilken betydelse ett läkarutlåtande har.

I synnerhet i samband med sexualbrott är det nödvändigt att göra SERI-undersökningar. Dessa har beskrivits tidigare i handboken (avsnittet 2.4.4) liksom även de hjälptjänster som erbjuds de olika våldsparterna.

3.1.3. Säkerställande av bevisanskaffningen och den första patrullens agerande

Bevisanskaffning har behandlats på ett allmänt plan tidigare i denna handbok (avsnitt 2.2).

Ett läkarutlåtande har en viktig roll i brottmål. Utlåtandet behövs vid förundersökningen när ärendet utreds och förhör förrättas. Det är en viktig utredning för åklagaren när hen utför åtalsprövning och i synnerhet när ärendet utreds i en rättegång. Därför har det ovan betonats att det är viktigt att få målsäganden till en läkare för att ett läkarutlåtande ska kunna begäras. Uppmärksamhet ska också fästas vid anskaffningen av andra bevis från den att den första patrullen är på plats. Detta innebär noggrann dokumentation av brottsplatsen, de kroppsliga och materiella skadorna, liksom också utredning av andra omständigheter som hänför sig till bevisningen samt omhändertagande av brottsmedel som bevis i brottmål och samtidigt i allmänhet för förlust till staten.

Nedan presenteras några exempel och polisens eventuella åtgärder i anslutning till dem. De föreslagna åtgärderna förekommer inte nödvändigtvis i alla sådana fall som i exemplet, och i fallen har det inte nödvändigtvis beaktats alla åtgärder som lämpar sig för situationen.

Exempel på ett larmuppdrag där sexuellt våld framkommer

Polisen får ett larmuppdrag till en lägenhet, därifrån en kvinna har ringt och meddelat att hon blivit våldtagen av sin tidigare make. När polisen kommer till lägenheten är hon ensam där, rädd och förvirrad. Kvinnan berättar att hon har skilt sig från sin man ungefär ett halvt år tidigare, men mannen har försökt hålla kontakt med henne med jämna mellanrum.

Polisens verksamhet får inte påverkas av att målsäganden och den misstänkte någon gång har varit i parförhållande, utan det misstänkta våldtäktsbrottet undersöks på samma sätt som mellan andra parter.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- Uppmärksamhet fästs vid målsägandens inledande samtal om det skedda och sparar det inledande samtalet, om det är möjligt.
- Uppmärksamhet fästs vid detaljerna i målsägandens berättelse, t.ex. på vilket sätt mannen har kontaktat henne och om innehållet i kontakten kan verifieras.
- En teknisk undersökning görs på den plats där målsäganden säger att gärningen ägt rum.

- Målsäganden tas till SERI-undersökningar för att rättsmedicinska undersökningar ska kunna säkerställas. Samtidigt försäkras man sig om att målsäganden får lämpligt traumastöd, psykologisk rådgivning och terapi från Seri-stödcentret. På detta sätt får målsäganden den hjälp hon behöver på ett och samma ställe och kan därifrån hänvisas till ändamålsenliga specialtjänster.

Exempel på hedersrelaterat våld som framkommer vid larmuppdrag

Polisen får ett larmuppdrag till en bostad, därifrån en kvinna har ringt nödcentralen på dålig finska och sagt att mannen slagit henne. När polisen går in i bostaden finns där förutom kvinnan också maken, svärmodern och en släkting till maken som talar flytande finska. Maken och släktingen undrar varför polisen är där. Svärmodern säger inget i situationen. Kvinnan har inga yttre tecken på våld, men hon verkar rädd. När hon blir tillfrågad om sitt pass säger hon att hon inte har det och att hon inte vet var det är. Maken hämtar passet och ger det till polisen.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- Uppmärksamhet fästs vid kvinnans rädsla och att passet inte är i hennes besittning.
- Familjemedlemmar ska inte användas som tolkar, utan det ska ordnas yrkesmässig tolkning. En familjemedlem återger inte nödvändigtvis händelserna objektivt när hen tolkar andras berättelser.
- I mån av möjlighet används kvinnlig polis och tolk för att höra kvinnan.
- Avlägsnandet eller gripandet av den som gjort sig skyldig till våld löser inte nödvändigtvis situationen helt, eftersom även andra familjemedlemmar kan hota med våld.
- Det vore bra om kvinnan förs till ett skyddshem, så att också polisen har bättre möjligheter att fortsätta utreda situationen.
- Som ovan beskrivs ska offret instrueras att söka sig till hälso- och sjukvården och man ska även se till att så sker.
- I fortsättningen kommer man överens om att hantera situationen med utredningen/EET (brottsanmälan, besöksförbud osv.).
- Information om kundens situation förmedlas genast med hennes samtycke till hjälpanstanser (t.ex. Brottsofferjouren eller Söpu-arbetet).

Exemplet fortsätter i avsnittet om utredning av våldsbrott i nära relationer.

3.1.4. Fältnotering – Våld i nära relationer

När det gäller riskbedömning kan situationerna vara av olika typer: det kan vara fråga om år av våld mellan samma personer eller ett hot om våld som kommer till polisens kännedom för första gången och snabbt eskalerat till det yttersta. Båda kräver åtgärder av polisen.

Syftet med fältnoteringen om våld i nära relationer (KEMU), som finns på följande sida, är att förbättra den riskbedömning som är obligatorisk för polisen och att vidta rätt åtgärder. Det kan skrivas ut och förvaras i överallfickan eller sparas till exempel i telefonen där man kan läsa det. Bakgrunden till noteringen anges i Polisstyrelsens anvisning POL-2021-116664.

Frågorna i noteringen ställs till målsäganden, om ärendena inte annars framkommer genom att offret får berätta fritt, med beaktande av personens självinkrimineringskydd och hans eventuella rätt att vägra vittna. Frågorna har formulerats så att de gör det möjligt att få information om bl.a. hedersrelaterat våld, tvångsäktenskap och människohandel.

FÄLTMEMORANDUM: VÅLD I NÄRA RELATIONER

Det hör till polisens skyldigheter att utreda, förebygga och göra en riskbedömning av våld i nära relationer. Därför används följande frågestomme vid samtal med målsäganden, om ärendena inte kommer fram vid fritt berättande - med beaktande av självinkrimineringskydd och rätten att vägra vittna. **Se, lyssna, fråga, registrera.**

Våld i nära relationer kan ha många former och det kan riktas mot vem som helst närstående person. Förutom fysiska skador kan det ta sig uttryck i till exempel psykiskt, ekonomiskt eller sexuellt våld, illabehandling, förföljelse eller hedersrelaterat våld. Redan en lindrig misshandel i en nära relation är ett brott som omfattas av allmänt åtal och över vilket en brottsanmälan ska registreras.

- **Har någon skadat dig fysiskt eller psykiskt? Ja** → Kan du beskriva mer exakt vad som hände? (Observera att fysiskt våld kan till exempel bestå av slag, strypning, knuffande, hindrande av rörelse och psykiskt våld, t.ex. underkuvande, hot och förödmjukande.)
- **Har samma person varit våldsam mot dig tidigare? Ja** → Kan du berätta mer exakt vilka former våldet har haft? Har du sökt eller fått hjälp med situationen?
- **Är du rädd för din närstående eller hans beteende? Ja** → Vad är du rädd för att ska hända eller vad hen ska göra?
- **Finns det några förändringar, svårigheter eller konflikter i er livssituation? Ja** → Kan du berätta mer exakt vilka slags förändringar eller motsvarande? (Observera att risken för våld kan öka till exempel till följd av användning av droger, psykisk ohälsa, hot, svartsjuka, självskadebeteende, den ekonomiska situationen, arbetslöshet, skilsmässoplaner, graviditet eller vårdnadsfrågor.)
- **Känner du dig kontrollerad av en närstående person eller av någon annan? Ja** → Kan du beskriva mer exakt på vilket sätt? (Observera att kontrollerandet kan bestå t.ex. av att begränsa vad offret gör, var hen rör sig, hens kontakter eller användning av pengar.)
- **Tvingas du att göra något mot din vilja? Ja** → Kan du beskriva mer exakt vad?
- Om offret är i en ställning där hen är särskilt utsatt för eller beroende av sin närstående person (t.ex. mental eller fysisk begränsning, sjukdom, ålderdom): **Hur upplever du den behandling som du får? Har det hänt något som har försämrat ditt mentala, fysiska eller ekonomiska välbefinnande? Ja** → Kan du beskriva mer exakt vad?
- Vad är offrets egen bedömning av situationen, den fortsatta situationen och hotet om våld?

För ett samtal alltid separat. Parterna måste ha en verklig möjlighet att berätta sina egna uppfattningar om händelserna. Använd vid behov en tolktjänst. Om det är möjligt och ändamålsenligt ska du använda en kroppskamera eller annan inspelning.

I situationer måste offrets behov av omedelbart skydd och ändamålsenlig användning av tvångsåtgärder alltid bedömas. Bedöm risken för våld särskilt noggrant, om du samtidigt har information om tidigare våld/hot, kontrollerande/isolerande/svartsjukt beteende eller separation/avsikt att skiljas. Var uppmärksam på tillgång till vapen och tillståndsövervakning.

Det är polisens skyldighet att hänvisa till stödtjänster i en akut situation. Förmedla offrets kontaktinformation med hens samtycke t.ex. till brottsofferjouren. Om situationen så kräver ska offret eskorteras till ett skyddshem. Om servicerådgivning inte är möjlig i situationen ska informationen förmedlas till utredningen. Informera om hjälptjänster även om uppdraget inte den här gången handlar om ett brott.

Gör en barnskyddsanmälan oavsett om barnen är närvarande vid tidpunkten för händelsen. När du talar med barnen bör du ta deras ålder och utvecklingsnivå i beaktande. Barnets berättelse får inte styras genom ledande frågor. Samtalet ska spelas in tekniskt eller åtminstone registreras mycket noggrant.

Om parternas behov av socialvård är uppenbart, ska du med deras samtycke förmedla kontaktinformationen till socialvården. Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, ska polisen utan dröjsmål göra en anmälan trots sekretessbestämmelserna (35 § i socialvårdslagen).

Dokumentera brottsplatsen, skador, skadegörelse och andra bevisrelaterade faktorer, ta brottsmedlen i beslag.

Beakta även behovet av en läkarundersökning och att få ett läkarutlåtande för förundersökningen.

Registrera i brottsanmälan eller i utredningspromemorian allt som kan vara av betydelse för utredning av ärendet, vidare åtgärder och bedömning av hur brådskande ärendet är. Notera särskilt typen av våld, upprepning av det, rädsla, förändringar som orsakar oro och dina egna observationer om mötet och omständigheterna. Klassificera brottsanmälan. Informera MARAK-kontaktpersonen, om hotet om våld är allvarligt eller om det har förekommit tre (3) eller fler uppdrag som handlar om våld i familjen.

Gör alltid en POTI-registrering, när den kan bidra till att förhindra våld – även när uppdraget inte den gången handlade om ett brott, men en observationsuppgift kan registreras om ärendet. Detta är mycket viktigt speciellt i syfte att upptäcka hot om upprepat och allvarligt våld och vid behov rikta förebyggande åtgärder.

3.1.5. Våld i nära relationer och handräckning av polisen

Polisen ger myndigheter och enskilda personer handräckning som är bunden till polisens uppgiftsområde och befogenheter i enlighet med vad som föreskrivs i polislagen. Polisen kan ge privatpersoner handräckning när det är nödvändigt för att de ska kunna utöva sina lagliga rättigheter och när det är fråga om en uppenbar rättskränkning (PoL 9:1). En förutsättning för handräckning är dessutom att privatpersonen hindras att utöva sina rättigheter och det krävs att polisen utövar sina befogenheter för att rättigheterna ska kunna utövas.

Situationer där ett offer för våld i nära relationer utsätts för ett uppenbart hot om våld eller grundad misstanke om brott mot liv, hälsa, frihet eller fred ska skötas av polisen. Handräckning av polisen är aktuell först när uppdraget inte är förenat med några konkreta säkerhetshot. Om polisen ombeds ge hjälp för att trygga ett besök i ett hem när det inte är känt om den som begått våldet är närvarande eller inte, kan det vara fråga om antingen ett normalt uppdrag eller ett handräckningsuppdrag beroende på situationen. Om den som gör sig skyldig till våld inte är närvarande när polisen besöker hemmet, är det uppenbart fråga om ett handräckningsuppdrag, eftersom det inte föreligger några konkreta hot. Om våldsutövaren däremot är närvarande eller dyker upp mitt i allt, föreligger det ett konkret säkerhetshot, och då är det fråga om ett normalt polisuppdrag.

Prestationsavgifter för handräckning tas ut först efter det att handräckningen har getts och prestationsavgiften i anslutning till handräckningen är aldrig ett hinder för att få handräckning.¹³²

3.1.6. Trafiksektorns roll i bekämpningen av våld i nära relationer

Polisinrättningarnas patruller inom trafiksektorn stöder också utförandet av larmuppdrag. Utifrån polisens utförda uppdrag har trafikuppdrag ibland också samband med våld i nära relationer. Till exempel i de fall som klassificerades som familjevåld 2020 registrerades i 33 fall en brottsanmälan om trafikfylleri och i 17 fall var det fråga om grovt rattfylleri.

Även i Finland har man tagit i bruk verksamhetsmodellen *Road policing*, som avser mångsidig polisverksamhet på vägarna, som utöver den s.k. traditionella trafikövervakningen också strävar efter att avslöja brott och försvåra brottslig verksamhet. Målet med *Road policing*-modellen är också kopplat till bekämpningen av våld i nära relationer så att man vid möten i trafiken ska kunna läsa av en situation på ett övergripande sätt, vid behov genom att mer än vanligt utreda de omständigheter och bakgrunder som lett till den aktuella situationen. Det är nödvändigt att göra en barnskyddsanmälan med mycket låg tröskel för att barnskyddsmyndigheterna ska få en tillräcklig bild av barnets situation i realtid.

Exempel på våld i nära relationer som framkommer i trafiken

En patrull inom trafiksektorn stoppar en bil med ett par och två barn. Den förälder som kör bilen verkar vara påverkad av berusningsmedel och börjar högljutt svära åt sin fru i framsätet om hon har anmält honom till polisen och skriker: "måste du får en uppsträckning igen". Barnen i baksätet ser rädda ut och den ena börjar gråta och ber föräldern att inte "skrika igen".

132 Polisstyrelsens svar POL-2021-36120 – naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnalle poliisin virka-avusta ja sen maksullisuudesta.

Möjliga åtgärder (utöver de som rör rattfylleriet):

- Tala med den andra parten i paret för att utreda om det föreligger risk för våld och om det förekommit tidigare våld i familjen. Personen hänvisas till stödtjänster (t.ex. Brottsofferjouren, socialtjänster, skyddshem) i förebyggande syfte oberoende av om det vid samtalet framkommer att brott har begåtts.
- Om även bara lindrig misshandel framkommer, finns det anledning till flera åtgärder: registrering av brottsanmälan, eventuell hänvisning till skyddshem, bedömning av eventuella tvångsmedel, bedömning av behovet av temporärt besöksförbud.
- Om det under ett år gjorts tre eller fler larmuppdrag i anslutning till våld i nära relationer i parets hem eller om situationen annars är oroväckande med tanke på risken för våld, ska en anmälan göras till polisväsendets MARAK-kontaktperson.
- Göra barnskyddsanmälan
- Göra en POTT-registrering, om de uppgifter som fåtts om situationen inte överskrider tröskeln för brottsanmälan men man genom registreringen kan förebygga våld.

3.2. BROTTSBEKÄMPNING

3.2.1. Koncentrering av utredningen och framhävande av kompetensen

I olika sammanhang har det konstaterats att koncentreringen av utredningen till specialsakkunniga har många fördelar. Sådana är kännedom om de lagstadgade kraven, kompetens i bemötandet av parterna, kontinuerliga samarbetsnätverk som fortsätter att utvecklas, riskbedömningskompetens och över huvud taget kännedom om dynamiken och de psykologiska dimensionerna i brott av den här typen. En koncentrerad undersökning av våld i nära relationer kan således också anses utgöra effektiv brottsbekämpning särskilt med tanke på återfallsbrottslighet. Tanken är att alla parter ärenden sköts multiprofessionellt så bra som möjligt på en gång.

I praktiken utförs undersökningen av våldsbrott i nära relationer huvudsakligen i utredningsgrupper där man behandlar flera andra olika typer av brott. Trots detta ska de som utreder våld i nära relationer ha åtminstone grundläggande kännedom om olika former av våld i nära relationer, dynamik, offrets rättigheter, stödtjänster som står till buds för parterna samt god social kompetens att möta parterna. Dessa har behandlats tidigare i denna handbok (kapitel 1 och 2).

3.2.2. Brottsutredning

Bekämpningen av våld i nära relationer handlar inte enbart om att sköta enskilda brottsanmälningar, utan situationen ska alltid granskas som en helhet och de bakgrundskontroller som hänför sig till den ska göras i polisens olika register. Då dryftas de metoder som varje situation kräver ur det perspektiv att våldet inte ska upprepas, och vid behov bör man samarbeta med den förebyggande verksamheten. I fall av upprepat våld eller hot om sådant skulle det vara nyttigt om brottmål som gäller våld i nära relationer mellan samma personer koncentreras till samma undersökningsledare och utredare.

Bedömningen av hur brådskande fallen av våld i nära relationer är påverkas allmänt taget av hur allvarligt och upprepat våldet är, offrets sårbarhet och en helhetsbedömning. I akuta situationer ska man alltid bedöma behovet av omedelbart skydd för offret och ett temporärt besöksförbud samt användningen av ändamålsenliga tvångsmedel.

När ett ärende blir föremål för brottsutredning ska man försäkra sig om följande:

- Hur brådskande bedöms ärendet vara?
- Finns det ett behov av att införa temporärt besöksförbud?
- Finns det någon misstanke om att våldet kommer att upprepas eller bli allvarigare? (MARAK och HAH)
- Har målsäganden hänvisats till hjälptjänster av övervaknings- och larmfunktionens patrull?
- Har det gjorts eller är det nödvändigt att göra en barnskyddsanmälan om, vuxenskyddsanmälan eller äldreskyddsanmälan?
- Har uppgifter om vapen och tillstånd inom den privata säkerhetsbranschen förmedlats till tillståndsförvaltningen?

Ett bra exempel är en polisinrättnings praxis att målsäganden alltid kontaktas så snart som möjligt efter det som hänt. Denna rekommenderade verksamhetsmodell gör det möjligt att kartlägga situationen, göra en riskbedömning, hänvisa målsäganden till tjänster och informera hen om vad som kommer att hända härnäst vid polisen. I allvarliga fall kommer parterna i allmänhet att höras strax efter det som har hänt, vilket också gör det möjligt att snabbt och effektivt hänvisa parterna till tjänster. I lindrigare fall kan förhören behöva senareläggas, och då är det särskilt viktigt att parterna kontaktas redan i ett tidigt skede efter det skedda. Polisen ska hänvisa offret till tjänster redan i den akuta situationen, även det inte alltid lyckas för att hen är berusad eller av någon annan orsak. I synnerhet i dessa fall ska utredningen utan dröjsmål hänvisa till tjänster.

3.2.3. Mottagande av brottsanmälan

Det tidigare beskrivna fältpromerandumet om våld i nära relationer (avsnitt 3.1.4) kan i tillämpliga delar och även i fråga om det första samtalet användas vid mottagande av brottsanmälningar när målsäganden kommer att göra en brottsanmälan om våld i nära relationer. Mottagandet av brottsanmälan är utgångspunkt, och polisen kan inte vägra ta emot anmälan. Anmälaren kan dock inte påverka vilken typ av anmälan (R- eller S-anmälan) som görs. Därför är det nödvändigt att åtminstone registrera en S-anmälan, om det på basis av de uppgifter som fåtts i ärendet av någon anledning inte verkar finnas någon grund för att göra en brottsanmälan.

Även hänvisning till tjänster ska beaktas när brottsanmälan tas emot och om målsäganden inte vill att uppgifterna förmedlas till t.ex. Brottsofferjouren, kan hen ges polisens dokument *Det går att få hjälp mot våld i nära relationer*. I akuta situationer ska behövliga åtgärder omedelbart bedömas tillsammans med den person som ansvarar för utredningen.

Personer som kommit för att göra brottsanmälan ska inte instrueras att vända sig till tingsrätten för att ansöka om temporärt besöksförbud. Tingsrätten kan inte meddela temporärt besöksförbud utan att utreda ärendet. I praktiken innebär detta att ett ärende som gäller besöksförbud lämnas från tingsrätten till polisen för utredning av förutsättningarna för besöksförbud och för genomförande av polisundersökning. Myndigheternas verksamhet ser inte ändamålsenlig ut när en person som har hänvisats från polisjouren till tingsrätten hänvisas från tingsrätten till polisinrättningen igen. Ett sådant "bollande" av en person som ansöker om skydd ser inte ut som ändamålsenlig myndighetsverksamhet för den som ansöker om skydd hos myndigheterna. Därför är det nödvändigt att tillsammans med den person som ansvarar för undersökningen bedöma vilka åtgärder som behövs i ärendet för den som ansöker om besöksförbud.

Exempel på möjlig förföljelse:

En person kommer till polisstationen för att göra en brottsanmälan och berättar att hon nyligen har skilt sig och att den andra parten omöjligen kan acceptera det. Han försöker ringa hela tiden, lämna meddelanden där han ibland hotar anmälaren med att skada henne, ibland berättar han gråtande om sina självdestruktiva tankar. Trots anmälares förbud har det redan under flera veckor kommit tiotals meddelanden per dag via olika kanaler. Anmälaren berättar att hon är mycket upprörd och vill att polisen ingriper i situationen. Hon misstänker också att den tidigare partnern övervakar henne på något sätt, eftersom han känner till förvånansvärt mycket om anmälares förhållanden och de meddelanden som anmälaren skickat till andra. Det som gäller skilsmässan går det inte längre att göra något åt, eftersom anmälaren har flyttat in i en egen lägenhet, bort från det gemensamma hemmet.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- En bedömning av hur brådskande ärendet är görs. Brottsbenämningen är åtminstone olagligt hot, brott mot kommunikationsfreden och eventuellt förföljelse. Det sist nämnda brottet är ett brott som är föremål för offentligt åtal.
- Polisen frågar om anmälaren vill visa de meddelanden och samtalsuppgifter som hon har fått. Meddelandena fogas till förundersökningsmaterialet. Hon ombeds spara i förundersökningen de meddelanden som hon får framöver, t.ex. som skärmdumpar och i mån av möjlighet dokumentera dem. Foton kan dokumenteras t.ex. i en tabell så att de så lätt som möjligt kan behandlas vid förundersökningen. Dessutom utreder polisen vilka andra bevis som finns tillgängliga.
- Det rekommenderas att målsäganden loggar ut från alla apparater och konton på sociala medier, byter lösenord och använder stark autentisering när hon loggar in på nytt. Ibland kan situationen också kräva att utrustningen byts ut. Det rekommenderas också att den störande person blockeras i telefonens kontaktinformation och på andra sociala medier.
- Det är nödvändigt att hänvisa målsäganden till Brottsofferjouren och bedöma behovet av skydd som en del av förundersökningen. Om det är fråga om ett hot om allvarligt eller upprepat våld i parrelationer, görs med målsägandens samtycke en MARAK-riskbedömning och vid behov hänvisas fallet till MARAK-arbetsgruppen.
- Det kan bli aktuellt att på tjänstens vägnar meddela ett temporärt besöksförbud, men åtminstone att informera den som är föremål för förföljelse om besöksförbudets betydelse och om hur man ansöker om besöksförbud. I vissa situationer kan de skyldigheter som gäller den misstänkte göras mer effektiva och i synnerhet vid brott mot bestämmelserna om besöksförbud. Till exempel genom reseförbud kan den misstänktes rätt att röra sig på ett visst område ytterligare begränsas. Om (även) reseförbudet överträds kan det vara motiverat att gripa, anhålla och häkta den misstänkte.
- Nå och förhöra den brottsmisstänkte.
- Använda behövliga tvångsmedel, inkl. hemliga tvångsmedel, om förutsättningarna för dem uppfylls.
- När det gäller den misstänkte ska det bedömas om rätten eller skyldigheten att lämna ut information till hälso- och sjukvården uppfylls i fråga om självdestruktivt beteende.
- Multiprofessionella stödåtgärder för att förebygga nya brott.

KORT MINNESLISTA FÖR BROTTSUTREDNING: VÅLD I NÄRA RELATIONER

Det hör till polisens skyldigheter att utreda, förebygga och göra en riskbedömning av våld i nära relationer. Våld i nära relationer kan ha många former och det kan riktas mot vem som helst närstående person. Förutom fysiska skador kan det ta sig uttryck i till exempel psykiskt, ekonomiskt, sexuellt, digitalt eller hedersrelaterat våld, illabehandling och förföljelse.

Bedömningen av hur brådskande fallet är påverkas av våldets eller hotets allvarlighetsgrad, frekvens offrets sårbarhet och helhetsbedömningen. I akuta situationer ska man alltid bedöma behovet av omedelbart skydd för offret och ett temporärt besöksförbud samt användningen av ändamålsenliga tvångsmedel. Bedömningen förutsätter förutom att situationen utreds också att våldshistorien utreds med hjälp av frågor och polisens register.

Polisen är skyldig att omedelbart hänvisa brottsoffret till hjälptjänster. Om detta inte varit möjligt i den akuta situationen bör det ske utan dröjsmål. I vilket fall som helst är det en bra idé att kontakta offret så snabbt som möjligt, särskilt om förhöret äger rum senare. Det primära hänvisningssättet är att med samtycke förmedla kontaktuppgifterna till t.ex. Brottsofferjouren. Beakta också andra aktörer av vilka offret kan få hjälp i situationen, såsom skyddshem och socialväsande. Dessutom kan du skicka polisens tjänstehänvisningsbrev.

Om det finns barn i familjen, se till att barnskyddsanmälan har gjorts, även när barnen inte varit närvarande i situationen. Försäkra dig vid behov om att tillståndsovervakningen har fått kännedom om brottsmisstanken (vapenlicens, tillstånd för den privata säkerhetsbranschen).

Om det finns misstanke om upprepat eller allvarligt våld i parrelationen, ska MARAK alltid beaktas utan dröjsmål. Då görs en riskbedömning på MARAK-formuläret med kundens samtycke. Högriskfall hänvisas till MARAK-arbetsgruppen och brottsoffret får multiprofessionell hjälp. Det rekommenderas att formuläret används vid riskbedömningen också på orter som inte har någon Marak-arbetsgrupp. I fråga om den misstänkte beaktas processerna i anslutning till de personer som ger anledning till oro.

Bedöm kritiskt om ärendet lämpar sig för medling. Utgångspunkten är att medling endast kan komma i fråga vid våld i nära relationer som sker för första gången. Medlingen ska vara genuint frivillig och får inte innebära någon form av maktanvändning eller påtryckning.

Gör en bedömning av skyddsbehovet. Senast vid förhöret ska det bedömas om särskilda åtgärder som gäller målsäganden behövs vid förhöret eller senare vid rättegången.

Försäkra dig om att målsäganden när hen kommer till förhöret känner till rätten till stödperson och biträde. Polisen ska informera målsäganden vid brott mot våld i nära relationer kan ha rätt till rättegångsbiträde. Ordna tolkning vid behov. Undvik telefonförhör. Behovet av att spela in förhöret ska bedömas bl.a. med tanke på offrets skyddsbehov, rättssäkerhet och bevisning.

Beakta vid förhör med målsäganden alltid åtminstone följande:

- Ge broschyren *Information till brottsoffer* och gå igenom målsägandens rättigheter. Påminn hen om befintliga stödtjänster och förmedla med hens samtycke kontaktuppgifterna efter förhöret.
- Berätta om polisens roll och om att polisen är skyldig att ställa frågor som också känns obehagliga.
- Bemöt personen diskret, skuldbelägg inte, lyssna.
- Ta reda på vilken typ av våld det är fråga om, våldets omfattning och hur länge det har pågått (fysiskt våld kan vara bl.a. slag, struptag, knuffar och sexuellt våld, psykiskt våld t.ex. undertryckning, hot och förödmjukelse).
- Upplever målsäganden kontroll eller tvång?
- I fall av hedersvåld använd den frågelista som är avsedd för sådana fall (Kameleon).
- I fall av illabehandling eller försummelse, ta reda på hur personen upplever vården och om något har hänt som har försämrat hens psykiska, fysiska eller ekonomiska välbefinnande.
- Vad är offrets egen bedömning av situationen, den fortsatta situationen och hotet om våld och vilken hjälp önskar hen få? Vad är offrets egen bedömning av situationen, den fortsatta situationen, hotet om våld och vilken hjälp önskar offret få? Är målsäganden rädd för den misstänkte och vad är hen rädd för att den misstänkte ska göra? Finns det förändringar eller svårigheter i parternas livssituation (t.ex. separationsplaner, missbruk, psykisk ohälsa, svartsjuka, självdestruktivitet, ekonomiska problem, arbetslöshet, graviditet eller vårdnadstvist)? Vid behov gör du själv eller hänvisar kunden med hens samtycke till en socialarbetare för en MARAK-bedömning, om en sådan inte redan har gjorts.
- Be vid behov om samtycke till att ett läkarutlåtande beställs.
- Berätta för kunden hur ärendet framskrider efter förhöret. Påminn hen om att polisen hjälper vid behov.

Tänk på att våld i nära relationer är traumatiserande och kännetecknas av rädsla, skam och till och med skydd av den misstänkte. Polisen ska sträva efter att utreda brottet och de riskfaktorer som sammanhänger med våld. Om offret inte är villig att prata, ta reda på vad det beror på. I ett brottmål ska också andra tillgängliga bevis utredas, t.ex. meddelanden, nödcentralinspelningar, skador, bilder från platsen och patrullens observationer.

Bemöt den brottsmisstänkte sakligt, lyssna, sträva efter att hänvisa den misstänkte till hjälp. Hjälp erbjuds bl.a. av tjänster riktade till våldsutövare, missbrukartjänster och socialväsandet. Fråga om den misstänkte vill att polisen förmedlar hens kontaktuppgifter. Du kan också ge hen polisens tjänstehänvisningsbrev.

Om parternas behov av socialvård är uppenbart, förmedla med personernas samtycke deras kontaktuppgifterna till socialväsandet eller avtala t.ex. efter förhöret ett möte med en socialarbetare på polisstationen. Om samtycke inte kan fås och personen är uppenbart oförmögen att svara för sin omsorg, hälsa eller säkerhet, ska polisen utan dröjsmål göra en anmälan trots sekretessbestämmelserna (35 § i socialvårdslagen, 25 § i äldreomsorgslagen).

Kontrollera att fallet har klassificerats som våld i nära relationer i PATJA. Klassificeringen har en nyckelroll i den statistiska uppföljningen.

3.2.4. Kort minneslista om undersökning av våldsbrott i nära relationer

Undersökningen av brottmål som gäller våld i nära relationer har sammanfattats i en snabbmemo på följande sida. Den är avsedd att användas av alla utredare av fall av våld i nära relationer och av de undersökningsledare som leder utredningen av dem. Den kan skrivas ut och t.ex. sättas upp på väggen i arbetsrummet eller sparas på datorn.

3.2.5. Bedömning av målsägandens skyddsbehov

Bedömningen av målsägandens skyddsbehov har vid ingången av februari 2016 reglerats i förundersökningslagen i enlighet med offerdirektivet. Brottsofferdirektivet fastställer brottsoffers rättigheter i fråga om information, stöd och skydd samt deras deltagande i straffrättsliga förfaranden. I Finland har genomförandet av direktivet bl.a. inneburit en ändring av förundersökningslagen.

Ett offer som är i behov av särskilda skyddsåtgärder är en målsägande som är särskilt utsatt för ytterligare lidande till följd av ett brott eller en straffprocess eller för upprepade brott, hot och hämndåtgärder. Polisen ska utan ogrundat dröjsmål bedöma om särskilda åtgärder som gäller målsäganden behövs vid förhör eller senare vid rättegången. Bedömningen fortsätter under hela förundersökningen. I och med brottsofferdirektivet infördes i förundersökningslagen bl.a. en skyldighet att informera om offrets rättigheter, en skyldighet att hänvisa offret till stödtjänster samt en skyldighet att göra en personlig bedömning för att utreda om offret behöver särskilda skyddsåtgärder under förundersökningen och rättegången.¹³³

Fastställandet av målsägandens skyddsbehov, s.k. särskilt skydd (FUL 11:9 a), har sammanställts i Brottsofferjourens broschyr som ett åskådliggörande dokument (bilaga 1).¹³⁴ Då ska följande omständigheter beaktas:

- En *individuell bedömning* av om målsäganden är i behov av särskilt skydd och om hen behöver skyddsåtgärder för att undvika ytterligare lidande, hot eller hämndåtgärder under hela processen. Bedömningen ska göras utan ogrundat dröjsmål och målsägandens uppfattning och önskemål om åtgärdens nödvändighet ska beaktas.
- *Individuella förhållanden* (ålder, kön, könsidentitet/uttryck, etniskt ursprung, ras, religion, sexuell läggning, hälsotillstånd, funktionshinder, uppehållsrätt, kommunikationssvårigheter, förhållande eller beroendeförhållande till förövaren, tidigare erfarenheter av brott).
- *Typ av brott* (terrorism, organiserad brottslighet, människohandel, könsrelaterat våld, våld mot närstående, sexuellt våld, offer för utnyttjande eller hatbrott).
- *Särskild uppmärksamhet* (väsentlig skada, grundad på personliga egenskaper, fördomar eller diskriminering, förhållande eller beroendeförhållande till förövaren, barn, personer med funktionsnedsättning).
- Observera att bedömningen inte är bindande; åtgärderna kan upphävas i brådskande ordning och med praktiska begränsningar. Bedömningen kan göras på nytt av grundad orsak.

Bedömningen ska göras i fråga om alla brott där det finns en målsägande, innan utredningsåtgärderna inleds eller senast vid förhöret. Om ett förhör som har förrättats vid förundersökningen spelas in som bevis för att användas i domstol, fattas beslut om skyddsåtgärder i praktiken redan före förhöret. Likaså ska andra skyddsåtgärder som vidtas vid förundersökningen genomföras under förundersökningen, när förhör förrättas i förhørslokaler av personer i behov

133 IM 14/2016 s. 9–11.

134 RIKU PP 2016.

av skydd och samma person eller samma personer förrättar alla förhör med målsäganden, om målsäganden begär det. Till skyddsåtgärder under förhör hör dessutom att förhørsledaren i mål som gäller sexualbrott som avses i 20 kap. i strafflagen och i andra brottmål där målsäganden har ett motiverat behov av det på grund av brottets beskaffenhet vara en person av samma kön som målsäganden, om målsäganden begär det. Skyddsåtgärderna iakttas när målsäganden behöver särskilt skydd i synnerhet med beaktande av målsägandens personliga omständigheter och brottets natur och detta inte avsevärt fördröjer handläggningen av målet eller medför andra olägenheter. (FUL 7:21, 10/2016). Målsägandens synpunkter ska beaktas i alla skeden.

Av följande bild framgår de skyddsåtgärder som vidtas under förundersökningen.

Åtgärder som föreslås utifrån bedömningen i förundersökningen (förhöret)

11 kap. 9 a § 2 mom. i FUL

Förundersökningsmyndigheten ska bedöma om det för att skydda målsäganden är nödvändigt att:

- 1) förhöret med målsäganden förrättas på det sätt som föreskrivs i 7 kap. 21 §; **(så gör man alltid!)**
- 2) förhöret med målsäganden spelas in för användning som bevis på det sätt som avses i 9 kap. 4 §; **(avgörandet fattas ofta redan på förhand)**

Förundersökning – förhör med målsäganden	Ja
Målsägandens förhör sparas (FUL 9:4)	☐
Förhör med målsäganden förrättas på ett sätt som kräver särskilt skydd enligt 7 kap. 21 § i FUL, om förhöret inte avsevärt fördröjer behandlingen av ärendet eller om det inte medför någon annan olägenhet	☐
- Förhör i planerade lokaler för personer i behov av skydd	☐
- Samma person eller samma personer ska förrätta alla förhör med målsäganden	☐
- Förhørsledaren ska vara en person av samma kön som målsäganden	☐

PP Rantaeskola 09.11.2016

Bild 5. Skyddsåtgärder för målsäganden under förundersökningen.¹³⁵

Inspelning av målsägandens förhör och användning av inspelningen som bevis är möjlig endast när det föreskrivs särskilt om detta. Dessa situationer behandlas närmare i avsnitt 3.2.9 i handboken. I fall av våld i nära relationer ska målsägandens särskilda skyddsbehov bedömas särskilt omsorgsfullt. I enlighet med den handbok som innehåller anvisningar om detta ska utgångspunkten vara att särskilda skyddsåtgärder vidtas till förmån för brottsoffret.¹³⁶

I princip fylls därför blanketten alltid när det handlar om fall med våld i nära relationer, eftersom det är fråga om en sådan brottstyp som förutsätter en bedömning. Även om skyddsåtgärder under rättegången inte är aktuella, utförs sådana i vilket fall som helst under förundersökningen. Bedömningen tar inte ställning till andra skyddsåtgärder eller skyddsbehov än de som nämns i denna bestämmelse, såsom besöksförbud. När blanketten fylls i ska man komma ihåg att blanketten i princip omfattas av partsoffentlighet. Om man vill begränsa partsoffentligheten, förutsätter det ett separat beslut i ärendet.

Bedömningen görs under förhöret så att det på blankettens s.k. arbetsexemplar görs anteckningar när punkten i fråga är aktuell. I fall av våld i nära relationer är det typiskt att man

¹³⁵ Rantaeskola PP 2016.

¹³⁶ Se närmare handboken om förfarandet för bedömning av brottsoffrets skyddsbehov IM 14/2016, som också utgör bilaga 3 till anvisningen om upprättande av förundersökningsprotokollet POL-2016-8514.

utöver brottslaget markerar rutan ”är rädd” och/eller ”underordnad relation”. Då kan det utöver skyddsåtgärderna under förundersökningen vara nödvändigt att föreslå domstolen skyddsåtgärder för att utreda ärendet på ett sätt som beaktar offrets rättigheter. Målsägandens skyddsbehov bedöms under hela förhöret. Om det under förhöret inte görs en enda anteckning i det arbetsexemplar som gäller bedömningen av skyddsbehovet, genomförs bedömningen genom en anteckning på förhørsblanketten: Inget behov av grundliga bedömningar. Om anteckningar görs i arbetsexemplaret, är det nödvändigt att fylla i en mer detaljerad blankett. Dessa alternativ framgår av följande bild:

Förundersökning och skydd av brottsoffer vid förhör

Handbok för förfarandet vid bedömning av brottsoffers skyddsbehov

Inre säkerhet

INRIKESMINISTERIETS PUBLIKATION 14/2016

- Bedömningen görs under förhöret i arbetsexemplaret av formuläret > Anteckningarna görs allteftersom saker och ting framkommer.
- **Utgångspunkten är: En noggrannare bedömning görs på ett separat formulär, om det inte är klart (= det ska inte antecknas på arbetsexemplaret) att det inte finns något särskilt behov av skydd.**

BEDÖMNING AV BEHOVET AV SKYDDSÅTGÄRDER

Ingen grundlig bedömning behövs

Behovet av särskilda skyddsåtgärder ska fastställas på ett bedömningsformulär

- **Bedömningsformuläret fylls i separat, om det under förhöret antecknas på arbetsexemplaret.**

BEDÖMNING AV BEHOVET AV SKYDDSÅTGÄRDER

Ingen grundlig bedömning behövs

Behovet av särskilda skyddsåtgärder ska fastställas på ett bedömningsformulär

Rantaeskola PP 09.11.2016

Bild 6. Fastställande av målsägandens skyddsbehov (förhørsblankett eller separat blankett).¹³⁷

Vid rättegång är målsägandens skyddsåtgärder hörande av målsäganden utan att svaranden är närvarande, hörande med hjälp av tekniska hjälpmedel utan att målsäganden är närvarande, begränsning av rättegångens offentlighet och användning av förhör som gjorts vid målsägandens förundersökning som bevis.¹³⁸

Även om åtgärderna står på blanketten efter varandra, kan man notera fyra separata helheter på blanketten. Den första skyddsåtgärden hänför sig till det sätt på vilket målsäganden hörs (utan att någon person är närvarande eller utan att målsäganden syns). Den andra skyddsåtgärden hänför sig till att målsäganden hörs så att hen inte själv är personligen närvarande. Den tredje skyddsåtgärden hänför sig till användningen av en inspelning av förhöret som bevis, varvid målsäganden inte hörs personligen. Detta är möjligt endast i särskilt definierade situationer. Den fjärde skyddsåtgärden hänför sig till att offentligheten vid rättegången begränsas för andra än parterna. Skyddsåtgärderna under rättegången indelade i fyra olika grupper framgår av bilden på följande sida.

¹³⁷ Rantaeskola PP 2016.

¹³⁸ IM 14/2016 s. 11.

Åtgärder som föreslås utifrån bedömningen vid domstolsbehandlingen	
1	Målsäganden hörs vid huvudförhandlingen utan att svaranden eller någon annan person är närvarande (RB 17:51) ☐
	Målsäganden hörs vid huvudförhandlingen skyddad på ett sådant sätt att hen inte kan ses. (RB 17:51) ☐
	Hörande utan att svaranden är närvarande eller skyddad på ett sådant sätt att hen inte kan ses:
	- För att skydda den som hörs eller står hen nära (RB 17:17) mot hot mot liv och hälsa ☐
	- Den som hörs skulle annars låta bli att berätta vad hen vet om saken ☐
	- Personen stör eller försöker förvilliga den som ska höras när denna talar ☐
<hr/>	
2	Målsäganden hörs vid huvudförhandlingen utan att hen är personligen närvarande (RB 17:52) ☐
<hr/>	
3	Hörande av målsäganden sker genom videoinspelning (RB 17:24, 3) ☐
<hr/>	
4	Muntlig förhandling i domstol förrättas utan att allmänheten är närvarande (15 § 6 punkten i offentlighetslagen) ☐
	Målsägandens begäran om handlingars sekretess (9 och 10 § i offentlighetslagen) ☐
	Hemlighållande av målsägandens personuppgifter (6 § i offentlighetslagen) ☐
PP Rantaeskola 09.11.2016	

Bild 7. Skyddsåtgärder för målsäganden vid rättegång.¹³⁹

Den blankett som gäller fastställande av målsägandens skyddsbehov sänds till åklagaren separat, och blanketten fogas inte till förundersökningsprotokollet. Enstaka uppgifter på blanketten skrivs inte heller in i förundersökningsprotokollet.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren):

Läs mer om hur målsägandens skyddsbehov fastställs i Handbok för förfarandet vid bedömning av brottsoffers skyddsbehov. Inrikesministeriets publikationer 14/2016. Finns tillgänglig som bilaga 3 i anvisningen om upprättande av förundersökningsprotokoll POL-2016-8514 och också på https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75016/Kasikirja_lopullinen.pdf

Läs mer om brottsofferdirektivet på Brottsofferjourens webbplats: Vad är brottsofferdirektivet? Tillgängligt: <https://www.riku.fi/palvelut/ohjaa-asiakkaasi-rikun-palveluun/mika-on-rikosuhridirektiivi/>

Läs mer om avgörandep Praxisen vid förundersökning i Rantaeskola, Satu. Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa (2021), yleisesti (s. 298–335) ja erityisesti lähisuhdeväkivallan (s. 307–321) osalta. Tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

3.2.6. Särdragen hos förhör av målsäganden i fall av våld i nära relationer

Våld i nära relationer kan till exempel vara förknippat med rädsla, skam och beroende, vilket tidigare har beskrivits i handboken (avsnitt 1.3.2). På grund av de subjektiva erfarenheter och känslor som situationen orsakar kan det vara särskilt svårt för målsäganden att berätta om våld i nära relationer. Våldsoffret kan anse att situationen är "normal", även om våld aldrig hör till nära relationer. Ibland kan våldet också vara ömsesidigt.

139 Rantaeskola PP 2016.

Att berätta om hur det förhåller sig kan också försvåras av rädslan för att brottsoffrets berättelse inte "tas på allvar". Detta kan bero på att personen av en eller annan orsak har fått den bilden i sin tidigare kontakt t.ex. med polisen. En persons tidigare erfarenheter av att sköta ett brottmål påverkar hen när det gäller att utreda en ny brottsmisstanke.¹⁴⁰

Att berätta saker kan kännas tråkigt eller så kan det finnas en "förnuftig" förklaring till att man låter bli att berätta. Till exempel kan en äldre person av olika orsaker skydda en närstående, t.ex. sitt barn, genom att bestrida alla former av illabehandling eller utnyttjande av hen.

Utöver de ovan nämnda subjektiva känslorna kan det vara särskilt svårt särskilt för personer från andra kulturer att berätta om personliga saker om de upplevt våld i nära relationer på grund av misstro, rädsla eller för att de är beroende av andra. Det kan vara svårt för den som inte har kunskaper i finska att berätta om sin egen situation. Användningen av tolk förbättrar situationen, men å andra sidan förmedlas inte en del av signalerna i kommunikationen om diskussionen sker via tolk. Då är det ytterst viktigt att tolken ombeds översätta allt som den som förhörs har berättat, så att förhørsledaren säkert får en riktig bild av situationen. Om tolken översätter ett långt uttalande av den som förhörs med några få meningar, är det bra att be tolken om en noggrannare tolkning. Om så inte är fallet, kan den som förhörs med fog anta att "allt" har blivit översatt, även om så inte har skett.

I förhörssituationer accentueras mötet med en människa och strävan efter att utreda situationen. Diskussionerna kräver god känsla för situationen och till exempel för en äldre person kan det vara av betydelse att man inte förhåller sig fördömande till en närstående och betonar strävan efter hjälp också i den närståendes fall. De ovan beskrivna olika mänskliga faktorerna, de faktorer som hänför sig till och påverkar människors beteende behöver beaktas vid förhöret. Den som förhörs ska bemötas sensitivt och med beaktande av den traumatiska händelse som hen upplevt eller det ofta långa kedjan av händelser. Polisen är å andra sidan skyldig att ställa även tråkiga frågor, men förhöret bör ändå inte traumatisera målsäganden ytterligare. Detta kan förhindras genom att man efter de tråkiga frågorna och/eller efter förhöret förklarar situationen för målsäganden och orsakerna till att man ställt de tråkiga frågorna (s.k. eftervård). Syftet med olika de olika bestämmelserna om hur man ska förfara är att målsäganden inte upplever situationen som tråkig för sig själv. Då kan målsäganden berätta om händelserna på bästa möjliga och tillförlitliga sätt.¹⁴¹

Det är också värt att notera att den som förhörs inte i någon större utsträckning kan påverka vilken person som förhör hen. Därför bör man sträva efter att göra förhörssituationen så naturlig som möjligt för den som förhörs och beaktar den förhördes behov.

Det är bra att redan före förhöret ta förhørsledarens kön i betraktande med hänsyn till målsäganden. Det kan vara lättare för målsäganden att tala om känsliga frågor som gäller våld i nära relationer för någotdera könet. När målsägandens skyddsbehov fastställs är en skyddsåtgärd under förundersökningen att den som förhörs är av samma kön som förhørsledaren.

Förundersökningsmyndighetens normala förhørslokaler (inte häkteslokaler) är sådana lokaler enligt 7 kap. 21 § i förundersökningslagen som lämpar sig för förhör av personer i behov av skydd. Ett videoförhørsrum kan också betraktas som ett sådant utrymme. Förhör förrättas dock inte i utredarens eget arbetsrum.¹⁴²

140 Rantaeskola 2021, s. 179–186 och allmänt 168–201.

141 Till exempel faktorer som påverkar målsägandens möte har behandlats i detalj i Rantaeskolas verk (2021, s. 173–201).

142 IM 14/2016, s.16.

I fall som kräver tolk kan man fråga kunden om hen har önskemål om tolkens språk eller bakgrund. Vid tolkning används officiellt godkända tolkar.¹⁴³

Målsägandens skyddsåtgärder har sammanställts i Brottsofferjourens broschyr som ett åskådliggörande dokument (bilaga 1).¹⁴⁴ Dessa åtgärder kan indelas i åtgärder under brottsanmälningsskedet, förundersökningsskedet och efter förundersökningen:

- Brottsanmälningsskedet
 - En skriftlig bekräftelse på anmälan som ska översättas på målsägandens begäran, en muntlig översättning delvis möjlig (FUL 3:1, 4:13).
 - En personlig bedömning av behovet av särskilt skydd för alla målsägande, men dess omfattning påverkas av brottets allvarlighet och skadans omfattning. Bedömningen ska göras före förhöret, åtminstone i fråga om de åtgärder som gäller förhöret (FUL 11:9a).
- Förundersökningsskedet
 - Det skriftliga beslut om avslutande av förundersökning ska översättas på målsägandens begäran, en muntlig översättning delvis möjlig (FUL 4:13).
 - I förhørslokalerna ska behovet av skydd beaktas, t.ex. videoförhørsrum (ETL 7:21).
 - Förhørsledaren ska på begäran av målsäganden vara densamma eller företräda samma kön vid sexualbrott som avses i SL 20 eller när det på grund av brottets natur är motiverat, såsom våld i nära relationer (FUL 7:21).
 - Användning av inspelningar vid förhör (FUL 9:4), när det är fråga om 15–17-åringar som är i behov av särskilt skydd och vid sexualbrott (SL 20: 1,2, 4–7) också dem som har fyllt 18 år, när hörandet vid rättegången äventyrar personens hälsa eller orsakar betydande olägenhet.
 - Utan onödigt dröjsmål (så snart som möjligt) och i tillräcklig utsträckning ska målsäganden upplysas om rätten till stödtjänster (allmänna och särskilda tjänster), rådgivning, tolkning och översättning, ersättningar, skydd (huvudförhandlingsåtgärder, hemlighållande av målsägandens kontaktuppgifter, spärmarkering, ändring av namn eller hemort, ändring av personbeteckning, besöksförbud), kostnadsersättningar samt uppgifter om behandlingen av ärendet i straffrättsliga förfaranden (avgiftsfrihet, biträde eller stödperson) (FUL 4:18).
 - Skyldighet att fråga målsäganden om förmedling av dennes kontaktuppgifter till stödtjänster (behov av särskilt skydd och personliga omständigheter) (FUL 4:10) (Denna skyldighet gäller alltså senast vid undersökningen, om inte den första patrullen har gjort förfrågningar).
 - Hänvisning till medling när den brottsmisstänkte har bekräftat de viktigaste fakta som hänför sig till händelseförloppet och medlingen är förenlig med offrets intresse (3 § i förlikningslagen).
 - Meddelande om att en häktad frigges eller avlägsnar sig när det är fråga om sådana allvarliga brott mot liv, hälsa, frihet, fred eller sexualbrott som räknas upp i förundersökningsskeden (FUL 4:19, häktningsskeden 16:1.2, lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen 16:2.2), om detta inte medför fara för den häktade.
 - Behovet av särskilda åtgärder vid rättegången antecknas i förundersökningsskeden och åklagaren ska underrätta domstolen (FUL 11: 9 a), där bedömningen av behovet av åtgärder görs separat.

143 Det är alltså inte motiverat att använda andra familjemedlemmar som tolk vid misstanke om våld i nära relationer.

144 RIKU PP 2016.

- Efter förundersökningen
 - Beslut om åtalseftergift eller ett sammandrag ska översättas på begäran av målsäganden (BRL om rättegång i brottmål 1:9).
 - Målsägandenas rätt till information om tiden och platsen för rättegången, som vid behov ska översättas på målsägandens begäran (BRL 5:15, 6a:3) samt vid behov rätt till översättning av en väsentlig handling, översättningen kan också vara muntlig (BRL 6 a:3).
 - På grund av särskilt skydd kan målsäganden höras utan att vara synlig eller utan att svaranden är närvarande (RB 17:51), utan att målsäganden själv vara närvarande genom videokonferens (RB 17:52) eller utan att allmänheten är närvarande (OffL 15 §).
 - Meddelande på begäran om frigivning eller avlägsnande av en fånge när det är fråga om sådana allvarliga brott som räknas upp i nämnda FUL, om det inte medför fara för fången (FUL 4:19, Häktninglagen 19:4.2).

Förhör i fall av hedersrelaterat våld

Polisen har utarbetat ett frågeunderlag för fall av hedersrelaterat våld till stöd för målsägandens förhör. Frågeunderlag Kameleon. Det innehåller också mer omfattande information och exempel på hedersrelaterat våld. Syftet med underlaget är att stödja förhørsledaren att utreda eventuella sociala motiv bakom våldet och att i förundersökningsskedet hjälpa förhørsledaren att reda ut de omständigheter som inverkar på partens situation.

Exempel på hedersrelaterat våld fortsätter när det gäller brottsutredning/EET

När polisen talar med kvinnan på skyddshemmet framgår det att hon har kommit till Finland på grund av äktenskap två år tidigare. Kvinnans och mannens familjer hade kommit överens om äktenskap och flytt till Finland. I takt med att undersökningen framskrider framgår det att hustrun är yngre än vad som uppgetts, dvs. att hon ingått äktenskap som minderårig. Mannen har begränsat hustruns liv så att hen inte har kunnat studera språket och inte har något eget bankkonto. Dessutom har mannen installerat ett övervakningsprogram i hennes telefon. Han har hotat att om frun inte beter sig som en god fru ska göra, så skickar han henne tillbaka till sitt hemland. Hustrun har ett tidsbegränsat uppehållstillstånd i Finland på äktenskapliga grunder.

Eventuella åtgärder som kan komma i fråga:

- Polisen registrerar en brottsanmälan om människohandel och gör en anmälan om detta i traffickingsystemet.
- Polisen meddelar på tjänstens vägnar ett temporärt besöksförbud och för ärendet till tingsrätten.
- Vid förhöret av offret utnyttjas frågeunderlaget om hedersrelaterat våld och offrets skyddsbehov bedöms.
- Det samarbete som behövs med den förebyggande funktionen (EET) beaktas.
- Syftet är att hänvisa den brottsmisstänkte till tjänster som hjälper den misstänkte, till exempel Miehen Linja avsedd för män som flyttat till Finland och som har använt eller är rädda för att använda våld i nära relationer. Den misstänkte kan också behöva socialväsandets tjänster.
- Det bör noteras att den vanligaste formen av hedersrelaterat våld ofta länge har varit kontroll av föremålet på olika sätt. Även offrets familjemedlemmar som lever i hemlandet kan påverka situationen och stödja våldet. Det är ofta mycket svårt för offret att bryta sig loss på grund av familjen och släktens inflytande. I vissa fall kan tröskeln att lämna ett våldsamt förhållande vara hög för invandrarkvinnor också på grund av

uppehållstillståndet. För att få permanent uppehållstillstånd krävs fyra års permanent bosättning i Finland. Om maken har anlänt till Finland genom äktenskap eller familjeåterförening, kan skilsmässa eller separat boende leda till att uppehållstillståndet återkallas. Om skilsmässan beror på makens våldsamhet, krävs det en grund för att förlänga uppehållstillståndet, såsom ett läkarintyg.

- Efter att offret brutit sig loss utgörs skyddsnetet av myndigheterna.

3.2.7. Särdragen hos förhör av den misstänkte i fall av våld i nära relationer

Även när det gäller den misstänkte sparas tid när hen kommer till förhöret medveten om sin rätt till biträde, tolkning samt gratis rättshjälp och biträde under de förutsättningar som anges i rättshjälpslagen. Också för den misstänkte gäller de övriga omständigheter som nämns ovan om kön och inspelning av förhör för verifiering av händelser.

Den brottsmisstänkte ska vid förundersökningen bemötas som oskyldig i enlighet med oskyldighetspresumtionen (FUL 4:2). Med stöd av skyddet mot självinkriminering har den som misstänks för brott rätt att låta bli att medverka till utredningen av det brott som hen misstänks för (FUL 4:3). Dessa rättigheter är ur den brottsmisstänktes synvinkel några av de så kallade minirättigheterna, från vilka man inte kan avvika i någon situation.

Enligt principen om opartisk förundersökning ska vid förundersökningen utredas och beaktas omständigheter och bevis som talar för eller mot den misstänkte. Det sistnämnda innebär att brottsmisstanken inte kan utredas ensidigt och inte heller genom att i förundersökningsprotokollet ta in endast en utredning som visar ett visst slutresultat. I och med förundersökningsmyndighetens förberedande roll i ett brottmål ska brottsutredningens åtgärder vara neutrala. Vid förundersökningen utreds vad som har hänt, men vid rättegången avgörs ärendet på basis av den utredning som lagts fram där.

Den brottsmisstänkte ska alltid bemötas vid förhöret på ett sakligt och genuint sätt. Bakom våldet ligger i allmänhet någon form av illamående. Den brottsmisstänkte ska alltid hänvisas till stödtjänster senast i samband med förhöret. Det bästa sättet också i fråga om misstänkta är att fråga om polisen får förmedla personens kontaktuppgifter till en konfidentiell stödtjänst. Samtycket antecknas vid förhöret. Om personen inte är villig att lämna ut kontaktuppgifter, kan hen ges dokumentet *Det går att få hjälp mot våld i nära relationer*.

3.2.8. Biträdets roll i förundersökningen

Förhørsledaren bör förbereda sig inför förhöret redan för att förhöret ska förlöpa inom den tid som reserverats för förhöret. I synnerhet i situationer med våld i nära relationer är det skäl att fästa uppmärksamhet vid att parterna redan vid förundersökningen har tillgång till ett biträde. Detta gäller både den part som är misstänkt för våld i nära relationer och den part som är målsägande, även om följande exempel betonar biträdets betydelse för målsäganden.

Målsäganden informeras redan på förhand om tidpunkten för förhöret när man kommer överens om målsägandens rätt till en stödperson och ett biträde. Det är gratis för målsäganden att anlita en stödperson från Brottsofferjouren (RIKU-stödperson). Likaså kan kostnaderna för anlitan av rättegångsbiträde betalas av statens medel om det med beaktande av förhållandet mellan målsäganden och den misstänkte ska anses motiverat att förordna rättegångsbiträde (BRL 2:1 a, 436/2013).

Polisen fattar dock inte beslut om biträde, utan efter att målsäganden vänt sig till ett biträde utreder denna huvudmannens möjligheter till biträde. Dessutom kan målsäganden diskutera saken närmare t.ex. med RIKU-stödpersonen. Också av denna anledning är det viktigt att offren för våld i nära relationer hänvisas till Brottsofferjouren av den första patrullen genast efter händelsen,

så att en RIKU-stödperson står till målsägandens förfogande före förhöret. I bästa fall kommer målsäganden till förhöret med RIKU-stödpersonen, som säkert bidrar till att förhöret framskrider. Samtidigt kan målet att förhørsberättelsens innehåll ska vara korrekt uppnås med större säkerhet, eftersom målsäganden inte är spänd utan kan koncentrera sig på att informera om situationen så detaljerat som möjligt.

Målsägandens rätt till biträde vid våld i nära relationer – HD 2020:39

I motiveringen till ett avgörande om våld i nära relationer, *HD 2020:39* konstateras att ett offer för ett våldsbrott kan ha en svagare ställning än vanligt också av någon annan orsak än på grund av förhållandet mellan offret och den misstänkte. Domstolen bedömer utifrån en helhetsbedömning från fall till fall om det är motiverat att förordna ett rättegångsbiträde. Ju allvarigare brottet är, desto mer motiverat är det att förordna ett rättegångsbiträde. Rättegångsbiträde kan inte förordnas, om det är fråga om ett ringa brott.

Avgörandets betydelse för polisens verksamhet

Målsägandens rätt att anlita biträde redan under förundersökningen bör tryggas på samma sätt som i fråga om en person som befinner sig i den misstänktes ställning. Polisen ska berätta att det vid våldsbrott i nära relationer kan vara möjligt att få rättegångsbiträde men kan inte lova detta. Den situation som lagen om rättegång i brottmål möjliggör för förordnande av rättegångsbiträde innebär att målsäganden inte blir tvungen att till staten återbetala de kostnader för anlitan av biträde som har betalats av statens medel. Å andra sidan kan målsäganden ha tillgång till en rättsskyddsförmån genom sin hemförsäkring och andra försäkringar och som gör det möjligt att anlita biträde utan andra kostnader än självriskandelen. Om målsäganden har rätt till rättshjälp, befrias hen också från betalning av självriskandelen för försäkringen. Polisens skyldighet kan anses vara att målsäganden har samma möjlighet att få rättegångsbiträde som den misstänkte. När målsäganden har vänt sig till biträdet, är biträdet skyldigt att utreda det ur målsägandens synvinkel förmånligaste alternativet att sköta ärendet. Rätten till en rättvis rättegång är ofta ett ovillkorligt krav på att målsäganden har ett rättegångsbiträde till sitt förfogande.

3.2.9. Telefonförhör

Användningen av telefonförhör i fall av våld i nära relationer ska alltid bedömas från fall till fall, och det ska i princip undvikas för att säkerställa utredningen av ärendet och offrets rättigheter. Telefonförhör är möjligt endast när det är möjligt enligt lag.

Om utredaren – dvs. i praktiken undersökningsledaren i ärenden som avses i handboken – anser att det inte medför olägenhet och att det inte äventyrar utredningens tillförlitlighet, får en part avge sin utsaga genom ombud eller per telefon eller något annat medium för dataöverföring. Under samma förutsättningar får ett vittne förhöras per telefon eller något annat medium för dataöverföring. (FUL 7:1). I förarbetena till lagen betonas dessutom att förhör genom ombud eller med hjälp av ett medium för dataöverföring ska övervägas noggrant med tanke på utredningens tillförlitlighet. Det väsentliga med tanke på alla förhör med ett medium för dataöverföring är att den förhördes identitet kan säkerställas tillräckligt. I och med att användningen av mobiltelefoner blivit vanligare har det allmänt taget blivit ett snabbt sätt för att genomföra förhör. Enligt bestämmelserna ska förhör kunna förrättas också med hjälp av videokonferens eller ett motsvarande medium för dataöverföring som är försett med bild- och ljudförbindelse.¹⁴⁵

Vid bedömningen av om ett telefonförhör är användbart ska det också beaktas att offrets omständigheter och möjlighet till fritt berättande vid tidpunkten för förhöret inte kan säkerställas

145 RP 222/2010 rd s. 224.

vid telefonförhör. Med tanke på utredningen av ärendet kan det dessutom vara nödvändigt att målsäganden hörs personligen före tingsrättens behandling. På så sätt har hen minst en kontakt med de myndigheter som behandlar ärendet innan hen hörs personligen i tingsrätten. Om målsäganden förhörs genom telefonförhör vid förundersökningen, berättar målsäganden personligen för första gången om saken i tingsrätten. Användningen av telefonförhör kan förhindras särskilt därför att undersökningens tillförlitlighet inte kan säkerställas. Därför bör användningen av telefonförhör alltid bedömas med tanke på den helhet av bevis som läggs fram i ärendet.

3.2.10. Inspelning av förhör

Det är möjligt att spela in förhör i två olika syften.

Inspelning av händelserna under förhör

Det är bra att redan på förhand bedöma användningen av videoinspelning och inspelning av målsägandens förhör som bevis. Även om en inspelning inte används som bevis, kan det vara motiverat att spela in förhöret för att verifiera händelserna under förhöret.

Behovet av att spela in förhöret ska bedömas bl.a. med tanke på målsägandens behov av skydd, rättssäkerheten och den bevisning som läggs fram i ärendet. Förhöret får helt eller delvis spelas in som ljud- och bildupptagningar (FUL 9:3). Hela förhöret eller en del av det ska spelas in, om det med beaktande av ärendets art eller omständigheter som gäller den person som förhörs är befogat för att det sätt på vilket förhöret har hållits, det som har hänt under förhöret eller den förhördes berättelse ska kunna verifieras i efterhand. Före inspelningen ska den som ska förhöras underrättas om den.

Inspelning av förhör för användning som bevis

Ett förhör som spelats in på en bild- eller ljudupptagning kan användas som bevis vid rättegång, om den åtalade har getts behörig möjlighet att ställa frågor till den förhörde och om den som ska höras är:

- en person som inte har fyllt 15 år,
- en person som har en psykisk störning,
- målsägande i åldern 15–17 år och är i behov av särskilt skydd, särskilt med beaktande av hans personliga förhållanden och brottets natur,
- målsägande i åldern 15–17 år i ett sexualbrott när denna inte vill infinna sig för att höras vid rättegången (SL 20:1, 2, 4, 5, 6 eller 7) eller
- målsägande som fyllt 18 år i ett sexualbrott, om hörandet vid rättegången äventyrar hans hälsa eller orsakar någon annan motsvarande betydande olägenhet (SL 20:1, 2, 4, 5, 6 eller 7).

3.2.11. Barn som brottsoffer i fall inom familjen

Undersökning av brott som riktar sig mot barn är krävande förundersökning, som förutsätter specialkompetens. Polisexperterna inom Barnahus-projektet har tagit fram en handbok för utredning av barnbrott. I handboken finns heltäckande information om undersökning av brott som gäller barn: Handbok för utredning av vålds- och sexualbrott mot barn. Tillgängligt: <https://poliisi.fi/seksuaalirikokset>

Handboken har till uppgift att fungera som en handbok som sammanställer utredningen av vålds- och sexualbrott mot barn och som innehåller information om förundersökningsåtgärderna för polisen. I slutet av handboken finns en allmän del om utsatta grupper. Handboken kan utnyttjas av såväl forskare som utredningsledare. Den är också nyttig vid enheternas utbildningar.

Syftet med handboken är att understöda kvalitativ förundersökning som beaktar samarbetet med intressentgrupperna och barnets bästa. Enhetliga förfaranden påskyndar förundersökningen och främjar förverkligandet av en rättvis rättegång. Handboken beaktar på bred bas flermyndighetssamarbetet som är av stor vikt vid utredningen av brott mot barn. För att kunna ta barnets bästa i beaktande är det nödvändigt att se helhetsbilden och detta är möjligt endast genom multisektoriellt samarbete.

3.2.12. Beslut gällande förundersökning

Beslut om att låta bli, avsluta, begränsa, flytta och avbryta förundersökning i fall av våld i nära relationer fattas för det första med iakttagande av de allmänna bestämmelserna om dessa åtgärder. Till denna del iaktas polisens egna anvisningar om beslutsprocessen¹⁴⁶ och riksåklagarens byrås anvisningar om begränsning¹⁴⁷. När man gör framställningar om begränsning av förundersökningen av fall av våld i nära relationer iaktas de allmänna bestämmelserna och anvisningarna om begränsning av förundersökningen. Förundersökningen ska inledas på nytt, om det på grund av nya omständigheter i ärendet finns grundad anledning till det (FUL 3:10.3).

En gemensam bakgrundsprincip i all begränsning av förundersökningen är framför allt processekonomi. I och med reformen av rättegångsförfarandet och den ökade kostnadsmedvetenheten har också behovet av en ändamålsenlig och kostnadseffektiv inriktning av olika myndigheters resurser i straffprocessen accentuerats. Ur denna synvinkel är en begränsning av förundersökningen särskilt viktig, eftersom det sparar resurser i hela handläggningskedjan i brottmål – förundersökningsmyndighetens, åklagarens och domstolens.¹⁴⁸ Trots detta ska man i olika brottstyper beakta den aktuella brottstypens särart. Detta är fallet t.ex. i fråga om våld i nära relationer.

Grunderna för begränsningen av förundersökningen och deras normgrund som helhet har grupperats i åklagarens anvisningar enligt följande:

I Processuell begränsning (FUL 3 kap.10 § 2 mom.)

- Inget brott (BRL 1 kap. 6 och 6 a §)
- Inga bevis (BRL 1 kap. 6 och 6 a §)
- Ingen åtalsrätt BRL (1 kap. 6 och 6 a §)
- Preskriberad åtalsrätt (BRL 8 kap. 1 §, 1 kap. 6 och 6 a §)

II Begränsning enligt prövning (FUL 3 kap.10 § 1 mom.)

- Obetydlighet (BRL 1 kap 7 § 1 punkten)
- Ungdom (BRL 1 kap 7 § 2 punkten)
- Skälighet (BRL 1 kap 8 § 1 mom. 1 punkten)
- Konkurrens (BRL 1 kap 8 § 1 mom. 2 punkten)
- Erkännande (BRL 1 kap. 8 § 2 mom.)
- "Annan motsvarande bestämmelse" t.ex. (SL 35 kap. 7 § och 50 kap. 7 §)

III Kostnadsbaserad begränsning (FUL 3 kap.10 § 2 mom.)

- Missförhållande i kostnader (BRL 1 kap 8 § 1 mom. 3 punkten)

IV Begränsning på grund av erkännande (FUL 3 kap. 10 a § 1)

- En begränsning på grund av erkännande anknyter med stöd av FUL 3 kap. 10 a § 1 inte till grunderna för åtalsetergift.¹⁴⁹

146 Polisstyrelsen anvisning POL-2019-65174 – Päätoöksentekoprosessi esitutkinnassa.

147 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

148 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

149 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

Av dessa grunder för begränsning som beskrivs i åklagarens anvisningar behandlas i denna handbok endast sådana som kan bli tillämpliga i samband med våld i nära relationer. Dessutom bör det beaktas att ovan nämnda grunder för processuell begränsning ska tillämpas endast om polisen på grund av oklar bevisning eller andra oklarheter i ärendet inte självständigt kan fatta beslut om avslutande av förundersökningen.

Vid prövning av medlingsförfarandets lämplighet i fall av våld i parrelationer får det inte överlåtas till en enskild polis. Om så var fallet skulle den enskild personens kunskaper och attityder i alltför hög grad påverka det valda förfarandet, och praxisen blir inte heller enhetlig. Enligt Polisstyrelsens anvisningar ovan ska grunden för "särskild prövning" åtminstone vara tillräcklig information om både våld i parrelationer i allmänhet och den misstänktes våldshistoria och målsägandens personliga omständigheter i det aktuella fallet.

Om medling används som grund för en framställning om begränsning, ska målsäganden informeras om vilka risker medlingen medför i situationer med våld i parrelationer. Som grund för prövningen bör också lyftas fram typiska drag av våld i parrelationer, såsom upprepat våld, offrets underordnade ställning och både offrets och utövarens benägenhet att underskatta våldet.

Det är särskilt viktigt att ta hänsyn till om målsägandens säkerhet kan garanteras under medlingsprocessen med beaktande av att samma element som garanterar målsägandens säkerhet vid förundersökningen och rättegången inte kan knytas till medlingsprocessen. Ett element i prövningen och som bör beaktas är målsägandens säkerhet också efter medlingsprocessen. För att detta ska kunna beaktas måste man än en gång känna till särdragen hos våld i parrelationer. Hänvisning till medling får inte inverka så att man inte satsar tillräckligt på förundersökningen av brottet.

Det är värt att notera att man inte kan hänvisa till medling om våldet är återkommande. Hänvisning till medling eller eventuell medling får inte heller inverka på hur förundersökningen av ett brott genomförs.¹⁵⁰

Nedan presenteras i detalj de synpunkter som hänför sig till utebliven förundersökning eller nedläggning av en redan påbörjad förundersökning samt användning av begränsningsgrunder. I alla dessa situationer är det värt att notera att förundersökningsbeslutet eller begränsningsförslaget skrivs informativt med angivande av grunderna för avgörandet. Motiveringen till avgörandet är särskilt betydelsefull för en part för att hen ska kunna uppleva behandlingen av sitt ärende som rättvis.

Utebliven förundersökning eller nedläggning av redan inledd förundersökning

Förundersökning får lämnas ogjord eller en redan inledd förundersökning läggas ned på grund av ett brott för vilket det inte kan förväntas strängare straff än böter och som bedömt som en helhet ska anses vara uppenbart obetydligt, om målsäganden inte har några anspråk i saken. Om en myndighet med stöd av vad som föreskrivs i någon annan lag avstår från åtgärder för att ställa den misstänkte under åtal för brott, görs förundersökning dock endast av särskilda skäl. Undersökningsledaren fattar vid behov de beslut som avses här. (FUL 3:9).

Utgångspunkten kan anses vara att det i situationer med våld i nära relationer ytterst sällan är möjligt att låta bli att göra förundersökning eller att lägga ned en redan påbörjad förundersökning genom att hänvisa till ovan nämnda bestämmelser. Då ska det med säkerhet vara fråga om den första våldssituationen och att man utifrån omständigheterna kan dra slutsatsen att situationen inte upprepas.

150 GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. GREVIO/Inf(2019)9. GREVIO:s skyldigheter beskrivs också i JM 2020: 15.

Begränsning av förundersökning

Det är möjligt att föreslå att förundersökningen ska begränsas på flera grunder. I förundersökningslagen definieras de situationer som möjliggör en framställning om begränsning och där grunderna för att inte väcka åtal används.

Åklagaren kan på framställning av undersökningsledaren besluta att förundersökning inte ska förrättas eller att den ska läggas ned om åklagaren med stöd av 1 kap. 7 eller 8 § i lagen om rättegång i brottmål eller någon annan motsvarande bestämmelse kommer att låta bli att väcka åtal och ett viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att åtal väcks (FUL 4:10 .1).

- *Obetydlighet*

Åklagare får meddela åtalsetergift (BRL 1:7, 670/2014) när det misstänkta brottet inte kan väntas medföra ett strängare straff än böter och det misstänkta brottet som helhet bedömt måste anses vara obetydligt med hänsyn till dess menlighet eller den misstänktes skuld, sådan den misstänktes skuld framgår av det misstänkta brottet (1 punkten).

Möjligheten att tillämpa obetydlighetsgrunden är i allmänhet uppenbar redan i början av förundersökningen om det rör sig om en lindrig form av en brottstyp som till sin allmänna natur är ringa.¹⁵¹ I situationer med våld i nära relationer är det mycket sällan möjligt att föreslå att brottsmisstanken ska begränsas på grund av att den är obetydlig. Då ska det med säkerhet vara fråga om den första våldssituationen och att man utifrån omständigheterna kan dra slutsatsen att situationen inte upprepas.

- *Ungdom*

Åklagaren får meddela åtalsetergift (BRL 1:7, 670/2014) för ett misstänkt brott vid vilket den som misstänks för det inte hade fyllt 18 år och som inte kan väntas medföra ett strängare straff än böter eller fängelse i högst sex månader, och som snarare kan anses ha berott på oförstånd eller tanklöshet än på likgiltighet för förbud och påbud i lag (2 punkten).

I fråga om ungdomsgrunden kan bedömningen av gärningsmannens skuld eller utredningen av de omständigheter som är relevanta för skälighetsgrunden kräva långt gående förundersökning. I fråga om unga bör man iaktta återhållsamhet och betona möjligheten att överväga att avstå från åtgärder först i samband med åtalsprövningen. Utöver målen för brottsutredningen kan själva förundersökningen, med tillhörande stödåtgärder, som i bästa fall genomförs i samarbete med olika myndigheter, bidra till möjligheten att på ett effektivt och positivt sätt ingripa i en ung brottsmisstänkts omständigheter och utveckling.¹⁵²

I situationer med våld i nära relationer är det möjligt att föreslå att brottsmisstanken ska begränsas med stöd av ungdomsgrunden vid misstankar om våld i en relation, när åtgärdens betydelse har övervägts mycket noggrant. En förutsättning för att en brottsmisstanke ska kunna framställas som begränsad ska vara att den misstänkte visar uppvisar oförstånd etc. t.ex. så att hen medverkar i stödåtgärder för förebyggande av våld.

151 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

152 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

- *Skälighet*

Kräver ett viktigt allmänt eller enskilt intresse inte något annat, får åklagaren besluta om åtalseftergift (BRL 1:8, 670/2014) om rättegång och straff måste anses oskäligen eller oändamålsenliga med hänsyn till uppnådd förlikning mellan den som misstänks för brott och målsäganden, den misstänktes övriga handlande för att avstyra eller avlägsna verkningarna av sin gärning, den misstänktes personliga förhållanden, gärningens övriga följder för den misstänkte, social- och hälsovårdsåtgärder eller andra omständigheter (1 punkten).

Till exempel Om gärningsmannen har skadats allvarligt i samband med gärningen eller är intagen för vård kan förundersökningen eventuellt lämnas ogjord eller avbrytas redan i det inledande skedet. Om medling har genomförts i saken på ett sätt som kan läggas till grund för åtalseftergift kan åklagaren besluta att förundersökningen begränsas.¹⁵³

Oskälighet och ouppsåtlighet som grund för begränsning är alltså i princip möjligt i fall av våld i nära relationer. Detta kan konstateras åtminstone om det inte är fråga om en brottsmisstanke som är allvarligare än misshandel. Dessutom är det möjligt att använda en begränsningsgrund, om en förlikning som uppnåtts mellan den brottsmisstänkte och målsäganden är äkta. Likaså ska den övriga misstänkta personens beteendet vara övertygande och visa att den misstänkte faktiskt förbinder sig att leva utan våld. En framställning om begränsning kan inte göras om ett enskilt eller allmänt intresse hindrar det.

- *Konkurrens*

Om inte ett viktigt allmänt eller privat intresse kräver något annat, får åklagaren meddela åtalseftergift (BRL 1:8, 670/2014) om det misstänkta brottet inte, enligt vad som föreskrivs om bestämmande av gemensamt straff eller beaktande av tidigare utdömt straff, väsentligt påverkar det totala straffet (2 punkten).

När konkurrensgrunden tillämpas är gärningens särdrag inte av lika stor betydelse som vid tillämpningen av andra åtalseftergiftsgrunder. Då är det enbart fråga om gärningarnas inbördes tidsmässiga samband samt det förutsedda straffet. Förutsättningarna för konkurrensgrunden kan därför ofta bedömas redan i ett mycket tidigt skede av undersökningen, varför det är särskilt ändamålsenligt att begränsa förundersökningen uttryckligen på denna grund.¹⁵⁴

I samband med våld i nära relationer kan användning av konkurrensgrunden i princip komma i fråga, om bestämmelserna om fastställande av ett gemensamt straff förutsätter det. När man överväger att använda denna grund är det dock skäl att beakta vilken betydelse våld i nära relationer har för målsäganden. I allmänhet kräver ett enskilt intresse att åtal väcks.

- *Kostnadsgrund*

Åklagaren kan också på framställning av undersökningsledaren besluta att förundersökningen ska avslutas, om kostnaderna för fortsatt undersökning klart står i strid med arten av det ärende som undersöks och den påföljd som eventuellt förväntas av det eller om det utifrån redan vidtagna förundersökningsåtgärder är synnerligen sannolikt att åklagaren kommer att besluta om åtalseftergift på någon annan grund än den som nämns i 1 mom. För att förundersökningen ska kunna avslutas förutsätts dessutom att ett viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att förundersökningen ska fortsätta. (FUL 3:10.2).

153 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

154 VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning.

Om inte ett viktigt allmänt eller enskilt intresse kräver något annat, får åklagaren besluta om åttalseftergift (BRL 1:8, 670/2014), om kostnaderna för en fortsatt behandling av saken skulle stå i uppenbart missförhållande till sakens natur och den förmodade påföljden (3 punkten).

Våld i nära relationer är särskilt allvarligt sett från offrets synpunkt. Därför är det i allmänhet inte möjligt att använda kostnadsgrunden vid en framställning om begränsning. Ett allmänt och enskilt intresse kräver att åtal väcks, och det är således inte möjligt att göra en framställning om begränsning.

Även om det kan finnas förutsättningar för en begränsning, är en begränsning inte möjlig, om ett enskilt eller allmänt intresse kräver att saken utreds.

Behovet av förundersökning med tanke på det allmänna intresset påverkas alltid av brottets art. Ingen typ av brott har dock uttryckligen uteslutits från begränsning av förundersökning. Det straffrättsliga systemet baserar sig i hög grad på tanken om allmängiltighet. Det centrala med systemet är inte enbart att straff utdöms, utan också att systemet fungerar i linje med allmän rättskänsla och på ett sätt som inger eller upprätthåller förtroende. Tilltron till systemet kan t.ex. hänföra sig till att risken för fortsatt brottslig verksamhet är uppenbar.¹⁵⁵

Vid upprepat våld i nära relationer kan ett brottmål i anslutning till helheten konstateras vara av sådan art att det allmänna intresset kräver förundersökning.

Avgörandepraxis

Biträdande riksåklagarens avgörande 10.1.2013, dnr 491/21/12, misshandel, våld i nära relationer, sammanföring av åtalpunkter

Biträdande riksåklagaren förordnade att åtal ska väckas mot en mans misshandel av sin styvdotter. Häradsåklagaren hade meddelat åttalseftergift med stöd av konkurrensgrunden i en situation där åklagaren hade väckt åtal mot samma gärningsman för en annan nästan motsvarande misshandel mot samma styvdotter.

Häradsåklagaren fäste uppmärksamhet vid att om den förväntade påföljden för alla misstänkta brott är av samma straffart, ska den gärning som inte åtalas med stöd av konkurrensgrunden i allmänhet vara lindrigare än de övriga brott för vilka åtal väcks. I detta fall var de misstänkta misshandelsfallen delvis gärningar av samma typ i fråga om gärningssättet och våldets intensitet.

3.2.13. Offentlighetsärenden i samband med våldsbrott i nära relationer

I fall som gäller våld i nära relationer iakttas anvisningarna i publikationshandboken om införande av sekretessanteckningar.¹⁵⁶ Det är inte särskilt ändamålsenligt att upprepa helheten av offentlighetsärenden i denna handbok.

Vid förundersökning tillämnar polisen lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999, offentlighetslagen, OffL). Utgångspunkten för offentlighetslagen är offentligheten i polisens verksamhet, om inte offentligheten i ett ärende som behandlas vid polisen har begränsats på någon grund (OffL 1 §). Syftet med de i offentlighetslagen föreskrivna rättighe-

¹⁵⁵ VKS:2016:5 – Begränsning av förundersökning. Andra motsvarande grunder nämns i anvisningen på följande sätt: om brottsmisstanken har väckt uppmärksamhet i offentligheten, om den misstänkte har en framskjuten samhällsposition eller om risken för fortsatt brottslighet är uppenbar.

¹⁵⁶ Polisstyrelsen Offentlighetshandbok 02.09.2019 POL-2018-51266.

terna att få information och myndigheternas skyldigheter är att skapa öppenhet i myndigheternas verksamhet samt att ge enskilda människor och sammanslutningar möjlighet att övervaka den offentliga maktutövningen och användningen av offentliga medel, att fritt bilda sig åsikter samt påverka sådant beslutsfattande som avser offentlig maktutövning och bevaka sina rättigheter och intressen (OffL 3 §, 907/2019).

Även om utgångspunkten för polisens verksamhet är offentlighet, ska man vid utlämnande av uppgifter om ett enskilt brott beakta att det kan finnas sekretessbelagda uppgifter i ärendet, varvid i synnerhet den som blivit offer för brottet ska skyddas. Detta skydd ges t.ex. genom sekretessbestämmelserna i offentlighetslagen (OffL 24 §). Vid tillämpningen av bestämmelserna om handlingars sekretess ska det beaktas om handlingens sekretess är absolut till sin karaktär¹⁵⁷ eller om offentligheten bestäms utifrån de skadliga verkningar som utlämnandet av handlingen har¹⁵⁸ eller om offentligheten förutsätter att utlämnandet av informationen uppenbart inte har skadliga verkningar¹⁵⁹. Sekretess som gäller enskilda personer är i huvudsak ovillkorlig till sin natur, vilket innebär att den som tillämpar sekretessbestämmelserna inte har getts prövningsrätt vid tillämpningen av bestämmelserna. En myndighet har i dessa tillämpningssituationer inte behörighet att bedöma behovet av sekretess eller de eventuella konsekvenserna av att lämna ut uppgifter.¹⁶⁰

Vid brottsmisstanke om våld i nära relationer behandlas i allmänhet ärenden som hänför sig till parternas privatliv. Offentligheten av sådana uppgifter har begränsats genom sekretessbestämmelser, såsom hälsouppgifter, socialvård och handikapp samt sexualitet (OffL 24.1 § 25 punkten, 1060/2002) känsliga omständigheter i privatlivet i brottmål (OffL 24.1 § 26 punkten¹⁶¹) och bl.a. uppgifter om åsikter som en person har uttalat privat eller uppgifter om någons levnadssätt, deltagande i föreningsverksamhet eller fritidssysselsättningar, familjeliv eller andra med dem jämförbara personliga förhållanden (OffL 24.1 § 32 punkten¹⁶²). Sekretessbelagda är också sådana handlingar som innehåller uppgifter om brottsoffret, om utlämnandet av uppgifterna skulle kränka brottsoffrets rättigheter eller minnet av offret eller offrets närstående (OffL 24.1 § 26 punkten).

Utöver offentlighetslagen tillämpar polisen annan lagstiftning som begränsar offentligheten, om det finns bestämmelser om sekretess i någon annan lag. Sekretessbestämmelserna i annan lagstiftning ska tillämpas i ett ärende som behandlas vid polisen, om den behandlar uppgifter som är sekretessbelagda enligt någon annan lag (OffL 22 §). Exempelvis sekretessbestämmelserna i lagen om utredande av dödsorsak (459/1973) kan tillämpas på familjemord som skett till följd av våld i nära relationer. Handlingar som gäller utredande av dödsorsak är sekretessbelagda, så som bestäms i 15 § (858/1997).

I rättegångsskedet tillämpas offentlighetslagstiftningen i rättegångsskedet på brottmål. Allmänhetens rätt att följa rättegången, få information om rättegångshandlingarna eller målsägandens identitet kan begränsas genom särskilda föreskrifter. Därför ska en begäran om begränsning av offentligheten framställas i början av behandlingen. Det är ändamålsenligt att lämna uppgifter om dessa begäranden på blanketten för fastställande av målsägandens skyddsbehov. Detta beskrivs närmare i avsnitt 3.2.5. i handboken.

157 Oberoende av konsekvenserna i fallet i fråga av att handlingen lämnas ut (sekretessbestämmelse oberoende av skaderevisit).

158 Sekretessbestämmelse baserad på offentlighetspresumtion.

159 Sekretessbestämmelse baserad på sekretesspresumtion.

160 Mäenpää 2016, s. 384.

161 I sekretesspunkten definieras dessa uppgifter som sekretessbelagda i fråga om den misstänkte, målsäganden eller någon annan person som har samband med ett brottmål.

162 I sekretesspunkten definieras dessutom handlingar som innehåller uppgifter om en persons politiska övertygelse och deltagande i föreningsverksamhet som sekretessbelagda.

Olika material om ämnet (länkarna öppnas med TUVE-webbläsaren)

Läs mer om offentlighetslagstiftningen om polisens verksamhet, POHA Offentlighets-handbok 2019, POL-2018-51266. Tillgänglig i polisens intranät.

Läs mer om offentlighetsfrågor u brottmål: Rantaeskola, Satu. Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa, 2021, s. 157–201. Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

3.3. FÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER OCH ANALYS

Den förebyggande verksamheten har ordnats på olika sätt vid polisenheterna. Det centrala är att komma överens om vilken roll den förebyggande verksamheten och ATI-enheten har när det gäller att bekämpa våld i nära relationer. MARAK, HAH och Ankkuriverksamheten, som presenterades i tidigare kapitel, är centrala arbetsformer i polisens strategi för förebyggande arbete.

Typiskt för våld i nära relationer är att det upprepas och förvärras. Därför är ett effektivt ingripande i våld i nära relationer inte enbart utförande av enskilda larmuppdrag och brottsanmälningar. Det är viktigt att inom polisenheten komma överens om hur fall där det förekommer hot om upprepat och allvarligt våld ska följas upp och hur man ska ingripa i dem.

Regionalt bör målet vara att kartlägga de fall där risken för våld är störst. Kartläggningen kan t.ex. göras som regelbunden granskning av upprepade larmuppdrag som gäller våld i nära relationer i kombination med POTI- och brottsanmälningsuppgifter samt MARAK/HAH-uppföljning. När det gäller särskilda riskfall ska åtgärden vara multiprofessionellt samarbete över sektorsgränserna för att bryta våldsspiralen bl.a. genom att effektivisera användningen av tvångsmedel och multiprofessionellt samarbete.

Till polisinskrivningarnas analys- och underrättelseverksamhet (ATI) hör i enlighet med Polisstyrelsens föreskrift bl.a. att ta fram taktisk analys, såsom temaanalyser, fenomen- och trendanalyser, tidiga varningar och riskanalyser, upprätthålla och följa den taktiska lägesbilden, utvärdera utvecklingen av insatsområdena samt analysera polisverksamhetens effekt i områdena i fråga. Till ATI-verksamheten hör också att inom polisenhetens område producera och styra analys-tjänster och analysprodukter som hänför sig till informationshantering och visuell beskrivning av information (t.ex. statistik), att utbilda användningen av analysystem inom den egna polisenhetens område samt att styra, utveckla och utbilda den operativa analysen inom den egna polisenhetens område.¹⁶³

Exempel på analys i efterhand av temaspecifika larmuppdrag

Polisinskrivningen Y utför i efterhand en utgällning av larmuppdrag i anslutning till våld i nära relationer. Vid behov kontaktas de inblandade personerna i efterhand. Utifrån kontakterna har det registrerats brottsanmälningar och hänvisats effektivare till tjänster.

Exempel på utnyttjande av informationsledning

Polisinskrivningen X informerar regelbundet stadens socialväsande med stöd av 35 § i socialvårdslagen om de klienter hos vilka man upprepade gånger larmuppdrag som gällt våld i nära relationer. Socialväsandet riktar de åtgärder som den anser vara behövliga till de inblandade personerna. Det är värt att notera att socialvården i princip inte på grund av sekretessbestämmelserna kan ge ömsesidigt information om sina åtgärder. Eventuella åtgärder syns som eventuellt färre larmuppdrag med fördröjning.

¹⁶³ POHA föreskrift POL-2019-58976 – Organisering av, uppgifter för och ansvar för analys- och underrättelseverksamheten vid polisenheterna.

3.4. TILLSTÅNDSFÖRVALTNINGEN

Polisens tillståndsförvaltning ansluter sig till bekämpningen av våld i nära relationer närmast när våldet eller hotet om det ger anledning att börja överväga att återkalla ett beviljat tillstånd. Tillstånd som hänför sig till skjutvapen är föremål för särskild övervakning. Polisen grundar sitt beslut i enlighet med skjutvapenlagen antingen på hälsorelaterade eller straffrättsliga omständigheter eller på tillståndshavarens beteende eller levnadssätt.

Vid larmuppdrag med anknytning till våld i nära relationer ska man alltid beakta tillgång till vapen och kontrollera vapentillstånd i vapenregistersystemet LUHTI. Om förutsättningarna uppfylls ska vapnen omedelbart konfiskeras. Dessutom ska tillstånden för privata säkerhetsbranschen kontrolleras från systemet LUHTI-TURVA JA RABITA.

Redan ett hotfullt beteende kan inverka på innehavet av vapen och tillstånden för den privata säkerhetsbranschen, och därför ska särskild uppmärksamhet fästas vid förmedling av information till tillståndsförvaltningen inom både övervaknings- och larmverksamheten, mottagandet av brottsanmälningar, brottsutredningen och den förebyggande verksamheten.

Polispatrullens iakttagelser och de beskrivningar av en persons uppträdande som ska antecknas vid förhör har dessutom stor betydelse när ett ärende vid förundersökningen begränsas eller åklagaren fattar beslut om åtalseftergift.

SAMMANFATTNING

Behandlingen av våld i nära relationer ur polisens synvinkel har krävt ett betydande antal sidor, vilket framgår av sidantalet i denna handbok. Trots detta har endast en bråkdel av allt material som finns tillgängligt kunnat behandlas i handboken. Vi har velat ta in endast de viktigaste källverken inom ämnesområdet och också dem endast ur polisens synvinkel.

Det finns stora förväntningar på polisen i bekämpningen av våld i nära relationer och inte utan orsak, eftersom polisen varje dag i sina uppgifter träffar parter i våld i nära relationer på olika håll i Finland. Var och en kan genom sitt eget agerande påverka hur polisens verksamhet ter sig i situationer med våld i nära relationer. Polisen kan genom sitt eget ingripande i betydligt högre grad påverka förekomsten av våld i nära relationer än någon annan myndighet. Polisen har tillgång till ett brett spektrum av åtgärder, såsom tvångsmedel och möjligheten att meddela temporärt besöksförbud vid sidan av andra åtgärder. Användningen av dem har faktisk inverkan på den som utövar våld i nära relationer.

Problemen med våld i nära relationer kan dock inte lösas enbart av polisen. Särskilt i fall av upprepat och allvarligt våld eller hot om sådant måste flera aktörer samarbeta på ett samordnat sätt och inom ramen för sina befogenheter. Studier visar att det är svårt att bryta sig loss från ett våldsamt förhållande och det kräver alltid att personen själv gör ett beslut. Det krävs ofta många försök för att slutgiltigt lämna ett förhållande, mångsidigt stöd vid rätt tidpunkt och ibland även multiprofessionell säkerhetsplanering. För att våldet eller hotet om våld faktiskt ska upphöra får inte heller förövaren av våld lämnas ensam i situationen. Andra delaktiga, såsom barn, som kan påverkas djupt och långtgående av otrygghet som upplevts endast i hemmet, får inte heller förbli ensamma. Genom multiprofessionellt samarbete hänvisas den som begår våld i nära relationer, offer för våld i nära relationer och eventuella andra parter till hjälpsystemet och får således hjälp i den utmanande situationen.

Som polis kan du genom din egen verksamhet ändra på den uppfattning som biträdande justitiekanslern fick av den situation som nämns i inledningsfrasen till denna handbok och av anvisningarna och utbildningen inom polisförvaltningens ämnesområde. Samtidigt upplever du som polis situationer där du i en enskild situation lyckas erbjuda hjälp till offer för våld i nära relationer och i en vissa situationer också till dem som utövat våld i nära relationer.

Tack för att du läste vår handbok. Vi hoppas att du återkommer till den flera gånger!

Minna Liimatainen

Satu Rantaeskola

KÄLLOR

Litteratur

- Ahola, Tapani – Ahola, Maiju. Från våld till säkerhet. Lyhytterapiainstituutti Oy, Helsingfors 2016.
- Ajo, Annamari – Grönroos, Sanna. 2005. Selittäminen ja vastuunotto miesten puheessa, s. 90–113, i: Juha Holma – Jarl Wahlström (red.), ISKURYHMÄ – Miesten puhetta Vaihtoehto väkivallalle -ryhmissä. Yliopistopaino, Helsingfors 2005.
- Brandt, Jonna. DASH-riskinarvioinnin ennustekyky ja sen merkitys MARAK-toiminnalle. Specialistutbildningen i rättspsykologi 2019–2020, Åbo Akademi Åbo 2020. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://legalpsy.fi/wp-content/uploads/2021/08/Jonna-Brandt-1.pdf>
- Danielsson, Petri – Salmi, Venla. Suomalaisten kokema parisuhdeväkivalta 2012. Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, verkkokatsauksia 34/2013. Helsingfors 2013. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152609/34_parisuhdevakivalta.pdf
- Ellonen, Noora – Rantaeskola, Satu (red.). Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta. Oppikirjat 24, Polisyrykeshögskolan, Tammerfors 2016. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/118228/Oppikirjat_24_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Fagerlund, Monica. Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Polisyrykeshögskolan 2016. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/115517/Raportti_123_verkko.pdf?sequence
- Flink, Aune. Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana: rikottu lemменmarja. Tammerfors universitet, Tammerfors 2006. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67636/951-44-6709-4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Fredman, Markku – Kanerva, Janne – Tolvanen, Matti – Viitanen, Marko. Esitutkinta ja pakkokei-not. Alma Talent, 6:e reviderade upplagan, Helsingfors 2020. Läst 17.11.2021 Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.
- Harne, Lynne – Radford, Jill. Tackling domestic violence; theories, policids and practice. Open University Press, 2008. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=369500>
- Heiskanen, Markku – Ruuskanen, Elina 2010. Tuhansien iskujen maa: Miesten kokema väkivalta Suomessa. Europeiska institutet för kriminalpolitik (HEUNI). Publikationsserie nr 66. Webbpublikation. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI+report+66_1.pdf/e7607489-75be-31e6-9eb8-4b2bb88c9879/HEUNI+report+66_1.pdf?t=1610020624756
- Hakkarainen, Louna. Digitaalinen väkivalta parisuhteessa ja sen jälkeen. Opas väkivallan koki-jalle, ammattilaiselle ja läheiselle. Naisten Linja Suomessa ry, Helsingfors 2019. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://images.ctfassets.net/pbxhiiawat8h/NOPIzWCuPzG1sF2HANVla/75f7f2941f-100f93e2cfa946b1312863/Digitaalinen-v_kivalta-parisuhteessa_28Oct19-1.pdf
- Hannus, Riitta – Mehtola, Sirkku – Natunen, Laru – Ojuri, Auli (red.). Veitsen terällä. Naiseus ja parisuhdeväkivalta. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/veitsen_ter_II_naiseus_ja_parisuhd

Hansen, Saana – Sams, Anni – Jäppinen, Maija – Latvala, Johanna. Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Ihmisoikeusliitto, Helsingfors 2016. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://ihmisoikeusliitto.fi/wp-content/uploads/2016/06/Kunniak%C3%A4sitykset-ja-v%C3%A4kivalta_B5_netti-002.pdf

Helminen, Klaus – Kuusimäki, Matti – Rantaeskola, Satu, Polislagen. Talentum Media Oy, Helsingfors 2012. Läst 17.11.2021 Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.

Hong, Tuuli. Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema. Åbo universitet, Åbo 2019. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/148676/AnnalesC486Hong.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hurtig, Johanna – Linjakumpu, Aini. Kirkko ja hengellisen väkivallan ratkaisut. Suomen evankelisluterilaisen kirkon julkaisuja. Kirkko ja toiminta. Kyrkostyrelsen, Helsingfors 2020. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://evl.fi/documents/1327140/0/raportti_pakattu.pdf/45bdf887-4f22-995d-0275-d361891bbe95

Hyvärinen, Salla – Hautamäki, Jari. Katkaise väkivalta Lähisuhde- ja perheväkivaltarikoksesta epäillyn ohjaaminen esitutunnista väkivaltaa katkaisevaan palveluun. Terveys- ja hyvinvoinnin laitos, Ohjaus 10/2013, Helsingfors 2013. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110163/URN_ISBN_978-952-245-922-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kaittila, Anniina. Rahakonfliktit ja taloudellinen väkivalta parisuhteissa. Åbo universitet, Åbo 2017. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/133966/AnnalesC434Kaittila.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Kekkonen, Joonas - Sarlin, Tommi - Pekkola, Jussi. Normaalia väkivaltaa. Miehet katuväkivallan kokijoina. Miessakit ry:n raportteja 2020:1. Miessakit ry, Helsingfors 2020.

Koskelainen, Mari – Stenberg, Jan-Henry. Mustasukkaisuudesta harhaluuloisuushäiriöön: tunnistaminen ja väliintulot osana lähisuhde-väkivallan estämistä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2020;136(6):611-6. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.duodecimlehti.fi/du015464>

Koskelainen, Mari. Kohdennetun väkivallan ennalta estävä työ poliisissa. I: Jasmin Kaunisto (red.). Poliisityön psykologia. Polisyrkeshögskolan, Tammerfors 2021. Tillgängligt: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121761678>

Koskelo, Reetta – Laakso, Amanda. Lähisuhdeväkivallan syyt ja tekijän motivaatiotekijät avun hakemiseen. Savonia-ammattikorkeakoulu, Kuopio 2020. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/338499/Koskelo_Reetta%20Laakso_Amanda.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Laitinen, Merja – Kinnunen, Jaana – Hannus, Riitta (toim.). Varjosta valoon. Eron jälkeisen eron tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41, Helsingfors 2017. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon

Lehti, Martti. Henkirikoskatsaus 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Katsauksia 41/2020. Helsingfors universitet, Helsingfors 2020. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/319479/Katsauksia_41_Lehti_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL-opas: Luo luottamusta – Suojele lasta. Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville. Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelma. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors 2019. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136183/Luo%20luottamusta%20suojele%20lasta_2019_1010%20s%20prf.pdf?sequence=7&isAllowed=y

- Meloy, J. Reid. – Hoffmann, Jens (red.). International Handbook of Threat Assessment. Oxford University Press, 2:a upplagan, New York 2021 .
- Miettinen, Terho – Pelli, Raija. Harhaanjohtajat: Vahvassa uskossa. Docendo, Jyväskylä 2017.
- Mäenpää, Olli, Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. 5., uudistettu painos, Edita Publishing Oy, Helsinki 2016.
- Nikupeteri, Anna. Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Lapplands universitet, Rovaniemi 2016 . Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62627/Nikupeteri_Anna_ActaE_204_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Nikupeteri, Anna – Laitinen, Merja. Vaino väkivaltana ja yhteiskunnallisammattillisena kysymyksenä, s. 19–41, i: Merja Laitinen – Jaana Kinnunen – Riitta Hannus (red.), Varjosta valoon. Eron jälkeisen eron tunnistaminen, katkaisu ja uhrien selviytymisen tukeminen. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 41, Helsingfors 2017. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/varjosta_valoon
- Nuutila, Ari-Matti – Majanen, Martti. Vapauteen kohdistuvat rikokset - RL 25 luku. I: Tapio Lappi-Seppälä – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius – Sakari Melander – Kimmo Nuotio – Timo Ojala – Ilkka Rautio, Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset, AlmaTalent, 4:e oförändrade upplagan, Helsingfors 2013.
- Parisuhdevaino – Käsikirja vainon uhreille 2015. VARJO-hanke. Haluan elää, en vain olla hengissä. Eron jälkeisen väkivaltaisen vainon kohteena elävien perheiden turvallisuuden lisääminen ja vainoamisen ennaltaehkäisy. Varjo -hanke (2012-17). Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://varjosta.fi/wp-content/uploads/2015/12/Parisuhdevaino-KasikirjaVainonUhreille_web.pdf
- Peitsalo, Peter – Pekkola, Jussi – Sarlin, Tommi. Vaiettu väkivalta – Miesten kokema väkivalta sekä mahdollisuus avun hakemiseen ja saamiseen. Miessakit Ry:n raportteja 2017:1. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.miessakit.fi/wp-content/uploads/2021/12/Vaiettu-vakivalta_digi.pdf
- Perttu, Sirkka – Kaselitz, Verena. Parisuhdeväkivalta puheeksi – opas terveydenhuollon ammattihenkilöstölle äitiyshuollossa ja lasten terveystaluuissa. Helsingfors, 2006 . Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://peva.aanekosken.fi/images/liitteet/Addressing_Intimate_Partner_Violence_Finnish_Version .pdf
- Piispa, Minna – Tuominen, Mia – Ewalds, Helena. MARAK kokemuksia parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. Raportteja 10/2012. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors 2012 . Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90818/URN_ISBN_978-952-245-601-4.pdf?sequence=1
- Rantaeskola, Satu. Rikos ja rikosprosessi. Warelia, Tyrvää – Vammala – Sastamala, 2019.
- Rantaeskola, Satu. Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa. AlmaTalent, Helsingfors 2021 . Asianomistajan yksityiselämän suoja rikosprosessissa, 2021, s. 157–201. Läst 17.11.2021 Finns tillgänglig i söktjänsten Finlands lag med de koder som getts till dem som arbetar inom polisförvaltningen.
- Seikkula, Minna. Viranomaiskoulutus kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi itseopiskelumateriaali. Publicerad 30.11.2012 Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/documents/605877/1663mmm634/Viranomaiskoulutus+kunniaan+liittyv%C3%A4n+v%C3%A4kivallan+tunnistamiseksi%2C+koulutettavan+materiaali/7ab409a6-a484-4f55-afe1-72a4fc27f02f>
- Keinänen, Eero – Säävälä, Hannu. Yksilötyöskentely, s. 85–110, i: Hannu Säävälä – Riitta Pohjoisvirta – Eero Keinänen – Santtu Salonen (toim.), Mies varikolle – Apua lähisuhdeväkivaltaan. Oulun ensi- ja turvakoti ry, Uleåborg, 2006.

Tavasti, Maria. Eihän tästä voi puhua ääneen – äitiyden ja väkivaltaisuuden tulkintoja kehysanalyysin keinoin. Jyväskylä universitet, Jyväskylä 2019 . Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64871/1/URN%3ANBN%3Af%3Aju-201906273474.pdf>

Telaranta, Pirkko. Muistisairauden kanssa: Alzheimer arjessa. Auditorium, Helsingfors 2014.

Törmä, Sinikka – Tuokkola, Kati – Hurtig, Johanna. Våld mot romska kvinnor i närrelationer och inom familjen. Behov av hjälp i samfundet och servicesystemet. Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2013:33. Social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors 2013 . Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74471/RAP_2013_33_romaninaiset_vakivalta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Vaitomaa, Johanna – Muukkonen, Tiina – Rautio, Susanna. Vaativan erotyön käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto ry, Helsingfors 2021. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/digi_etl_vaativa_eroty_2021_sivuttain

Valtokari, Maria – Alastalo, Hanna – Luoma, Minna-Liisa. Ikääntyneiden kaltointohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoituksen avulla. Tutkimuksesta tiiviisti 3/2021. Institutet för hälsa och välfärd, Helsingfors 2021. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140906/URN_ISBN_978-952-343-619-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Officiella källor

GREVIO Baseline Evaluation Report Finland. GREVIO/Inf(2019)9. Recommendation on the implementation of the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence by Finland. IC-CP/Inf(2020)3. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>

RP 137/1999 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och till lagar om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem.

RP 78/2010 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 21 kap. 16 § i strafflagen.

RP 222/2010 rd, Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till översyn av förundersöknings- och tvångsmedelslagstiftningen.

RP 46/2014 rd, Regeringens proposition till riksdagen med förslag till revidering av 17 kap. i rättegångsbalken och av den lagstiftning om bevisning i de allmänna domstolarna som har samband med den.

RP 333/2014 rd, Regeringen proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av 18 § i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården, 13 § i lagen om patientens ställning och rättigheter, 40 § i lagen om grundläggande utbildning, lagen om grundläggande konstundervisning, 23 § i lagen om elev- och studerandevård, 21 a § i lagen om fritt bildningsarbete, 43 § i lagen om yrkesutbildning, 32 § i gymnasielagen, 90 a § i universitetslagen, 65 § i yrkeshögskolelagen, ungdomslagen, 86 § i räddningslagen och 20 § i lagen om nödcentralsverksamhet.

HE 252/2016 vp, Hallituksen esitys eduskunnalle tutkintavankeuden vaihtoehtoja ja järjestyksiä koskevaksi lainsäädännöksi.

Krimo – Statistikrapport om våld i nära relationer 2019. Viranomaisten tietoon tulleen lähisuhteväkivallan määrä kasvussa. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo). Tilastoraportti 3/2021. Sakkunniga Kimmo Haapakangas – Martti Lehti – Petri Danielsson – Matti Näsi – Joonas Peltonen – Saana Kaipainen – Elisa Niklander – Johanna Hietämäki – Riina Korjamo – Jenni Rautio – Kati Järvinen – Martta October. Krimo, Helsingfors 2021. Läst 17.11.2021

- Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141028/L%c3%a4hisuhdev%c3%a-4kivalta_2019..pdf?sequence=1&isAllowed=y
- LaUB 19/2014 rd. Lagutskottets betänkande 19/2014 rd, Regeringens proposition(RP 46/2014) till riksdagen med förslag till revidering av 17 kap. i rättegångsbalken och av den lagstiftning om bevisning i de allmänna domstolarna som har samband med den.
- Lagrådsremiss 4.11.2021: Barn som bevittnar brott. Regeringen, Stockholm 2021.
- JM 2020:15. Programmet för bekämpning av våld mot kvinnor 2020–2023. Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2020: 15. Justitieministeriet, Helsingfors 2020 . Läst 17.11.2021 Tillgängligt på: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162499/OM_2020_15_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- JM 34/2016. Utredning om organiseringen av och alternativ till häktning. Sammandrag av remissutlåtanden. Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 34/2016. Justitieministeriet, Helsingfors 2016 .
- OM 2019:4. Bedömningspromemoria om effektivisering av övervakningen av besöksförbud. Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2019: 4. Justitieministeriet, Helsingfors 2019 .
- JM 2021:26. Effektivisering av besöksförbudet. Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2021:26. Justitieministeriet, Helsingfors 2021 .
- Polisstyrelsen Offentlighetshandbok 2.9.2019. POL-2018-51266. Polisstyrelsen, Esbo 2019.
- POHA föreskrift POL-2019-58976 – Organisering av, uppgifter för och ansvar för analys- och underrättelseverksamheten vid polisenheterna. Polisstyrelsen, Esbo 2019.
- Polisstyrelsen styrbrev POL-2021-137982 – Poliisin palveluohjaukskirje lähisuhdeväkivallan osapuolille. Polisstyrelsen, Esbo 2021.
- Polisstyrelsen ohje esitutkintapöytäkirjan laadinnasta, POL-2016-8514. Polisstyrelsen, Helsingfors 2016.
- Polisstyrelsen anvisning POL-2020-28566 – Poliisin toiminta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Polisstyrelsen, Esbo 2020.
- Polisstyrelsen anvisning POL-2018-26808 – Besöksförbud. Polisstyrelsen, Esbo 2018.
- Polisstyrelsen anvisning POL-2019-65174 – Päätöksentekoprosessi esitutkinnassa. Polisstyrelsen, Esbo 2020.
- Polisstyrelsens svar POL-2021-36120 – naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnalle poliisin virka-avusta ja sen maksullisuudesta. Polisstyrelsen, Esbo 2021.
- IM 14/2016. Inrikesministeriets publikation. Handbok för förfarandet vid bedömning av brottsoffers skyddsbehov. Inre säkerhet. Inrikesministeriet, Helsingfors 2016 .
- IM 2019:3 – ENSKA. Inre säkerhet. ENSKA – Polisens strategi för förebyggande arbete 2019–2023. Inrikesministeriets publikationer 2019:3. Inrikesministeriet, Helsingfors 2019 .
- IM 1/2014. Förebyggande och förhindrande av familje- och barnmord och informationsutbyte mellan myndigheter. Inre säkerhet. Inrikesministeriets publikation, IM 1/2014, arbetsgruppens rapport. Inrikesministeriet, Helsingfors 2014 .
- STM selvityksiä 2002:6. Heiskanen, Markku – Piispa, Minna. Väkivallan kustannukset kunnassa: Viranomaisten arviointiin perustuva tapaustutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja sen kustannuksista Hämeenlinnassa vuonna 2001. Social- och hälsovårdsministeriet 2002. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70107/raportti2002.pdf?sequence=1>

SHM 2017:16, Plan för genomförande av Istanbulkonventionen 2018–2021. Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2017:16. Social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors 2017. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160401/16_2017_Istanbulin%20sopimuksen%20tps%202018-21_suomi.pdf

SHM:s anvisning om informationsutbyte mellan hälso- och sjukvården och polisen. Social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162048/OHJE_terveydenhuollon_ja_polisiin_valiseen_tiedonvaihtoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y

SHM 2019:27 En barndom utan våld. Åtgärdsplan för förebyggande av våld mot barn 2020–2025 Social- och hälsovårdsministeriets publikationer 2019:27. Social- och hälsovårdsministeriet, Helsingfors 2019. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161899/STM_2019_27_J.pdf?sequence=4&isAllowed=y

ShUB 18/2000 rd. Social- och hälsovårdsutskottets betänkande 18/2000 rd Regeringens proposition (RP 137/1999) med förslag till lagar om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och till lagar om ändring av socialvårdslagen och av vissa lagar som har samband med dem.

THL:s anvisning 2.10.2013 – läkarutlåtande. Väkvällan uhrin tutkiminen ja rikosoikeudellinen lääkärintuoto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuslääkintäyksikön ohje lääkärintuoton laatimisesta. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/documents/10531/1449887/V%C3%A4kvällan+uhrin+tutkiminen+ja+rikosoikeudellinen.pdf/3a34fb14-04e5-427a-8898-f0c855e3272b>

THL – Ordlista över våldsbegrepp 1/2020. Katriina Bildjuschkin – Helena Ewalds – Johanna Hietamäki – Hanna Kettunen – Tanja Koivula – Jukka Mäkelä – Suvi Nipuli – Martta Oktober – Joonas Peltonen – Reetta Siukola. En ordlista som Institutet för hälsa och välfärd (THL) utarbetat i samarbete mellan vålds- och terminologiexperter och som innehåller definitioner på de mest rekommenderade begreppen i arbetet mot våld. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143062/URN_ISBN_978-952-343-706-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus – Perhe- ja lähisuhdeväkvällan uhrin vuonna 2019. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://tilastokeskus.fi/til/rpk/2019/15/rpk_2019_15_2020-06-02_tie_001_fi.html

Violence against women: an EU-wide survey 2014. Main results. European Union Agency for Fundamental Rights, 2014. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

VKS:2016:5 Begränsning av förundersökning. Allmän anvisningar VKS:2016:5, Dnr 22/31/15 Begränsning av förundersökning. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://syyttajalaitos.fi/sv/ra-2016-5-begransning-av-forundersokning>

Andra källor och webbplatser

Aapakallio, Johanna – Koskela, Sirpa – Rantaeskola, Satu. Asianomistajan kuulustelu kunniaan liittyvän väkvällan tunnistamiseksi – kysymysrunko, Polisstyrelsen, Helsingfors 2021.

Biträdande justitiekanslerns avgörande 12.4.2021 Dnr OKV/1325/1/2018. Lähisuhdeväkvällan puuttuminen ja poliisi. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.okv.fi/media/filer_public/85/e3/85e3b9d3-7e89-43ef-9d27-f75478dage9d/okv_1325_1_2018.pdf

EVL:s webbplats: Kirkon sanasto. Aamenesta öylättiin – kirkon sanasto: Hengellinen väkivalta. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://evl.fi/sanasto/-/glos-sary/word/Hengellinen+v%C3%A4kivalta>

Improdova.eu-utbildning RAIMO. Risk Assessment Integration Module RAIMO - Online training materials on violence. Improdova.eu, 2020. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://training.improdova.eu/en/risk-assessment-integration-module-raimo/>

Improdova: Identification of risk factors. Risk Assessment Integration Module RAIMO. Step 1: Identification of risk factors. Improdova.eu, 2020. Läst 17.12.2021 Tillgängligt: <https://training.improdova.eu/en/risk-assessment-integration-module-raimo/step-1-identification-of-risk-factors/>

Webbplatsen Lastenmielenterveystalo.fi: Käyttätymisen häiriöt. Lastenmielenterveystalos infosidor: Lapsen väkivaltainen ja/tai uhkaava käytös. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/kayttaytymisen_hairiot/Pages/lapsen_vakivaltainen_ja_tai_uhkaava_kaytos.aspx

Mieli rf:s webbplats Våld i nära relationer för med sig rädsla i familjen. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://mieli.fi/vaikea-elamantilanne/vakivalta/lahisuhdevakivalta-tuo-pelon-perheeseen/>

Webbplatsen Miessakit – Väkivaltaa kokeneet miehet: Väkivaltaa kokeneet miehet. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.miessakit.fi/toimintamuodot/vakivaltaa-kokeneet-miehet/>

Mannerheims barnskyddsförbunds webbplats: Väkivalta perheessä. Mannerheims barnskydds-förbund. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/vakivalta-perheessa/>

Kvinnolinjens webbplats: Fysisk väkivalta. Naisten puolella. Väkivaltaa vastaan. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://naistenlinja.fi/fyysinen-vakivalta/>

Kvinnolinjens webbplats: Psykiskt våld. Naisten puolella. Väkivaltaa vastaan. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: https://naistenlinja.fi/henkinen-vakivalta/?gclid=EAlaQobChMIqdv-wrTs8gIVktay-Ch31LavoEAAYAiAAEgLm-PD_BwE

Kvinnolinjens webbplats: Kunniaan liittyvä väkivalta. Naisten puolella. Väkivaltaa vastaan. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://naistenlinja.fi/kunniaan-liittyva-vakivalta/>

Kvinnolinjens webbplats: Seksualisuutta loukkaava väkivalta. Naisten puolella. Väkivaltaa vastaan. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://naistenlinja.fi/seksuaalisuutta-loukkaava-vakivalta/>

Kvinnolinjens webbplats: Taloudellinen väkivalta. Naisten puolella. Väkivaltaa vastaan. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://naistenlinja.fi/taloudellinen-vakivalta/>

Kvinnolinjens webbplats: Vainoaminen. Naisten puolella. Väkivaltaa vastaan. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://naistenlinja.fi/vainoaminen/>

PolStat-systemet: antal besöksförbud. Polisens riksomfattande resultatuppgiftssystem PolStat, med hjälp av vilket statistik och rapporter om polisens verksamhet produceras.

Rantaeskola, Satu. Asianomistajan suojelutarpeen määrittäminen. PowerPoint-presentation 9.11.2016. Polisyrykeshögskolan 2016. (Rantaeskola PP 2016).

PowerPoint-sammanställning av brottsofferstöd avgör målsägandens skyddsbehov. Powerpoint-presentation 11.2.2016. Brottsofferjouren, Helsingfors 2016. (RIKU PP 2016).

Brottsofferjourens webbplats: Anmälningsskyldigheter. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.riku.fi/sv/som-brottsoffer/barn-och-ungdomar/anmalningsskyldigheter/>

Brottsofferjourens webbplats: Varför är det viktigt att hänvisa ett brottsoffer till fortsatt hjälp? Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.riku.fi/palvelut/ohjaa-asiakkaasi-rikun-palveluun/miksi-on-tarkeaa-ohjata-rikoksen-uhri-jatkoapuun/>

Brottsofferjourens webbplats: Vad är brottsofferdirektivet? Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://www.riku.fi/palvelut/ohjaa-asiakkaasi-rikun-palveluun/mika-on-rikosuhridirektiivi/>

THL:s webbplats: Lapsiin kohdistuva väkivalta (Våld mot barn). Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lapsiin-kohdistuva-vakivalta>

THL:s webbplats: Lähisuhdeväkivalta (Våld i nära relationer). Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta>

THL:s webbplats: Lähisuhdeväkivaltilastot 2019 (Statistik över våld i nära relationer 2019). Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/terveyden-ja-hyvinvoinnin-edistaminen/lahisuhdevakivalta>

THL:s webbplats: MARAK och Polisen. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/documents/605877/1663634/MARAK+poliisi.pdf/a193d70e-5cef-4e45-afbf-09e65fdd894f>

THL:s webbplats: SERI – stödcentren för personer som utsatts för sexuellt våld. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seri-seksuaalivakivallan-uhrin-tukikeskukset>

THL:s webbplats: Sukupuolistuneen väkivallan yleisyys. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/vakivalta-ja-hairinta/sukupuolistuneen-vakivallan-yleisyys>

THL:s webbplats: Handbok om funktionshinderservice. Hur är våld mot personer med funktionsnedsättning? Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vakivalta-ja-vammaisuus/millaista-vammaisiin-ihmisiin-kohdistuva-vakivalta-on>

THL:s webbplats: MARAK-introduktionspaketet. Tietoa työskentelystä uudelle MARAK-työryhmän jäsenelle. Institutet för hälsa och välfärd. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://thl.fi/documents/605877/1663634/MARAK+perehdytyspaketti+tyontekijalle.pdf/11c61dbe-d4b3-42a5-b4c6-73266a4872d4>

Projektet Känn det ekonomiska våldet 2021–2024. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://taloudellinenvakivalta.fi/>

Suvanto ry:s webbplats: Ikäihmisten kaltoinkohtelu (Illabehandling av äldre människor). Suvanto ry Turvallisen vanhuuden puolesta – informaation. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://suvantory.fi/ikaihminen-kaltoinkohtelu/>

Suvanto ry:s webbplats: Tunnistaminen (ikäihmisten kaltoinkohtelu). Suvanto ry Turvallisen vanhuuden puolesta – informaation. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://suvantory.fi/ikaihminen-kaltoinkohtelu/tunnistaminen/>

Suvanto ry:s webbplats: Riskitekijät (ikäihmisten kaltoinkohtelu). Suvanto ry Turvallisen vanhuuden puolesta – informaation. Läst 17.11.2021 Tillgängligt: <https://suvantory.fi/ikaihminen-kaltoinkohtelu/riskitekijat/>

BILDER

Bild 1. MARAK-arbetsgrupper i Finland 2021.

Bild 2. MARAK-processen.

Bild 3. Åtgärder som föreslås i MARAK-arbetsgruppen för offer för allvarligt våld i parrelationen.

Bild 4. Betydelsen av hänvisning till Brottsofferjouren ur offrets och polisens synvinkel.

Bild 5. Skyddsåtgärder för målsäganden under förundersökningen.

Bild 6. Fastställande av målsägandens skyddsbehov (förhørsblankett eller separat blankett).

Bild 7. Skyddsåtgärder för målsäganden vid rättegång.

BILAGOR

Bilaga 1.

VERKSTÄLLANDE AV LAGÄNDRINGARNA I BROTTSOFFERDIREKTIVET I STRAFFPROCESSEN
RIKU Brottsofferjouren
Brotts-
anmälan

- En skriftlig bekräftelse på anmälan som ska översättas på målsägandens begäran, en muntlig översättning delvis möjlig (FUL 3:1, 4:13)
- En personlig bedömning av behovet av särskilt skydd för alla, men omfattningen påverkas av brottets allvarighet och skadans omfattning. Bedömningen ska göras före förhöret, åtminstone i fråga om de åtgärder som gäller förhöret (FUL 11:9a)

Förundersökning

- Det skriftliga beslut om avslutande av förundersökning ska översättas på målsägandens begäran, en muntlig översättning delvis möjlig (FUL 4:13)
- I förhörsokaler ska behovet av skydd beaktas, t.ex. videoförhörssrum (FUL 7:21)
- Förhållanden ska på begäran av målsäganden vara densamma eller företräda samma kön (SL 20 sexualbrott eller när det på grund av brottets natur är motiverat - våld och våld i nära relationer (FUL 7:21)
- Användning av inspelningar vid förhör (FUL 9:4), när det är fråga om 15-17-åringar som är i behov av särskilt skydd och vid sexualbrott som avses i SL 20: 1,2, 4-7 också dem som har fyllt 18 år, när hörandet vid rättegången äventyrar personens hälsa eller orsakar betydande olägenhet
- Utan onödigt dröjsmål (så snart som möjligt) och i tillräcklig utsträckning ska målsäganden upplysas om rätten till stödjourer (allmänna och särskilda tjänster), rådgivning, tolkning och översättning, ersättningar, skydd (huvudförhandlingsåtgärder, hemlighållande av målsägandens kontaktuppgifter, spärrmarkering, ändring av namn eller hemort, ändring av personbeteckning, besöksförbud), kostnadsersättningar samt uppgifter om behandlingen av ärendet i straffrättsliga förhållanden (avgiftsfrihet, biråde eller stödperson) (FUL 4:18)
- Skyddighet att fråga målsäganden om dennes kontaktuppgifter får förmedlas till stödjourer (behov av särskilt skydd och personliga omständigheter) (FUL 4:10)
- Hänvisning till medling när den brottsmisstänkte har bekräftat de viktigaste fakta som hänför sig till händelseförloppet och medlingen är förenlig med offrets intresse (3 § i förlikningslagen)
- Meddelande om att en häktad frigges eller avlägsnar sig när det är fråga om sådana allvarliga brott mot liv, hälsa, frihet, fred eller sexualbrott som räknas upp i förundersökningslagen (FUL 4:19, häktningslagen 16:1.2, lagen om behandlingen av personer i förvar hos polisen 16:2.2), om detta inte medför fara för den häktade.
- Behovet av särskilda åtgärder vid rättegången antecknas i förundersökningsprotokollet och åklagaren ska underrätta domstolen (FUL 11:9 a), där bedömningen av behovet av åtgärder görs separat

Rättegång

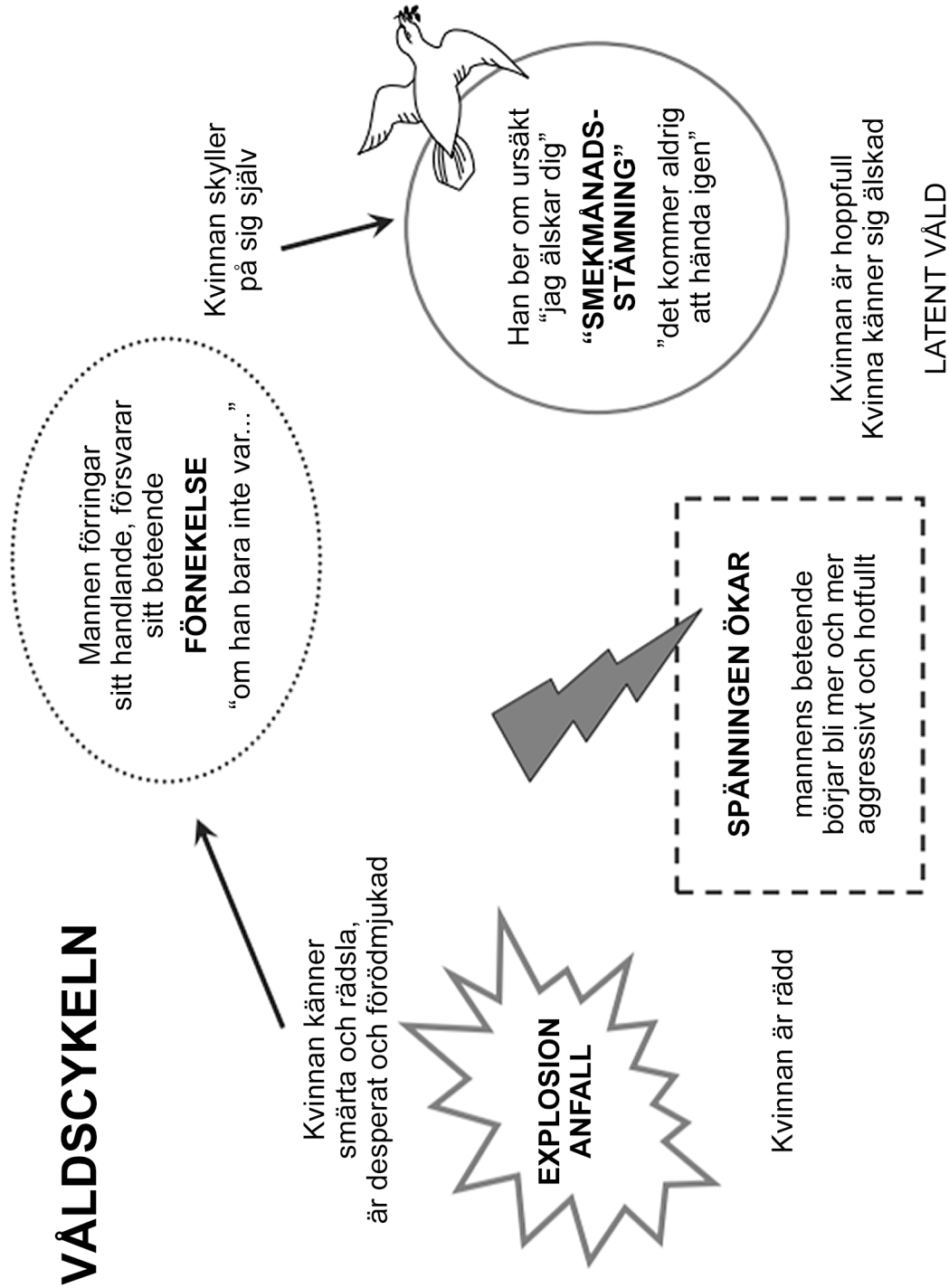
- Beslut om åtalsergift eller ett sammandrag ska översättas på begäran av målsäganden (BRL 1:9).
- Målsägandens rätt till information om tiden och platsen för rättegången, som vid behov ska översättas på målsägandens begäran (BRL 5:15, 6a:3) samt vid behov rätt till översättning av en väsentlig handling, översättningen kan också vara muntlig (BRL 6 a:3)
- På grund av särskilt skydd kan målsäganden höras utan att vara synlig eller utan att svaren är närvarande (RB 17:51), utan att målsäganden själv vara närvarande genom videokonferens (RB 17:52) eller utan att allmänheten är närvarande (Offl 15 §)
- Meddelande på begäran om frigivning eller avlägsnande av en fånge när det är fråga om sådana allvarliga brott som räknas upp i nämnda FUL, om det inte medför fara för fången (FUL 4:19, Häktningslagen 19:4.2)

11.2.16

- Särskilt skydd (FUL 11:9a)**
 Individuell bedömning av behovet av särskilt skydd och behovet av skyddsåtgärder för att undvika ytterligare lidande, hot eller hämnadåtgärder under hela processen. Bedömningen ska göras utan ogrundat dröjsmål och målsägandens uppfattning och önskemål om åtgärdens nödvändighet ska beaktas.
- Personliga omständigheter (ålder, kön, könsidentitet/uttryck, etniskt ursprung, ras, religion, sexuell läggning, hälsotillstånd, funktionshinder, uppehållsrikt, kommunikationssvårigheter, förhållande eller beroendeförhållande till förövaren, tidigare erfarenheter av brott)
 - Typ av brott (terrorism, organiserad brottslighet, människohandel, könsrelaterat våld, våld mot närstående, sexuellt våld, offer för utnyttjande eller hatbrott)
 - Särskild uppmärksamhet (väsentlig skada, grundad på personliga egenskaper, fördomar eller diskriminering, förhållande eller beroendeförhållande till förövaren, barn, personer med funktionsnedsättning)
 - Observera att bedömningen inte är bindande; åtgärderna kan upphävas i brådsåkande ordning och med praktiska begränsningar
 - Bedömningen kan göras på nytt av grundad orsak

Bilaga 2.

DIAGRAM 3

Källa: Status of Women Council of the Northwest Territories (1995). Övers. S. Perittu.

Polisstyrelsens publikation
ISBN (webbpublikation) 978-952-7267-26-4
Handboken på webben: <https://poliisi.fi/lahisuhdevakivalta>
Tryckeri: Grano Oy Helsingfors 2022